

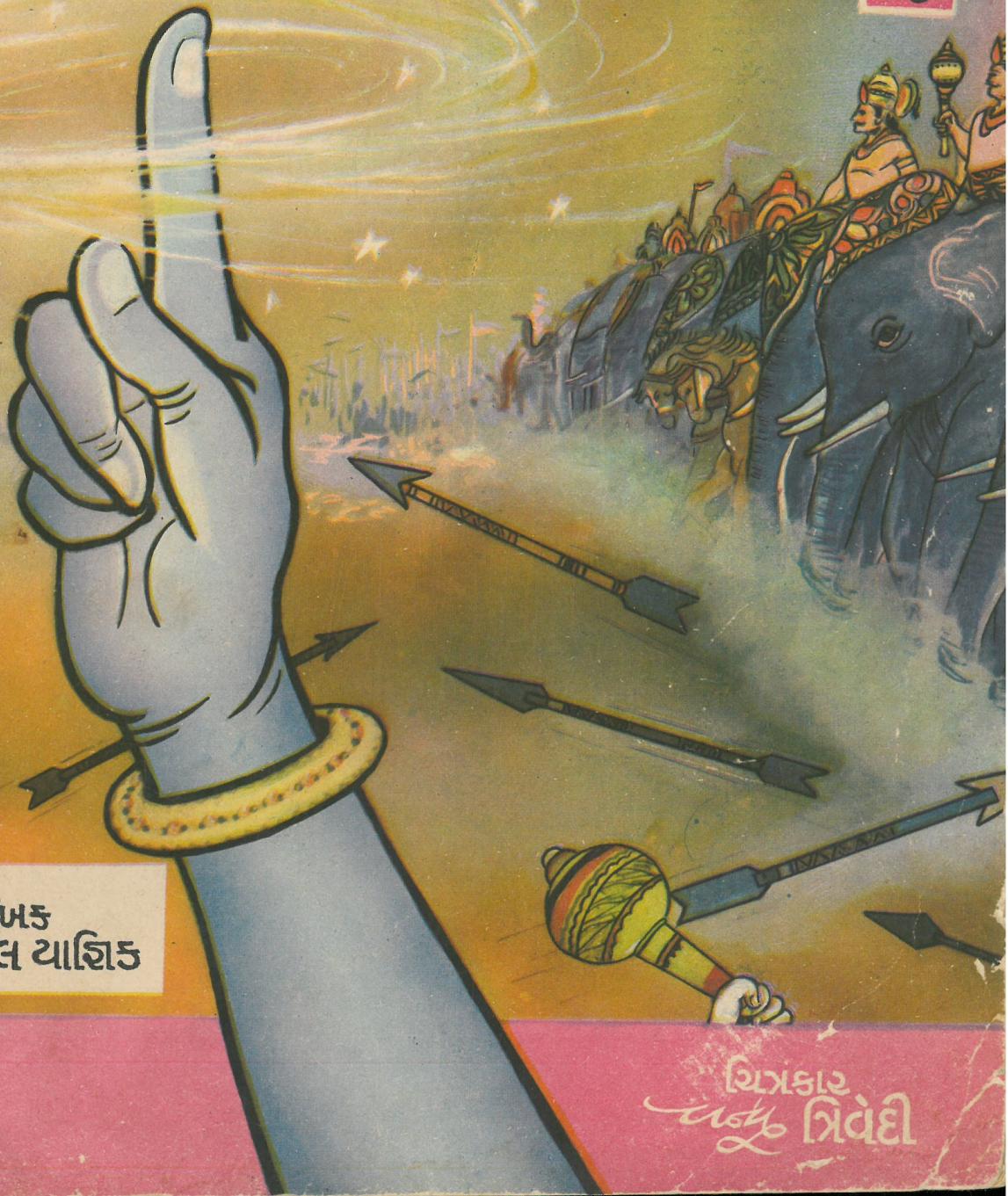
મહારાજા

૧

૨૦૮

લેખક
નાથરલાલ યાણિક

શિક્ષક
માટ્ટુ પ્રિવેદી

હરિ ઊં આશ્રમપ્રેરિત શ્રી નાનાભાઈ લાટ સાંસ્કૃતિક કથા ટ્રસ્ટ : પુણ્ય-૧

ખૂબરંગી સચિત્ર મહાભારત કથા

દીક્ષિદ્વારભાઈ પટેલ
કુલપતિ, ગુજરાત ચુનિવર્સિટી
સંગ્રહક

આચાર્ય નાનાભાઈ શિવશંકર યાજ્ઞિક
કથાલેખન

ચંદ્ર ત્રિવેદી
ચિત્રકાર

મગનભાઈ એઓઝ
મંત્રી, ચરોતર એન્ઝ્યુકેશન સોસાયટી, આણંદ
પ્રકાશક

યોજનાદાન : હરિ ઊં આશ્રમ, નાડિયાદ

આવૃત્તિ પછેલી : પ્રત રૂપોઠ (ગુજરાતી), પ્રત રૂપોઠ (હિન્દી)

સુદ્રક અને વિકેતા
ગોવરસન્સ પબ્લિશર્સ (પ્રા.૦) લિમિટેડ
શુલાભ હાઉસ, માયાપુરી, નવી દિલ્હી-૨૭

○
ખાલગોવિદ પ્રકાશન
ગાંધી માર્ગ, અમદાવાદ-૧

મૂલ્ય : ઇપિયા દસ (ટપાલ રવાનગી સહિત) : બાર રૂપોઠ સામનું લવાજમ ઇપિયા સો

ભૂમિકા

ભારતની જીહુસ્તી પેઢી મહાભારત, રામાયણ, ઉપનિષદ, ભાગવતાદિ આપણા બહુભૂતા વૈયારિક, સાહિત્યિક, સાંસ્કૃતિક વારસાથી સુપરિચિત થાય અને સંસ્કાર અને સદ્ગુવિચારની અખૂટ ખાણુ સમા આ અંથોને વાંચવા પ્રેરાય તેવા લાવથી બાર અંથોની આ શ્રેણીનું પ્રકાશન કરવાનું વિચાર્યું છે.

નવી પેઢી રંગઘેરંગી ચિત્રવિચિત્ર હુનિયામાં વિચરે છે તેનો ભારતના અક્ષય વારસા સાથે અનુભંગ આંધી આપવાને સારુ રામાયણુની આ કથાઓ અભિનવ રંગે વડે આવેખાયેલાં ચિત્રો સાથે રજુ કરવાનું ચોળયું. આગદી પેઢી માણુલદો દ્વારા કે લવાઈ જેવાં લોકિંપકો દ્વારા આ કથાઓથી પરિચિત રહેતી. આજે સામાજિક પરિવેશ બદલાયો છે, સંસ્કારપ્રાપ્તિનાં કે જ્ઞાનપ્રાપ્તિનાં માધ્યમો પણ તહેનું ગે બદલાયાં છે તેથી આ જાતની સચિત્ર રજુઆતવાળા સોણામણા માધ્યમ દ્વારા નવી પેઢીને આપણા એ વારસાથી સુપરિચિત કરવાનું ધાર્યું છે. તેથી કરીને એના ચિત્તમાં ભારતીય દ્ઘની સાંસ્કૃતિક-સામાજિક અનુકૂલતા માટે ભૂમિકા તૈયાર થાય.

પોતાની અતિશય નાદુર્દેશ તથિયત છતાં ભારતની નવી પેઢીને સારુ નાણાં ઉધરાવી અનેક રીતે ઘડતરની અસ્થિ ચોજનાચો રમતી મૂકનાર, એનું સંવર્ધન વિવર્ધન કરનાર હુરિ ઝં આશ્રમવાળા પૂજયશ્રી મોદાએ આ ચોજનાને પણ પોંખીને આવકારી અને ઇપિયા એ લાખનું ફાન મેળવી આપ્યું છે. એ માટે ચરોતર એન્યુકેશન સોસાયટી, ભારતની નવી પેઢી વતી હું એમના પ્રત્યે ઋણુલાવ વ્યક્તા કરું છું. આવી ચોજનાચો સારુ પૂજય શ્રી મોદા મને નિમિત્ત બનાવે છે એ પણ એમના આરીવાંદ ૪ છે એમ હું સમજું છું. ભારત અને ભારતની નવી પેઢી પર એમનું ઋણ એવું અપરંપાર છે કે કોઈ આલાર-દર્શન કરવાથી એ હેડી શકાવાનું નથી. છતાં પૂજય મોદા તો ભાવના સમર્થી કરું છે, અને તેના પોષક છે એટલે મારા આ ભાવને એ અંથોચિત ઇપે સ્વીકારશે તેવી અને શ્રદ્ધા છે.

ચોજનાના અમલને વિચાર કરતાં એના ચિત્રકારનો વિચાર આવ્યો, એના દેખફળો વિચાર આવ્યો. ચિત્રકાર શ્રી ચન્દ્ર ત્રિવેદીને, તેમ જ દેખક આચાર્ય નટવરલાલને આવાં કામમાં ધર્મપ્રેરિત રસ અને રુચિ છે. એટલે એમનો સંપર્ક સાધતાં જ એમણે આ કામ ઉમળકાલેર સ્વીકાર્યું એ મારે મન આનંદનો વિષય છે. બંને ભિત્રો જ્યુથ જ કામમાં હોવા છતાં આ નવા કામનું હાયિત્વ સ્વીકાર્યું તે માટે તેમને ધન્યવાહ આપું છું. આ કથાઓને ઓફ્સેટમાં રજુ કરવાનું અને હિંદી ગુજરાતી પ્રતો તૈયાર કરી હિંદી આવૃત્તિના વેચાયણુની જવાબદીરી રજુઆરીશીથી સ્વીકારીને સર્વ શ્રી ગોવર્ધન કપૂર એન્ડ સન્સ, ફિલ્હિના મારા સનિમત્ર શ્રી ગોવર્ધન કપૂર આ યશકાર્યમાં સહકાર આપ્યો છે તે માટે તેમનો પણ આસાર માનું છું. પ્રથમ પુસ્તક મેડું મેડું ય પ્રસિદ્ધ થાય છે તે બદલ પ્રક્ષુનો પાડ માનવો રહે. મારા ભિત્ર શ્રી મોહનલાઈ પટેલે હું મેશના પ્રેમથી આ શ્રેણીને પોતાની સહાય અનેક રીતે આપી છે. આશા છે કે હવે પણીના અંથો એક પણી એક ગુજરાતી-હિંદી લાખી પ્રેણ સમક્ષ અપાઠાંધ રજુ કરી શકારો, અને ઉલય ભાષાના વાચકો અને ખાસ કરીને તો પ્રાથમિક માધ્યમિક શાળાએ અંથાલયો ને સુઝ માખાપો આ શ્રેણીને વધાવશો.

ચરોતર એન્યુકેશન સોસાયટી, આણું

જૂન ૧૯૭૫

દશ્વિરભાઈ પટેલ
માધ્યમિક

નૈમિષારણ્યનો યજ્ઞ

એક સરસ મજનું વન. એને સૌ નૈમિષારણ્ય કહે. પારવિનાનાં ઝડ. ઊંચા દુંગરા. કેટલાંય નહીનાળાં.

એક નહીને કાંઠે શૌનક મુનિનો આશ્રમ. નાની નાની ધાસમાઠીની ઝૂંપડીએ. સાછું આંગણું. આંગણુંમાં ધટાદાર ઝડ. નીચે લીંપેલી ઓટલીએ. વર્ચ્યે એક અભિનશાળા. તેમાં હિનરાત અભિન બળતો રહે. અતિથિશાળા પણ એ જ.

ત્યાં ખોજ ધણું મુનિએ. રહે. ભણુવુંભણુવવું, અભિનમાં હોમ કરવો, દૃષ્ટરનું ધ્યાન ધરવું એ મુનિએનું કામ.

આશ્રમમાં ધણું વિધારીએ. રહે. મળસકે સૌ ઊંઠે. નહાયધુએ. સંધ્યાપૂજન કરે. ગુરુણું પાસે ભણે. પછી કોઈ ગાયો. ચરાવવા જય. કોઈ એતરે કામ કરવા જય. કોઈ જોઈતીકારવતી ચીજવસ્તુ લેવા જય. કોઈ નવરં ન એસી રહે. ભણુવાનું એને કામ શીખવાનું બન્નેય સાથે. મોયા થયે બધું કામ લાગે.

આશ્રમમાં પશુપંખી ધણું. હરણ, મોર, પોપટ, મેના એને વાંહરાંમાંકડાંય ખરાં. સૌ છૂટથી રહે. બધાં આશ્રમવાસી પ્રેમથી એમની સંભાળ રાખે.

એક વખત શૌનક મુનિએ બાર વરસ ચાલે એવડો મોટો યજ્ઞ શરૂ કર્યો. યજ્ઞ એટલે દૃષ્ટવરની પૂજન. આવડો યજ્ઞ કર્દી એકલે હાથે થાય? શૌનક મુનિએ આસપાસથી ધણું ઋષિમુનિએને તેડાવ્યા. સૌ યજ્ઞના કામમાં મહદું કરે.

સવારસાંજ યજ્ઞ ચાલે. નવરાશે સૌ ભેગા મળે. જ્ઞાનની વાતો કરે.

યજ્ઞમાં એક સૂત પુરાણી આવ્યા. એમનું નામ ઉત્ત્રશ્રવા. એમને જૂના જમાનાની સરસ વાતો આવડો. મજનાં લોકગીત આવડો.

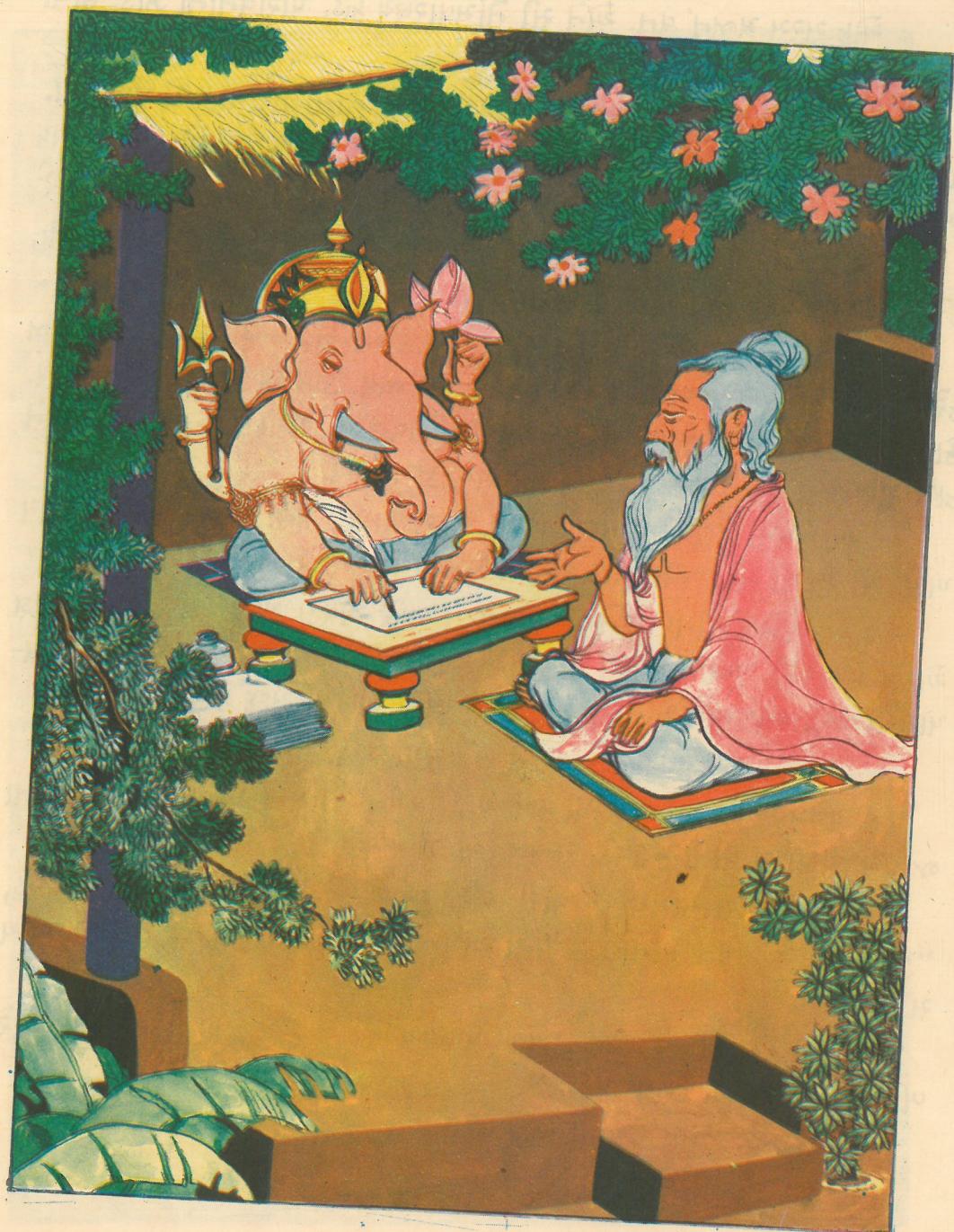
એક દિવસ કામથી પરવારી સૌ પુરાણીજી પાસે ભેગા મજયા. કહે, “પુરાણીજી, દ્વૈપાયન મુનિના કાવ્યનાં એમે ધણું વખાણું સાંભળ્યાં છે. એ કાવ્ય સંભળાવોને.”

સૂત પુરાણી કહે, “ભલે. પણ એ કાવ્ય બહુ મોટું છે. એની કથા સાથે મારે ખીજ ધણી કથાએ કહેવી પડશે.”

સૌ કહે, “વાહ! ધણી મજન પડશે.”

સૂત પુરાણીએ કથા માંડી.

ବିଜ୍ଞାନ ପରିଷଦ

વ्यास મુનિ અને શ્રી ગણેશ

સૂત પુરાણી કહે, “વ्यास મુનિને તો તમે સૌ જણો છો. એમનું નામ તો છે કૃષ્ણ. દ્વિપ-એટભાં જન્મ્યા હતા તેથી સૌ એમને દ્વૈપાયન પણ કહે છે. એમણે ખ્યાલ વેહની વ્યવસ્થા ગોઠવી તેથી તે વ્યાસ પણ કહેવાય છે. ખ્યાલ વિદ્યાઓ એમને કોઠે છે. સરસ્વતી એમની જીબે છે.

“દ્વૈપાયન મુનિ કૌરવપાંડવોના મોટા યુદ્ધની વાત જણે. પાંડવો સાચા હતા. કૌરવોમાંના કેટલાક કપટી હતા. પાંડવોને ધાર્યું હુઃખ પડ્યું. પણ અન્તે સત્યનો વિજય થયો. પાંડવોની વાતમાં સારા વર્તનની વાત આવે. ધીરજ અને ક્ષમાની વાત આવે. વ્યાસજીએ એનું કાવ્ય રચ્યું. એ જ આ ‘જય’ કાવ્ય.”

પાંડવકૌરવની વાત ધણી મોટી. એનું કાવ્ય રચ્યતાં વ્યાસજીને ત્રણ વર્ષ લાગેલાં. પછી વ્યાસજીને ચિન્તા થઈ, “આ કાવ્ય કેમ કરી સરખું સચ્યવાય? કોઈ લખી આપે તો ઢીક થાય.”

અહીંજી જણ્યું કે વ્યાસજી ચિન્તામાં છે. એ તો આવ્યા દ્વૈપાયન પાસે. એલયા, “વ્યાસજી, ચિન્તા ન કરો. ગણુપતિને ઘોલાવો. એ તમારં કાવ્ય લખી આપશો. ગણેશજી જેવો લહિયો શોધયાય ન ભળો.”

વ્યાસજી કહે, “ભગવાન, તમે મારી ચિન્તા ધારી. હું ગણેશજીને તેડાવું છું.”

પછી વ્યાસજીના તેડાવ્યા ગણુપતિ આવ્યા. વ્યાસજીએ આવકાર આપી એમને આસને ઘેસાડ્યા. કહ્યું, “ગણેશજી, મેં એક કાવ્ય રચ્યું છે. કૃપા કરી આપ એ કાવ્ય લખી આપો.”

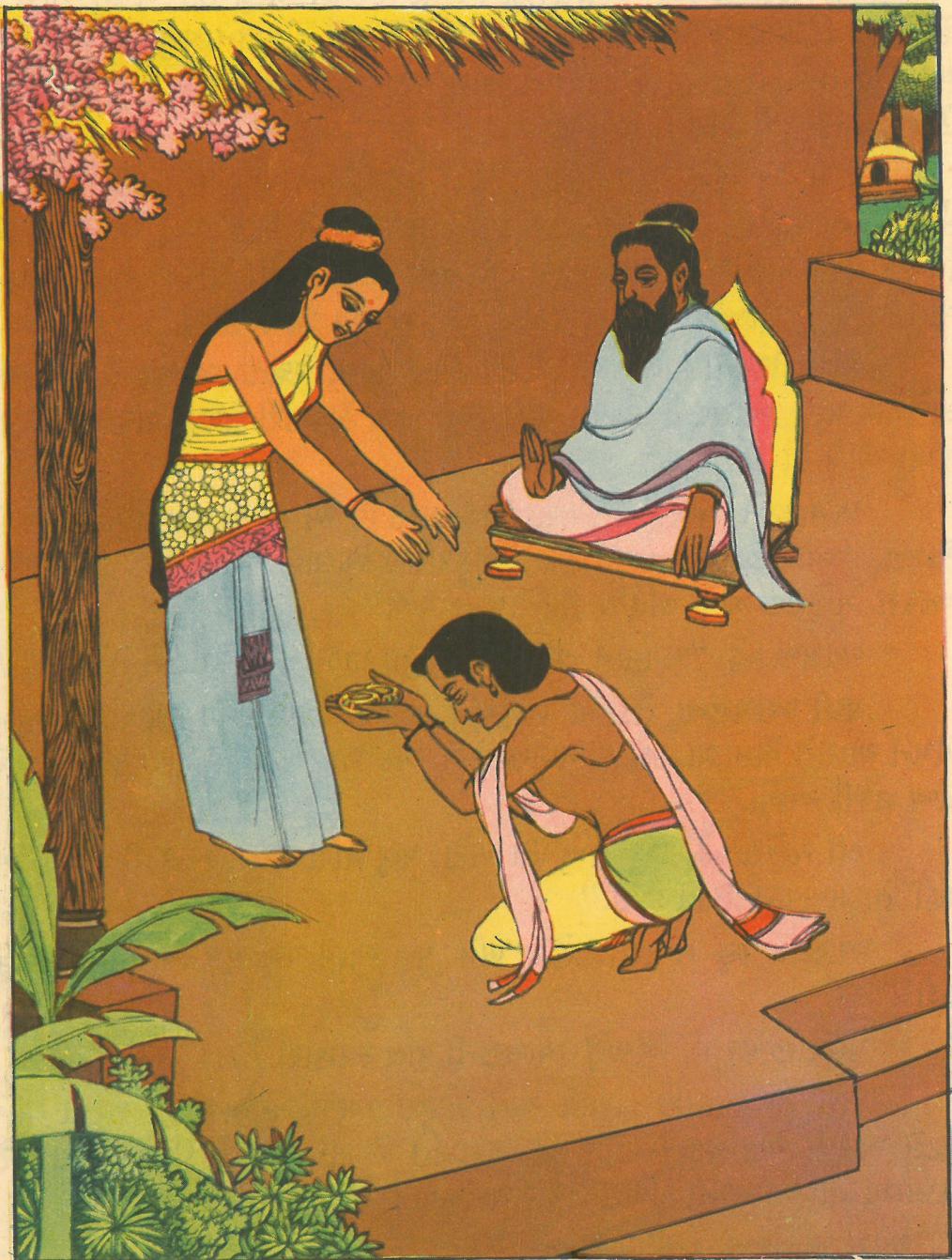
શ્રી ગણેશ કહે, “હું લખું તો ખરો, પણ મારી કલમ અણકાવી ન જોઈએ. નહીં તો લખવાનું છોડી દઈશો.”

વ્યાસજી પણ જરૂરા. કહે, “ભલે. પણ આપે પણ સમજ્યા વિના લખવું નહીં.”

ગણેશજી હસ્યા. એમણે વ્યાસજીની વાત સ્વીકારી.

પછી તો વ્યાસજી લખાવે અને ગણેશજી લખે. લખાવવાનું ખૂટવા આવે એટલે વ્યાસજી એક અધરો શલોક કહે. ગણુપતિ એ સમજવા થોડી ગડમથલ કરે. એટલામાં તો આગળની કવિતા તૈયાર થઈ જય!

આમ વ્યાસજીનું ‘જય’ કાવ્ય લખાયું.

જનમેજયનો યજ્ઞ

કુસુદેશની રાજ્યધાની હરિતનાપુર. લ્યાં પાંડવ વંશનો જનમેજય રાજ રાજ્ય કરે. એક વખત ઉત્તંક મુનિ જનમેજય પાસે આવીને કહે, “તમારા પિતાને તક્ષક નાગો માર્યા હતા. તમે એનો બદલો કેમ દેતા નથી ?”

પ્રધાનો કહે, “અરી વાત. તમે ત્યારે બહુ નાના હતા.”

જનમેજય કહે, “તો હું બધા નાગોને મારી નાખું.” રાજયે નાગોનો સંહાર શરૂ કર્યો. સાથે એક યજ્ઞ શરૂ કર્યો. એ જ સર્પસત્ર યજ્ઞ.

ઝલિયા પૂછે, “એ ઉત્તંક કોણું ? એણે રાજને એવી સલાહ કેમ આપી ?”

સૂત પુરાણી કહે, “ધૌમ્ય ઝલિયને તો તમે જણો છો. એમના ત્રણ વિદ્યાર્થી અરણું, ઉપમન્યુ અને વેદ ધાર્ણા હોશિયાર અને ગુરુતા સેવક. અરણું ડાંગરની કૃયારીતનું પાણી રોકવા જતે જ પાળ બનીને સૂઈ ગયો. એને માથે કેટલીય માટી ચઠી ગઈ. ગુરુએ ઘાલાવ્યો ત્યારે માટીમાંથી જામો થયો. ત્યારથી ગુરુ એને ઉદાલક કહી ઘાલાવે. ઉપમન્યુ એક વખત ભૂખનો માર્યો આકડાનાં પાનાં ખાઈગયો. પછી તો તે આંધળો થયો. અશ્વિનીકુમારોએ એને હેખતો કર્યો. વેદ પણ ગુરુનો ખરો સેવક.

વેદ મુનિનો વિદ્યાર્થી ઉત્તંક, ભાણીગણીને ધરે જતાં ગુરુને કહે, “આપે મને દીકરાની જેમ રાખીને ભાણું વાળું ?”

ગુરુ કહે, “તેં મારી ધાર્ણા સેવા કરી છે તે જ ખસ. છતાં તારી ગુરુપત્નીને પૂછ.” ગુરુપત્ની કહે, “પૌષ્ય રાજની રાણીનાં પવિત્ર કુંડળ લાવી આપ.”

ઉત્તંક પૌષ્ય રાજ પાસે ગયો. રાજયે પૂછ્યું, “તારે કુંડળનું શું કામ ?”

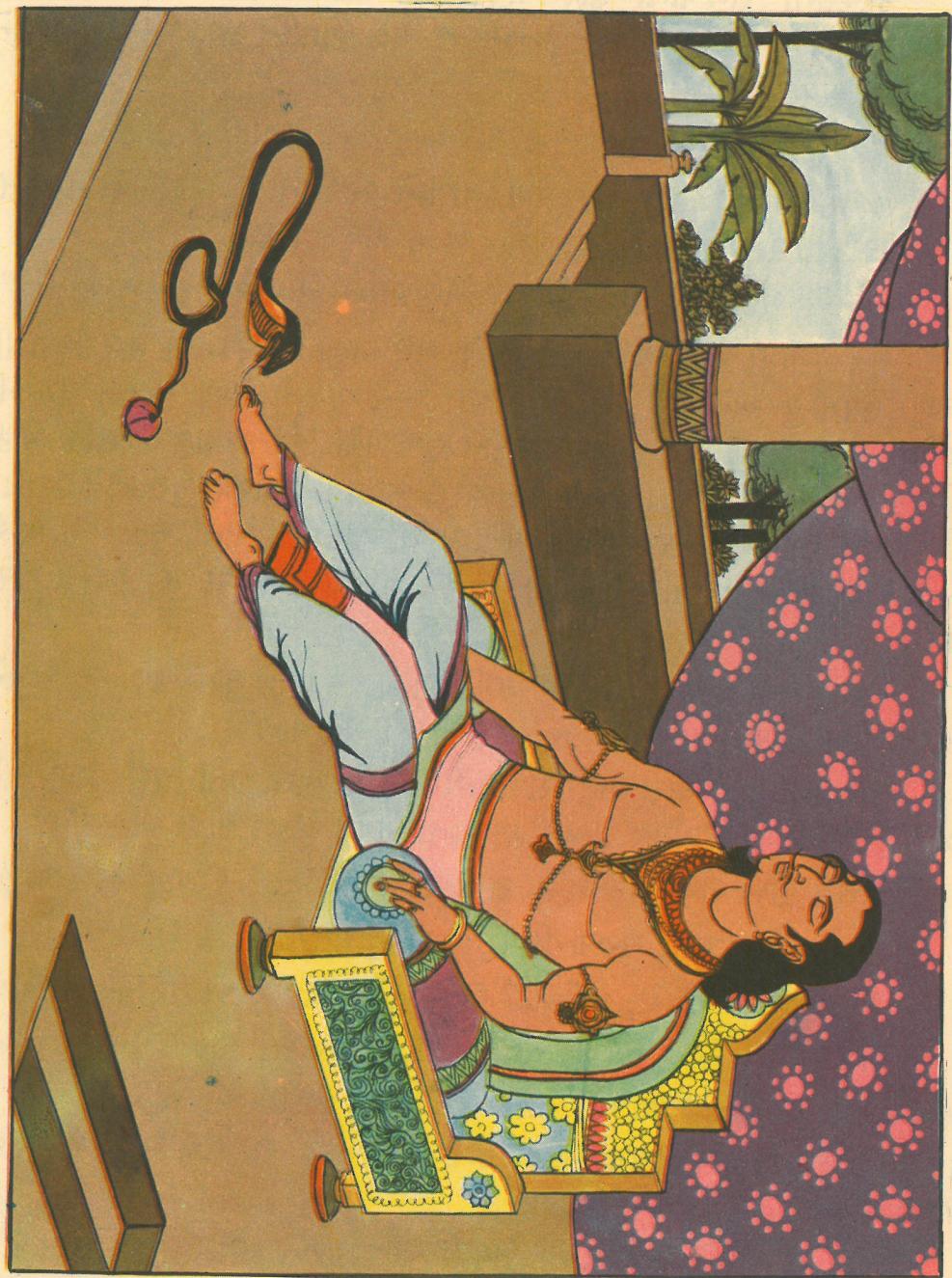
ઉત્તંક કહે, “મારાં ગુરુપત્નીએ ગુરુદ્વિષણમાં માણ્યાં છે.”

પૌષ્ય કહે, “ભલે. લે, લઈ જા.” ઉત્તંક કુંડળ લઈ ગુરુને ધરે જવા જિપણો.

તક્ષકનાગની એ કુંડળ પર નજર હતી. એ ઉત્તંકની પાછળ પણ્ણો. ઉત્તંકનું ધ્યાન બીજે દોરીને તે કુંડળ લઈ નાડો. ઉત્તંક પણ કાચોપોચો ન હતો. એ તો તક્ષકની પાછળ છેક પાતાળમાં ગયો. ધન્દે તેને મદદ કરી. ઉત્તંકે કુંડળ પાછાં મેળવ્યાં.

પછી તે ગુરુને ધરે આવ્યો. બધી વાત ગુરુને કહી. કુંડળ ગુરુપત્નીને આપ્યાં. એમના આશીર્વાદ લીધા. પછી પોતાને ધરે ગયો.

ત્યારથી ઉત્તંકને તક્ષક પર દાઝ હતી.

પરીક્ષિતનું ભરણ

મહાભારતનું યુદ્ધ થયું. તેમાં અશ્વત્થામાએ નારાયણાસ્ત્ર વાપર્યું. તેથી માતાનાં પેટમાં પરીક્ષિત ભરી ગયો. ઉત્તરા તો ખૂબ વિલાપ કરે. બધા ગભરાયા. હવે શું થાય? પણ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને પરીક્ષિતને સાબે કર્યો.

પછી ધર્ણે વર્ષે કળિયુગ આવ્યો. રાજપાટ છોડી હિમાળો ગાળવા ગયા. પરીક્ષિત રાજ થયો. એ સારો રાજ હતો. પણ એને શિકારની ટેવ હતી.

એક વર્ષ પરીક્ષિત શિકારે ગયો. તેણે એક તાબેમાબે મૃગ જેયો. રાજએ જેર કરીને તેને તીર માર્યું. મૃગને તીર વાળ્યું. તોથ એ તો નાડો. ગીય આડીમાં પેસી ગયો. રાજ તેની પાછળ પડ્યો. પણ મૃગ કૃયાંય જર્ઝો નહીં. ધોઅધખતો તડકો હતો. રાજ થાક્યો. એવામાં એણે એક મુનિને જેયા. એ શભીક મુનિ હતા.

રાજએ પૂછ્યું, “મુનિજી, તમે આઠલામાં ક્યાંય ધાયલ હરણ જેયું?”

પણ મુનિને તો મૌન હતું. એમનાથી ઘાલાય નહીં. એ તો ભગવાનના ધ્યાનમાં હતા.

રાજને ગુરસો આવ્યો. નજીક વાડમાં મરેદો સાપ પડ્યો હતો. રાજએ ધનુષ્યના છેઠેથી લઈ મરેદો સાપ મુનિની ડેકમાં નાખ્યો. કહ્યું, “લ્યો, જવાય આપતા નથી તો.”

તોય શભીક મુનિ તો ઘાલ્યાય નહીં એને ઘાલ્યાય નહીં. ન ગુરસો પણ ન થયા.

રાજને થયું, “અરે રે! આવા સારા મુનિનું અપમાન કર્યું! હવે શું થશો?” રાજ મનમાં દુઃખી થયો. પછી તે પોતાની રાજધાનીમાં ચાલ્યો ગયો.

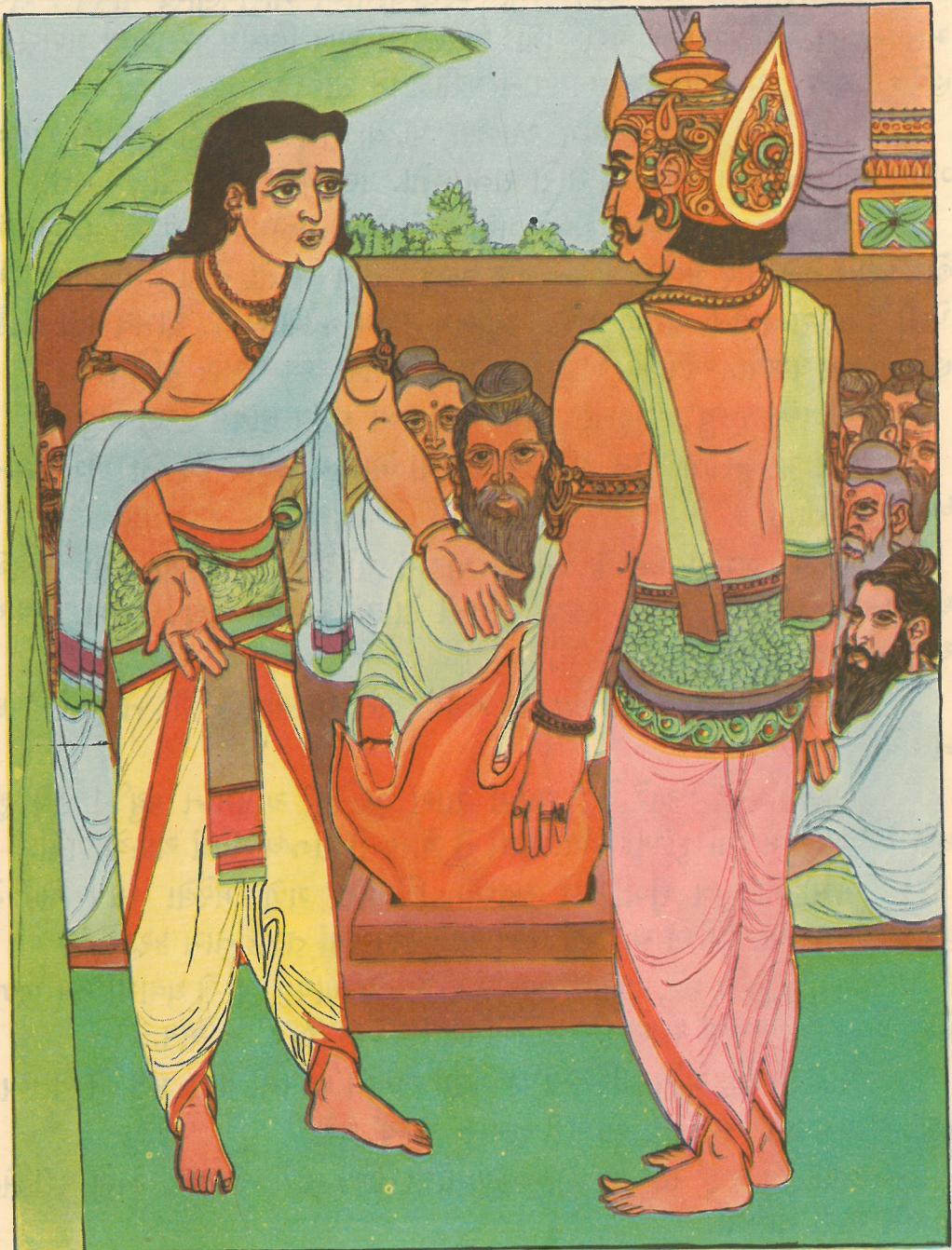
શભીકનો પુત્ર શુંગી ધરે આવ્યો. પિતાના ગળે મરેદો સાપ જોઈ તે ગુરસામાં ઘાલ્યો, “નેણે આ કર્યું” તેને સાત હિવસમાં તક્ષક નાગ કરડશો.”

શભીક મુનિ કહે, “ભાઈ, પ્રાણથુથી ગુરસો થાય? ગુરસો થવાથી તપ બળી જય. રાજ તો આપણું રક્ષણ કરે છે. આપણાથી એનું ભૂંદું ન થાય.”

પછી શભીક મુનિ હસ્તિનાપુર ગયા. રાજને શાપની વાત કરી ને ચેતવ્યા. કહ્યું, “સાચવજે. નહીં તો શાપથી તમારું મૃત્યું થશો.”

પરીક્ષિતે ધર્ણ સાચવ્યું. પણ ફળમાંથી તક્ષક નાગ નીકળ્યો. એણે પરીક્ષિત રાજને મારી નાખ્યો.

જનમેજય ત્યારે સાવ નાનો બાળક હતો. પ્રધાનોએ તેને રાજ બનાવ્યો. રાજપાટ સાચવ્યું.

આસ્તીક

રાજ જનમેજયે સર્વસત્ર યજા શરૂ કર્યો. ધણુ લોકોને તેડાવ્યા. ઋષિ-મુનિઓ, કવિઓ, સૂતચારણો, યાચકો યજમાં આવ્યા. મહર્ષિ કૃષ્ણ દ્વૈપાયન ખાસ પદ્ધાર્યા. સાથે શિષ્યો શુક, વૈશમ્યાયન અને બીજ પણ આવ્યા. મોટા મેળો જ જોઈ લો !

એ યજમાં એક યુવાન ઋષિકુમાર આવ્યો. એનું નામ આસ્તીક. આસ્તીકની માતા જરત્કારણ વાસુકિ નાગની બહેન હતી, એટલે નાગકુળમાં આસ્તીકનું મોસાળ જરત્કારણ માતા પાસેથી આસ્તીકે સાંભળ્યું કે જનમેજય નાગોનો સંહાર કરે છે. એણે વિચાર્યું, “હું જનમેજયને સમબળવીશ. નાગોને બચાવવા જ જોઈએ.”

આસ્તીક જનમેજયના યજમાં ગયો. કહે, “રાજજી, શા કારણે આવડો મોટો સંહાર માંડ્યા છે ? કોઈને મારવો એ કર્દું સારં ન કહેવાય.”

રાજ કહે, “તક્ષક નાગો મારા પિતાને માર્યા હતા. તેનો બહલો લઉં છું.”

આસ્તીક કહે, “આમ એક બીજને મારવાથી કર્દું વેર ન ભટે. તમે સારા છા. વીર છા. વીર તો ક્ષમા કરો. તમે નાગોને ક્ષમા કરો.”

મહર્ષિ દ્વૈપાયન કહે, “આસ્તીકની વાત સાચી છે.” રાજ કહે, “જેવી આપની આજ્ઞા. પણ આ આસ્તીક નાગોને કેમ બચાવે છે ??”

દ્વૈપાયન મુનિએ વૈશમ્યાયનને કહ્યું, “તમે રાજને આસ્તીકની વાત કહો.” વૈશમ્યાયન બોલ્યા, “કદ્મ અને વિનતા દક્ષ પ્રજપતિની દીકરીએ. બન્ને બહેનો કાશ્યપ પ્રજપતિને પરણી. કદ્મના પુત્રો બધા નાગ. વિનતાના અરૂપ અને ગરૂડ.

“એક વખત તેમણે ધન્દનો ધોડો જેયો. રૂપાળો, ડાડીને આંખે વળ્ણે એવો. નામ એનું ઉર્યો: શ્રવા. ઉર્યૈ: શ્રવાના રંગ વિશે બન્ને બહેનોમાં તકરાર થઈ. કદ્મ કહે, ધોડો કાળો છે. વિનતા કહે, ધોડો છે. પછી તો બન્નેએ શરત કરી. જે હારે તે જીતનારની દાસી બને. કદ્મએ કાવતરં કર્યું. દીકરાએને કહ્યું, “ધોડાને વીંઠાઈ વળો. એ કાળો દેખાય એમ કરો.” કેટલાક નાગ માતાના કહેવાથી ધોડાના પૂંછું વળયા. પૂંછડું કાળું દેખાયું. વિનતા હારી. એ દાસી બની.

“પણ કેટલાક નાગોને આ જુણાયું ગમયું નહીં. કદ્મએ ગુસ્સે થઈ એમને કહ્યું, “તમે મારં કહેવું માન્યું નહીં. જનમેજય રાજના યજમાં તમે મરશો.” બ્રહ્માજીએ નાગોને શાન્ત કર્યા. કહ્યું, “તમારા કુળનો ભાણેજ તમને બચાવશો.”

“પછી વાસુકિ નાગે જરત્કારણ ઋષિને પોતાની બહેન પરણાવી. તેમનો દીકરો તે આ આસ્તીક.”

ગણુ

જનમેજય કહે, “બિચારી વિનતા ! પછી એનું શું થયું ?”

વૈશમ્પાયન બોલ્યા, “વિનતાનો પુત્ર ગરુડ બહુ જરૂરો. માતાને એણે પૂછ્યું કે તારં દાસીપણું” શી રીતે ભટે ?”

વિનતા કહે, “કદ્દુ ખુશ થાય તો કંઈ બને.”

ગરુડ કહે, “ઠીક, હું કંઈ ઉપાય કરીશ.”

એક વખત કદ્દુ ના કહેવાથી ગરુડ બધા નાગોને લઈ ઊઝ્યો. સૂરજના તાપથી નાગ દાર્ઢી ગયા. સ્વર્ગનું અમૃત મળે તો જ તે સાંજ થાય.

ગરુડે અમૃત લાવવાનું માથે લીધું. પછી તે સ્વર્ગ તરફ ઊપડ્યો. ઊડતાં ઊડતાં એક મોટા આડ પર વિસામે લેવા એઠો, તો એ ડાળ જ તૂટી પડી !

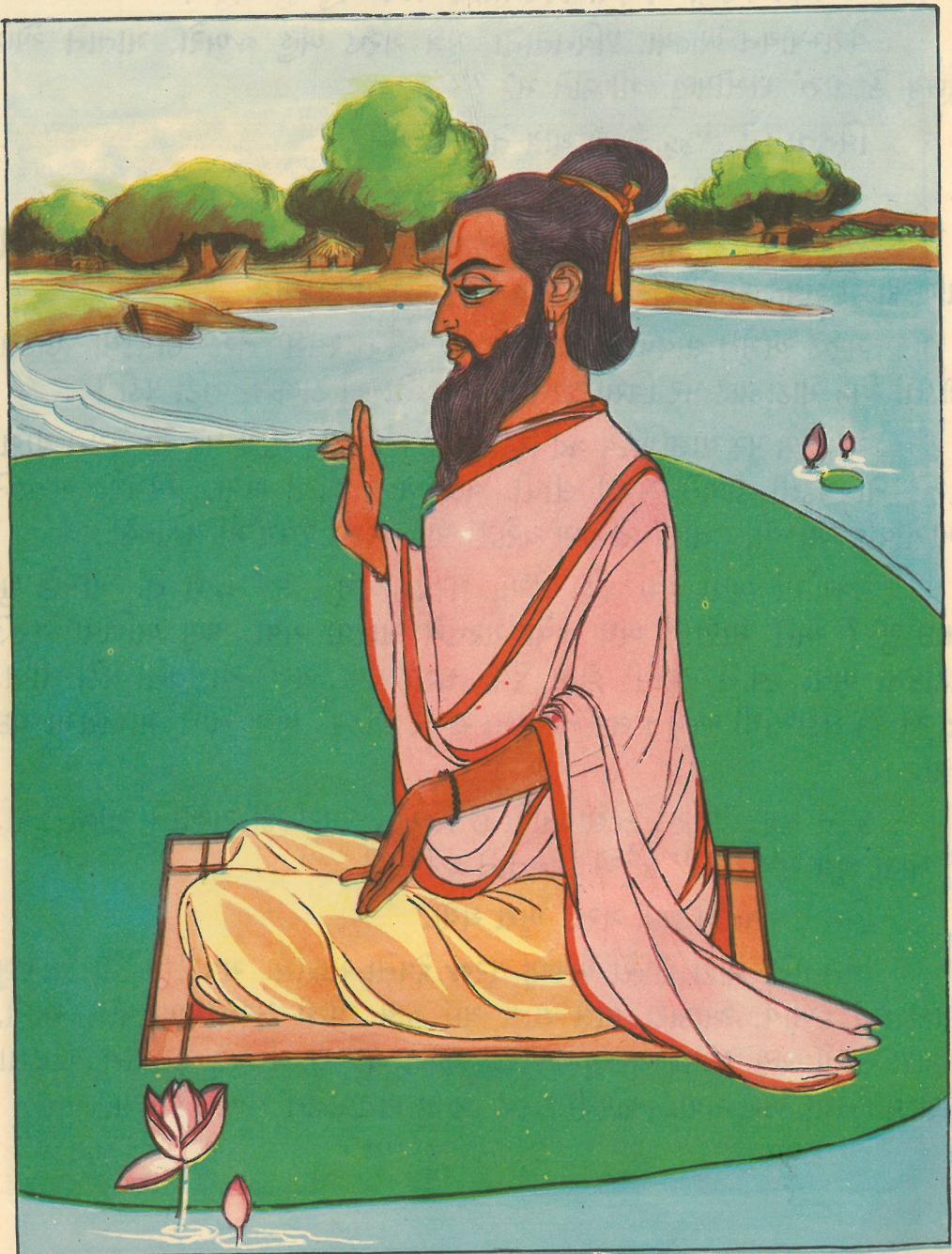
એ ડાળ પર વાલભિલ્ય ઝષિયો હતા. જે ડાળ નીચે પડે તો તેમને વાગે. ગરુડે તો પડતી ડાળને પકડી લીધી. વાલભિલ્ય બચી ગયા. એમણે ગરુડને આશીર્વાદ આપ્યો, “તારં કલ્યાણ થશો.” પછી ગરુડ સ્વર્ગમાં પહોંચ્યો.

સ્વર્ગમાં બધા દેવો કહે, “આ ગરુડ અમૃત લઈ જશે તો આપણે શું ખાઈ શું ? એને મારો.” બધા દેવો ગરુડને મારવા ગયા. પણ બળિયા ગરુડે ધરીકર્માં બધા દેવોને હરાવી દીધા. દેવો નાસી ગયા. ગરુડે અમૃતનો ધડો લીધો. કદ્દુ એ એ ધડામાંથી અમૃત લઈ નાગોના શરીરે છાંટ્યું. બધા નાગ સાંજસમા થઈ ગયા.

કદ્દુને થયું, “ગરુડ કેટલો સારો છે ! એણે મારા દીકરાએને સાંજ કર્યા. હું મારી ભૂલ સુધારીશ.” કદ્દુએ વિનતાને છૂટી કરી.

વિનતા સ્વતંત્ર થઈ. ગરુડ ખુશ થયો.

વિનતાનો માટો દીકરો અસ્તુ સૂરજ દેવનો સારથિ. સવારે પહોંલો અસ્તુ આકાશમાં દેખાય. આકાશ લાલ લાલ થઈ જય. પછી સૂરજ ભગવાન આવે, આકાશ સોનાવરણું થાય. અસ્તુ જરૂરો. ગરુડ જરૂરો. વિષણુ ભગવાન ગરુડના સારા વર્તનથી ખુશ થયા. ત્યારથી ગરુડ વિષણુ ભગવાનનું વાહન બન્યો.

કૃષ્ણ દૈપાયન

જનમેજયે વૈશમ્પાયન મુનિને કહ્યું, “મહારાજ, કહે છે કે દૈપાયન મુનિએ અમારા વડવાએ વિશે એક કાવ્ય રચ્યું છે. આપ એ કાવ્યની કથા ન કહો ?”

વૈશમ્પાયન દૈપાયન મુનિની આજ્ઞા માંગી. ગુરુની આજ્ઞા વિના શિષ્યથી કરુંય થાય નહીં. દૈપાયન કહે, “ભલે. જનમેજયને જય કાવ્ય સંભળાવો.”

“જેવી આજ્ઞા.” કહી વૈશમ્પાયને કથા માંડી.

જનમેજય કહે, “અમારા કુળના મૂળ પુરુષથી માંડીને કહો ને ! ખરાખર સમજય પણ ખરાં !” વૈશમ્પાયને ચંદ્રવંશની વાત કહી. ચંદ્રવંશમાંથી પુરુષવંશ અને યહુવંશ થયેલા. પુરુષવંશમાં કુરા રાજ થયેલા તેથી તે કુરુવંશ પણ કહેવાય છે. કુરુવંશમાં કૌરવ પાંડવ થયા. યહુવંશમાં યાહવો થયા. શ્રી કૃષ્ણ યહુવંશના હતા.

જનમેજયને થયું, “પાંડવો વિશેનું કાવ્ય દૈપાયન મુનિએ શા માટે રચ્યું હશો ?” વૈશમ્પાયને કહ્યું, “કૌરવ પાંડવોના કુળ સાથે દૈપાયન મુનિને ધણ્ણા સારો સંખ્યાંધ થાય. સાંભળો. પહેલાં તમને દૈપાયન મુનિની જ વાત કહું.”

વૈશમ્પાયને વાત માંડી, “વસિષ્ઠ મુનિ આપણા સૌના પૂજય. બહુ જ મોદા તપસ્વી. એમનાં પત્ની સતી અરાન્ધતી. એમને ધણ્ણા દીકરા હતા. સૌથી માટો હતો શક્તિ. આ શક્તિ અને તેના બધા ભાઈઓને કલમાષપાદ રાજાએ મારી નાખ્યા. વસિષ્ઠજીને ધણ્ણ દુઃખ થયું. પણ પોતે બ્રાહ્મણ ખરા ને ! ગુરુસો ન કર્યો. જિલ્ડું, અપરાધીને ક્ષમા કરી !” શક્તિનો દીકરો પરાશર, એ પણ જરૂરો તપસ્વી. પરાશર જવાન થયો ત્યારે કહે, “મારા પિતા અને કાકાએને મારનાર કલમાષપાદને બાળીને ભર્મ કરી નાખું.”

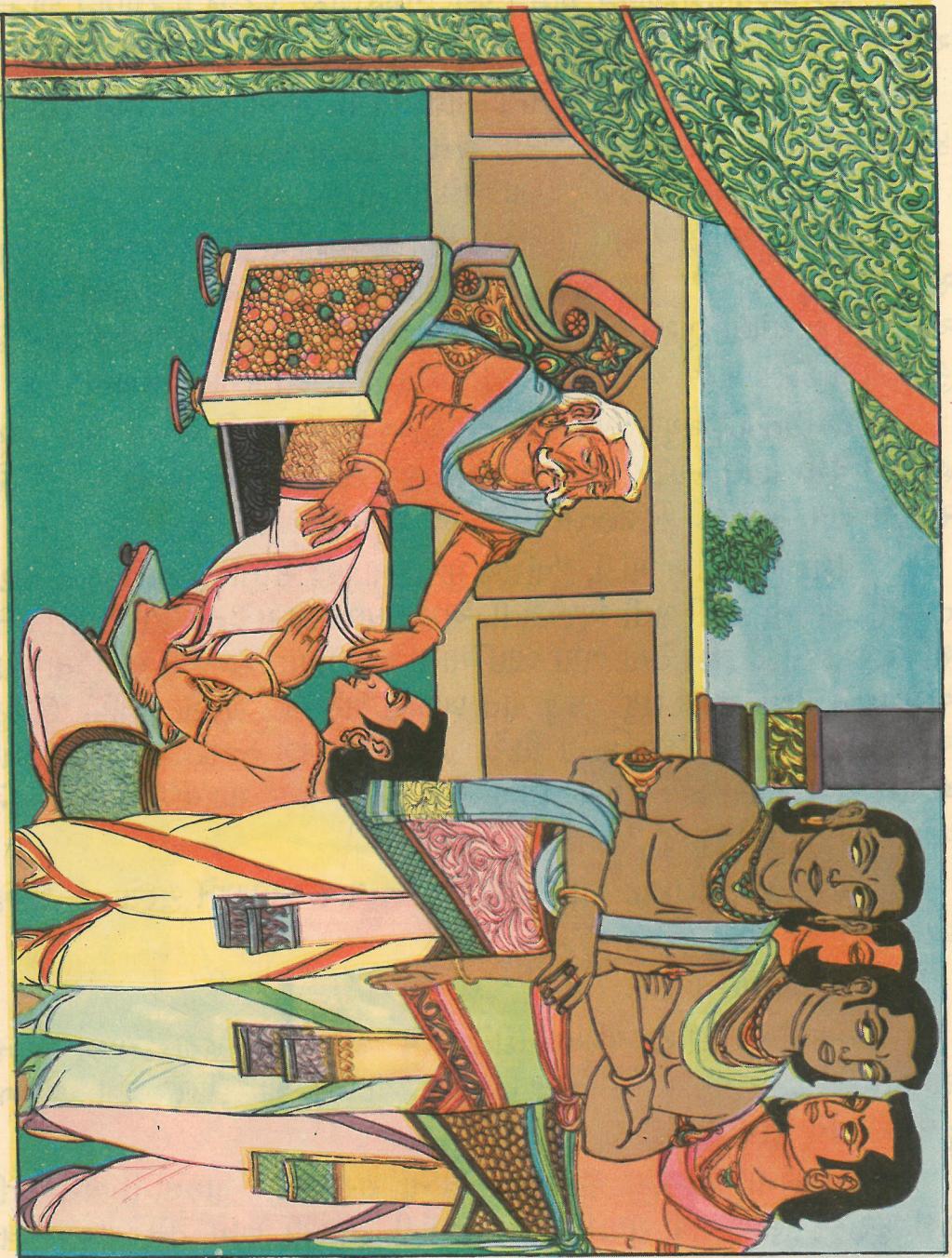
વસિષ્ઠ કહે, “દીકરા, આપણાથી એવું ન થાય. આપણને ગુરુસો ન શોભે. બ્રાહ્મણ તો ક્ષમાં કરે.”

પરાશર શાન્ત થયો.

એક વખત પરાશર યમુના નદીને સામે કાંઠે જતા હતા. માણીમારોના રાજની દીકરી મત્સ્યગંધા એમને મળી. પરાશરથી તેને એક દીકરો થયો. એ જ કૃષ્ણ દૈપાયન મુનિ.

પરાશરના આશીર્વાદથી મત્સ્યગંધાના શરીરમાંથી માછલાંની વાસ જતી રહી. દૂર દૂર કેલાય એવી સુવાસ નીકળવા માંડી. ત્યારથી બધા તેને યોજનગંધા કહે. જે કે એનું નામ તો સત્યવતી હતું.

સત્યવતી કૌરવ પાંડવોનાં વડાદી થાય.

યયાતિ

અત્રિ ઋષિને ચંદ્ર નામે દીકરે હતો. ચંદ્રનો વંશ તે જ ચંદ્રવંશ. પુસ્તરવા રાજ અને ઉર્વશી અપ્સરાની વાત ધણી જાહીતી છે. પુસ્તરવા ચંદ્રવંશમાં થયેલો. તેના પછી નહુષનો પુત્ર યયાતિ રાજ થયો. તે પરાક્રમી હતો. ધણા રાજઓને જીતિને એ ચક્રવર્તી થયો. આણે ધણા યજ્ઞ કર્યા. બધે તેની વાહ વાહ થઈ રહી.

એક વખત યયાતિ શિકારે નીકળ્યો. વનવગડામાં તેને તરસ લાગી. નજીકમાં એક ઝ્રવો હતો ત્યાં જઈને જુયે તો તેમાં પાણી જ નહીં! પણ ઝ્રવામાં એક સુંદર યુવતી હતી! તેને નવાઈ લાગી.

યયાતિ કહે, “તું કોણ છે? આહીં ઝ્રવામાં કેમ કરતાં પડી છે?”

યુવતી કહે, “પહેલાં મને બહાર તો કાઢો! પછી કહું.”

યયાતિએ યુવતીનો જમણો હાથ આલી તેને બહાર કાઢી.

યુવતી કહે, “હું દાનવોના ગુરુ શુક્રાચાર્યની દીકરી દેવયાની છું. દાનવોના રાજ વૃષપર્વાની રાજકુમારી શર્મિષ્ઠાએ મને ઝ્રવામાં હડસેલી મેલી હતી.”

પછી યયાતિ રાજધાનીમાં પાછા ઝર્યો. પણ દેવયાનીએ તો યયાતિને જ પરણુવાનો નિશ્ચય કર્યો. ઝરી યયાતિ શિકારે નીકળ્યો. ત્યાં તેણે દેવયાનીને દાસીએની વર્યે ઘેઠલી જેઠ.

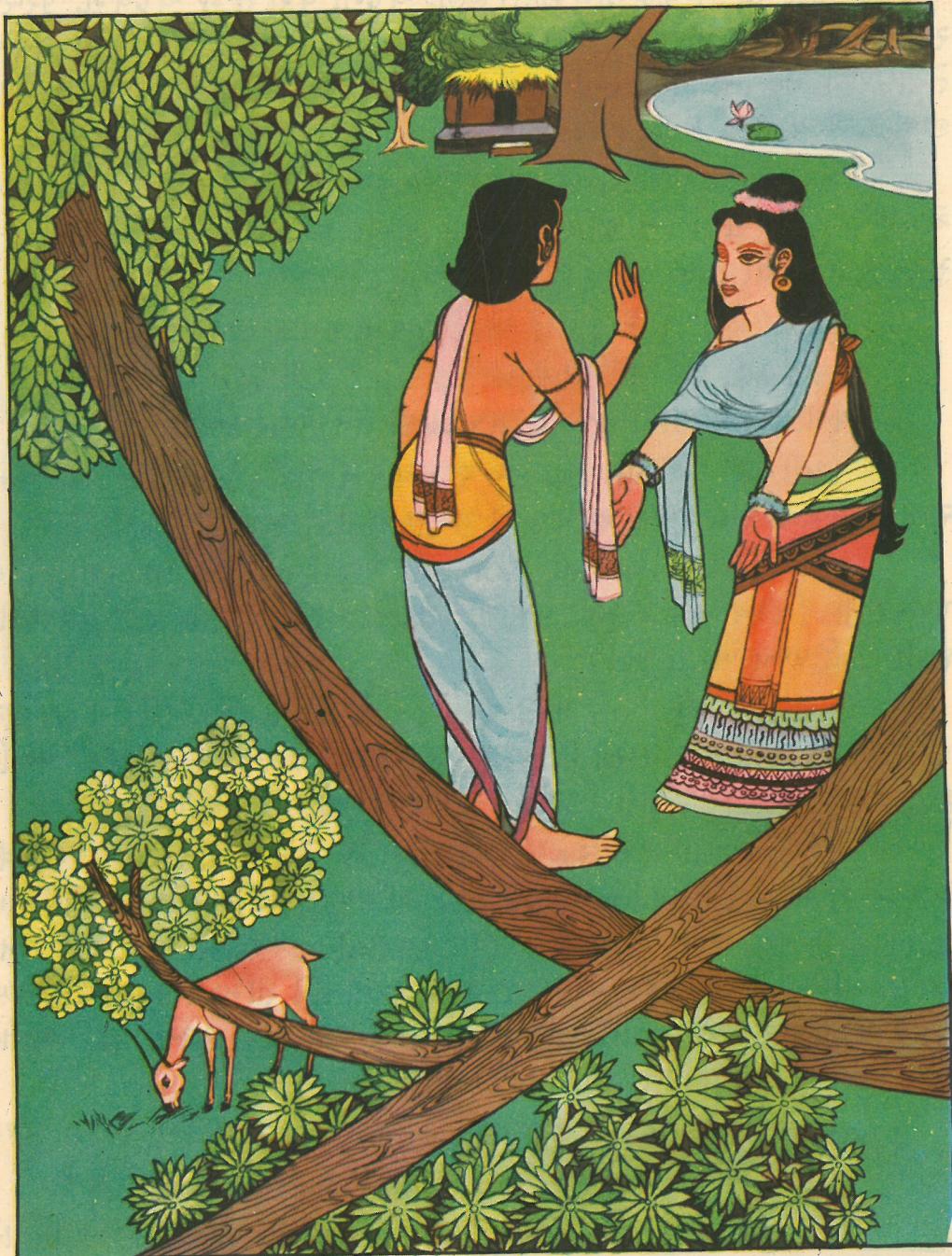
દેવયાનીએ કહ્યું, “તમે મારો જમણો હાથ આલ્યો હતો. હવે તમે જ મારા પતિ. આ શર્મિષ્ઠા મારી દાસી છે. એ પણ મારી સાથે તમારે ત્યાં આવશે.” યયાતિ કહે, “પણ તું તો આભણુની દીકરી છે. તને પરણું તો તારા પિતા ગુરુસે થાય.”

પછી દેવયાનીના આગ્રહથી શુક્રાચાર્ય જ તેને યયાતિ સાથે પરણાવી. દેવયાની શર્મિષ્ઠા સાથે યયાતિના મહુલે ગઈ. ત્યાં યયાતિ શર્મિષ્ઠાનેથી પરણ્યો. પણ શુક્રાચાર્યની બીજે એણે આ વાત છુપાવી. દેવયાનીને એ દીકરા થયા, યહુ અને તુર્વસુ. શર્મિષ્ઠાને અનુ, દુદ્ધ અને પુર થયા. દેવયાનીને શર્મિષ્ઠાના લગ્નની ખર્પર પડી. એ તો રિસાઈને પિતાને આશ્રમે ચાલી ગઈ. શુક્રાચાર્ય ગુરુસે થઈ યયાતિને શાપ આપ્યો. તેથી યયાતિ અકાળે ધરડો થઈ ગયો.

યયાતિએ વિનંતી કરી, “ભગવાન, કૃપા કરી મને ઝરીથી યુવાન બનાવો.”

શુક્રાચાર્ય કહ્યું, “કોઈ તને પોતાની યુવાની આપે તો તું સાબે થાય.”

યયાતિએ પાંચેય દીકરાએને પૂછી જેયું. સૌથી નાના પુરણે પિતાને પોતાની યુવાની આપી. યયાતિએ પુરને રાજપાટ આપ્યું. પુરના વંશમાં કૌરવ પાંડવો થયા. યહુના વંશમાં ઝૂષ્ણ વરોરે યાદવો થયા.

કુચ-હેવયાની

જનમેજ્યે પૂછ્યું, “હેવયાની કોઈ ઝષિને કેમ ન પરણી ?”

વૈશમ્યાયન કહે, “એ એક જુદી જ વાત છે. સાંભળો. કશ્યપ ઝષિને અદિતિ અને દનુ એ પત્નીઓ. અદિતિના દીકરા હેવો અને દનુના દાનવો હતા. હેવદાનવોનો અધડો ચાલતો હતો. હેવો જખરા હતા. એ દાનવોને મારે. પણ દાનવો સાંજ થઈ જય. હેવોએ વિચાર્યું, ‘આ દાનવો તો જીવતા થાય છે ! એમને જીતવા કઈ રીતે ?’ હેવોના ગુરુ બૃહસ્પતિએ કહ્યું, ‘દાનવોના ગુરુ શુક મરેલાને પણ સાંજે કરવાની વિદ્યા જાણે છે, તેથી દાનવો મરતા નથી. કોઈ એ વિદ્યા શીખી લાવે તો કર્દી થાય.’ બૃહસ્પતિનો દીકરો કુચ કહે, ‘હું શુકાચાર્ય પાસે જઈ એ વિદ્યા શીખી લાવું.’

“પછી કુચ સંજીવની વિદ્યા ભણવા શુકાચાર્ય પાસે ગયો. શુકાચાર્યને હેવયાની નામે પુત્રી હતી. હેવયાની કુચને જેઈ ધણી રાજ થઈ. એ કુચની ધણી સંભાળ રાખે. શુકાચાર્ય પણ એને દીકરાની જેમ રાખે. પણ પેલી વિદ્યા એને ન શીખવે.

“દાનવોને થયું, ‘ને આપણા ગુરુ આ કુચને સંજીવની વિદ્યા શીખવશે તો હેવો જખરા બની જશો. આપણે હારી જઈ શું. આપણે આ કુચને મારી નાખીએ.’ દાનવોએ તો કુચને મારી નાખ્યો. પણ હેવયાનીના કહ્યેવાથી શુકાચાર્ય એને જીવતો કર્યો. કરી દાનવોએ કુચને મારી નાખ્યો. પણ ત્યારેય હેવયાનીએ એને જીવતો કરાવ્યો. દાનવો કહે, ‘આમ તો કશું વળશો નહીં, આપણે કુચને ગુરુજના પેટમાં જ પહોંચાડી દઈએ, પછી ગુરુ એને શી રીતે જીવાડશો ?’ દાનવોએ કુચને મારીને એની રાખ મધમાં બેળવી શુકાચાર્યને પિવડાવી હીધી.

“હેવયાનીએ હઠ લીધી, ‘કુચ જીવતો ન થાય તો હું મરશું.’ શુકાચાર્યને હેવયાની ખૂબ વહાલી. ન ધૂટકે એમણે પેટમાં રહેલા કુચને સંજીવની વિદ્યા શીખવી. કુચ ગુરુના પેટમાંથી જીવતો બહાર આવ્યો. પછી એણે ગુરુને જીવતા કર્યા. આમ કુચને સંજીવની વિદ્યા મળી. પછી તે ગુરુની વિદ્યાય લઈ ધરે જવા નીકળ્યો.

“હેવયાની કહે, ‘મને તારી સાથે રહેવું ગમે છે. તું મારી સાથે લગ્ન કર.’ કુચ કહે, ‘હું ગુરુના પેટમાંથી જીવતો થયો એટલે હવે તું મારી બહેન થાય. તને મારાથી ન પરણાય.’ હેવયાની કહે, ‘તે મારું મન ભાંગ્યું તેથી તારી વિદ્યા ઝોક જશો.’

“કુચ કહે, ‘તે મને વગર વાંકે શાપ આપ્યો તેથી જ કોઈ ઝષિ તને પરણશે નહીં.’ આ કારણે હેવયાની યથાતિને પરણી.”

ମୁଖ୍ୟ-କାର୍ଯ୍ୟ

શકુન્તલા

પુરણા વંશમાં દુષ્યન્ત રાજ થયો. એક વખત લાવલશ્કર સાથે દુષ્યન્ત શિકારે નીકળ્યો. વનમાં માલિની નહીને કાંડે કણવમુનિનો આશ્રમ આવ્યો.

રાજને થયું, “ઋષિનું દર્શન કરવાથી પવિત્ર થવાય. ચાલો, એમને પ્રણામ કરીએ.” એમણે રથ આશ્રમમાં લીધો. કણવમુનિ સમિધો લેવા વનમાં ગયા હતા. એમની દીકરી શકુન્તલાએ રાજને આવકાર આપ્યો. દુષ્યન્ત અને શકુન્તલાએ પોતાની ભરજીથી ખાનગીમાં લગ્ન કર્યાં. પછી દુષ્યન્ત હસ્તિનાપુર પાછો ફર્યો.

કણવમુનિએ જાણ્યું કે દુષ્યન્ત શકુન્તલાને પરણ્યો છે. એ ધણા રાજ થયા. શકુન્તલા વિશ્વામિત્ર અને મેનકા અપ્સરાની મુત્રી હતી. એ દુષ્યન્તને પરણે તે યોગ્ય ગણ્યાય. પછી શકુન્તલા કણવમુનિના આશ્રમમાં જ રહી. ત્યાં તેને એક દીકરો થયો. એનું નામ ભરત. આશ્રમની આસપાસનાં રાની પશુઓને ભરત વશ કરે. તેથી સૌ એને સર્વદ્વમન કહેતા. ભરત મોટો થયો એટલે કણવમુનિએ શકુન્તલાને સાસરે વળાવી. સાથે એત્રણું શિષ્યાને મોકલ્યા.

હસ્તિનાપુરમાં દુષ્યન્ત રાજ સભામાં એઠો હતો. મુનિએ શકુન્તલાને લઈ સભામાં ગયા. મુનિ કહે, “રાજ, આ કણવ મુનિની દીકરી શકુન્તલાને તમે પરણ્યા હતા. હવે તેનો સ્વીકાર કરો.” પણ દુષ્યન્તે ભરી સભામાં કહ્યું, “હું આ યુવતીને જાણુતો જ નથી. પરણવાની તો વાત જ કર્યાં રહી? તમે મને ગળે પડો એ ઢીક ન કહેવાય.”

શકુન્તલા કહે, “તમે મારી એ સાહેલીએની હાજરીમાં મને પરણ્યા છો. હવે તમે આમ ફરી એસો તો મારી શી દશા થશો?”

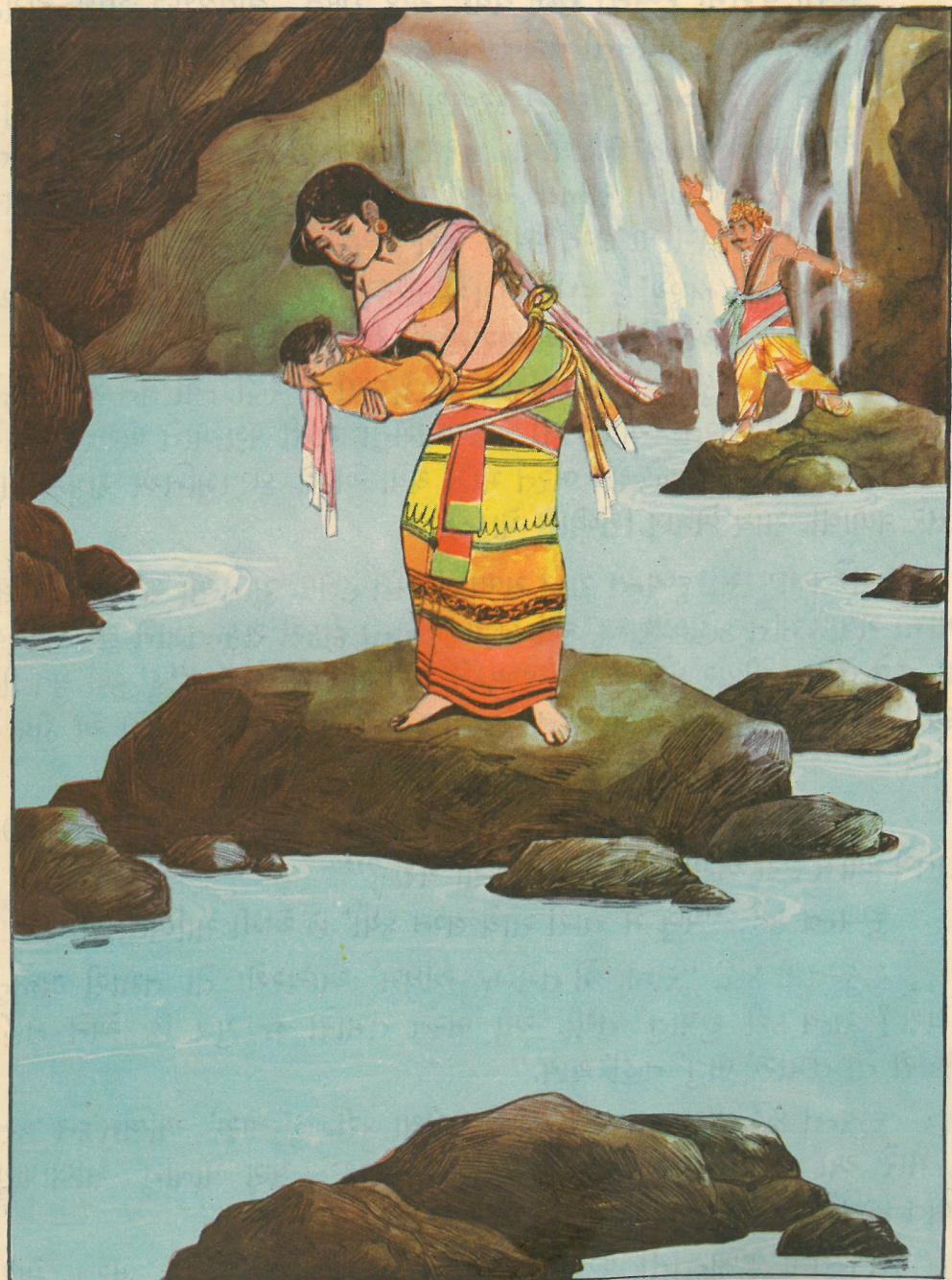
દુષ્યન્ત કહે, “પણ મેં તારી સાથે લગ્ન કર્યાં છે એની સાખ્તિ શી?”

શકુન્તલા કહે, “રાજ, જે તમે જ અધર્મ આચરશો તો તમારી પ્રભનું શું થશો? સત્ય કદી છુપાતું નથી. આ ભરત તમારો જ પુત્ર છે. એને નહીં સ્વીકારો તો તમારું ભલું નહીં થાય.”

દુષ્યન્ત કહે, “શકુન્તલા મેં તારી પરીક્ષા કરી. હું તારું અભિનંદન કરાં છું. મારે આ સભાને ખાતરી કરાવવી હતી. રાજએ પણ પોતાનું સાચાપણું સાખ્તિ કરવું પડે.”

શકુન્તલા દુષ્યન્તની પટરાણી થઈ. ભરત યુવરાજ થયો. ભરત મોટો ચક્રવર્તી થયો. એણે ધણા યજ્ઞો કર્યાં. એના નામ પરથી આ દેશનું નામ ભારત પહુંયું.

18-45

શાન્તનુ

ચક્રવર્તી ભરત પછી આગળ જતાં પુરુષં શમાં કુરુ નામે પ્રખ્યાત રાજ થયો. એના નામ પરથી આ પ્રદેશ કુરુ દેશ તરીકે ઓળખાવા લાગ્યો. કુરુજ્ઞાનનો વંશ તે જ કુરુ વંશ. આગળ જતાં કુરુ વંશમાં પ્રતીપ રાજ થયો. પ્રતીપને ત્રણ દીકરા હતા—હેવાપિ, શાન્તનુ અને બાહીક. દેવાપિ શાન્ત સ્વભાવનો હતો. એ માટે તપ્સવી થયો. શાન્તનુ ધણો પવિત્ર હતો. એ જેના શરીરને અહૃતો તેની પીડાઓ શાન્ત થઈ જતી. તેથી તેણું નામ શાન્તનુ પડેલું. પ્રતીપ પછી શાન્તનુ રાજ થયો. પ્રતીપ તપ કરવા વનમાં ગયો.

વતમાં જતાં એણે શાન્તનુને કહ્યું, “દીકરા, તારે માટે મેં એક યોગ્ય કન્યા જોઈ રાખી છે. એ કન્યા જ્યારે તને મળો ત્યારે એની સાથે લગ્ન કરજે. એ જે કંઈ કહે તે માન્ય રાખજે.” શાન્તનુએ પિતાની આજ્ઞા માથે ચઢાવી.

એક વખત શાન્તનુ ગંગા નદીના કાંઠ ફરતો હતો. ત્યાં એણે એક સુંદર સ્વીને જોઈ. એ ગંગા હતી. ગંગા શાન્તનુને એકટક જોઈ રહી હતી.

રાજ તેની પાસે ગયો અને પૂછ્યું, “હેવી, કોણ છો તમે? મારી સામે કેમ જોઈ રહ્યાં છો ??”

સ્વીચ્છ કહ્યું, “હું ગંગા ધૂંનું મેં તમારા પિતાને વચન આપ્યું છે. તે પ્રમાણે હું તમને પરણીશ. પણ એક શરતે. હું સારું ઝાડું જે કંઈ કરું તેમાં તમારે મને વારવી નહીં. કરવાં વેણું કહેવાં નહીં. નહીં તો હું તમને છોડીને જતી રહીશ.”

શાન્તનુ કહે, “ભલે, એમ.”

પછી ગંગા શાન્તનુને પરણી. ગંગા રાજને સારાં ભોજન કરીને જમાડે, ગાય, તૃત્ય કરે. અનેક કામોમાં રાજને મદદ કરે. રાજ ગંગાથી ધણો ખુશ રહેતો.

પણ પછી એક વિચિત્ર વાત ઘનતી. ગંગાને સાત પુત્ર થયા. પુત્ર જન્મે એટલે ગંગા એને નહીંએ લઈ જય. પછી “નાચો, ખુશ થાઓ.” એમ બાલે એને બાળકને નહીંમાં નાખી હે. રાજના મનમાં ધણું હુંઘ થાય. પણ જે કશુંય કહે તો ગંગા જતી રહે. એમ કરતાં ગંગાને આઠમો પુત્ર અવતર્યો. હસુ હસુ થતી ગંગા દીકરાને લઈ નહીંએ ચાલી.

હવે રાજથી રહેવાયું નહીં, અટ ગંગાનો હાથ આદ્યો. ઓદ્યા, “પાપણી, દીકરાએને આમ શીદને મારી નાખે છે ??”

ગંગા કહે, “ખ્યાલ, તમે શરતનો ભંગ કર્યો. હવે હું જાણી. આ પુત્રને હું ઉછેરીશ. પછી તમને સોંપીશ.”

વસુએને શાપ

શન્તનુ કહે, “ગીલી રહે. સાત દીકરા માર્યાં તેનો જવાબ આપ.”

ગંગા કહે, “એમને કંઈ માર્યાં નથી. ગીલદું, એ બિચારા વહેલા ધૂટ્યા. એ કંઈ સાધારણ માણુસો ન હતા. એ તો વસુ નામના હેવો હતા. આ છેલ્લા વસુના વાંકે વસિષ્ઠ મુનિએ તેમને શાપ આપેલો. તેથી એ બધા માણુસ તરીકે અવતર્યા હતા. શન્તનુની નવાઈનો પાર ન રહ્યો. એણે પૂછ્યું, “શી વાત છે? જરા માંડીને કહે.” ગંગાએ વાત માંડી, “સ્વર્ગમાં વસુ નામે જાણીતા આઠ હેવો હતા. સૌથી નાનાનું નામ ધુ. એક વખત આડેય વસુએ વસિષ્ઠ ઋષિના આશ્રમ પાસે ફૂરતા હતા. ત્યાં વસિષ્ઠ મુનિની નંદિની ગાય ચરતી હતી. એ કામધેનુ સુરભિની પુત્રી હતી. જે કોઈ એનું દૂધ પીએ તેને ધડપણ ન આવે.”

ધુ વસુની પત્ની કહે, “કેવી ડ્રપાળી ગાય છે! એનું દૂધ પણ કેવું સારું! આપણે આ ગાય લઈ જઈએ.” ધુ વસુ કહે, “આપણને ગાયનું શું કામ? હેવો તો ધંઢા કરે તે વસ્તુ હાજર થઈ જય. ઋષિને ગાયની જરૂર પડે. જવા હે એ વાત.”

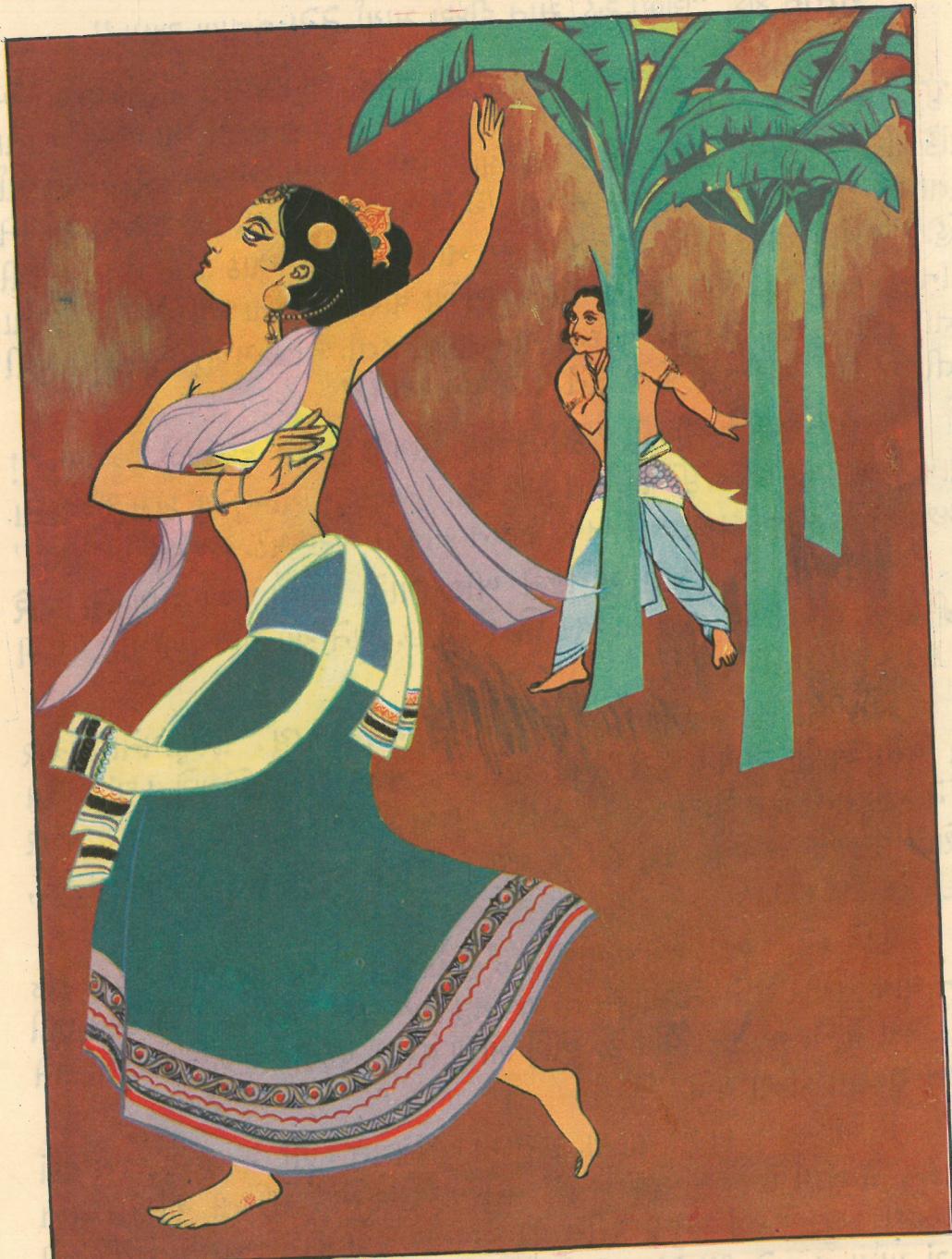
વસુપત્ની કહે, “તમે મુનિજીને બીજી ગાયો આપો. આ ગાય તો મારે જોઈએ જ. પૃથ્વી પર મારી સહિયર જિતવતી છે. એને આ ગાય આપીશ. પછી એ કદ્દી ધરડી નહીં થાય.”

પત્નીની હઠ આગળ ધુ વસુએ નમતું મેલવું પડ્યું. પરિણામનો વિચાર કર્યા વિના એ તો ગાયને હરી ગયો. વસિષ્ઠને ખખર પડી. એમણે કહ્યું, “હેવ થઈને માણુસની જેમ ચોરી કરો છો, જાઓ પૃથ્વી પર માણુસ થશો. ખરાખર ખખર પડશો.” વસુએ પરસ્તાયા. પણ હવે શું વળે? એમણે વસિષ્ઠ મુનિને વિનંતી કરી, “કંઈક તો હયા કરો.”

ઋષિ કહે, “ભલે. તમે બધાએ કંઈ ગુનો કર્યો નથી. પણ મારું કહેવું ઝોક તો ન થાય. તમારે સાતેયને માણુસ તો જરૂર પડશો. પણ જરૂરીને તરત ધૂઢી જશો. આ ધુનો જ ખરો વાંક છે. એણે આજો વખત પૃથ્વી પર રહેવું પડશો. તમે શન્તનુ રાજના દીકરા થનો.”

વસુએ સ્વર્ગ ભણી ચાલ્યા. રસ્તામાં હું એમને મળી. મેં પૂછ્યું, “તમારાં મોઢાં કેમ ઉત્તરેલાં છે? શું થયું છે?” વસુએ વસિષ્ઠ મુનિના શાપની વાત કહી. પછી કહ્યું, “કોઈ મનુષ્ય સ્વીને પેટે અવતાર લેવો એમને ગમતો નથી. તમે એમારાં માતા ન બનો?” મેં કંઈક વિચાર કર્યો, પછી કહ્યું, “ભલે. હું તમારી માતા થઈશા.” શન્તનુએ વાત સાંભળી. હવે બધી વાત એને સમજાઈ ગઈ.

ମିଶ ନିର୍ଭୟ

હેવત

જનમેજયે પૂછ્યું, “એ આઠમા વસુનું શું થયું ?”

વૈશમ્યાયન કહે, “ગંગા કંઈ આઠમા દીકરાને હુંબાડવાની ન હતી. પણ ખાપનો જીવ આદ્યો ન રહ્યો તેથી શન્તનુંએ તેને રોકી. ગંગાએ વસુએના શાપની વાત કહી ત્યારે જ એને સમજ પડી.”

ગંગાએ કહ્યું, “રાજ, આ પુત્રને હું મારી પાસે રાખીશ. એને દેવને યોગ્ય વિદ્યા અપાવીશ. પછી તમારી પાસે મૂકી જઈશ.”

શન્તનુને દુઃખ તો ધયું થયું, પણ શું થાય ? ગંગાને પણ છૂટા પડતાં દુઃખ થતું હતું. પણ કુરજ એ કુરજ. કુરજ ઘનવતાં લાગણીવશ થયે ચાલે નહીં. ગંગા દીકરાને લઈ ચાલી ગઈ. આ દીકરો તે જ હેવત. ગંગાનો પુત્ર હોવાથી તે ગંગેય પણ કહેવાતો. શન્તનુના પુત્ર તરીકે એ શાન્તનવ કહેવાતો.

મોટા મોટા ઝષિયો પાસે હેવતને ભણુવાનું મળ્યું. વસિષ્ઠ ઝષિ પાસે એ વેદવિદ્યા ભણ્યો. બૃહસ્પતિ અને શુક્રાર્થની રાજનીતિવિદ્યા પણ ભણ્યો. જમદાનિના પુત્ર પરશુરામ પાસે યુદ્ધની વિદ્યા શીખ્યો.

એક વખત શન્તનુ રાજ ગંગાનિનારે કુરતા હતા. ગંગા સદાય ભરપૂર પાણીવાળી હોય. પણ આ સ્થળે પાણી બહુ એછું હતું ! શન્તનુને નવાઈ લાગી. તપાસ કરી તો એક ડ્રાપાળા કુમારને તીર ચલાવતો જેયો. રાજને થોડાધણું આણુસાર તો આવ્યો. પણ કંઈ યાદ ન આવે. પેલા કુમારે એક સામટાં એટલાં બધાં તીર ચલાવ્યાં કે નહીંમાં બધાં ધાઈ ગયો. પ્રવાહ રોકાઈ ગયો. રાજની તો નવાઈનો પાર ન રહ્યો. પછી કંઈક વિચારીને એમણે ગંગાને બાલાવી.

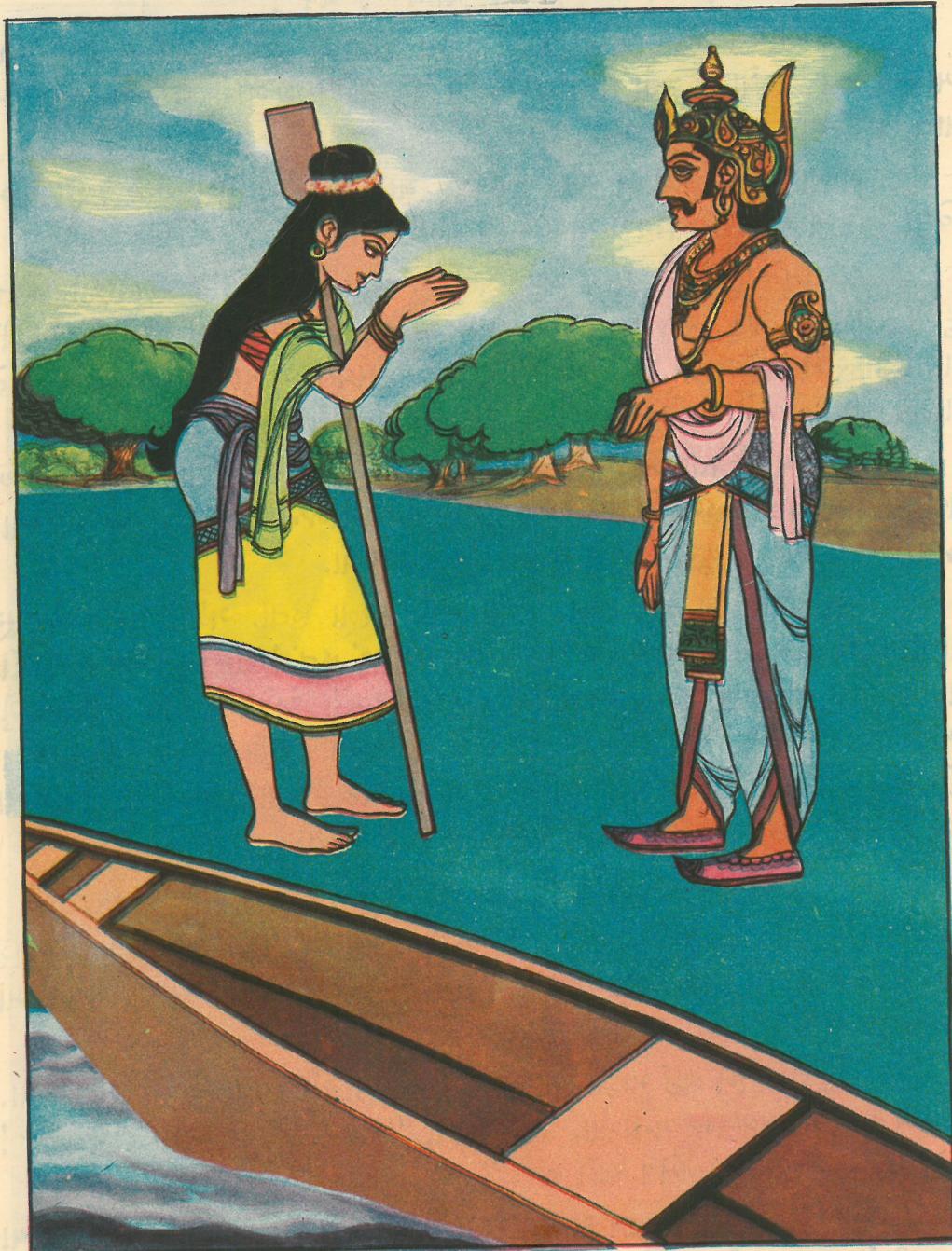
રાજએ કહ્યું, “આપણો કુંવર ક્યાં છે ? મને દેખાડું.”

ગંગા કુંવરને લઈ આવી. પછી કહ્યું, “આ પુત્રને મેં દેવ જેવા સંસ્કાર આપ્યા છે. બધી વિદ્યાએ ભણ્યાવી છે. હવે તમે એને લઈ જાઓ. તમને રાજકાજમાં મદદ કરશે.” અને ગંગા શન્તનુને છોડી ગઈ.

રાજ હેવતને લઈ મહેસે આવ્યા. કુણ કુણના સૌ હેવતને જોઈ રાજ થયા. રાજએ હેવતને યુવરાજ બનાવ્યો. લોકો કહેતા, “વાહ ! કેવો છે અમારો યુવરાજ ! મોટા થઈને શન્તનુ રાજનેય ચઢી જશે.”

પણ એક દિવસ શન્તનુ રાજ યમુના નહીને કાંઈ કુરવા ગયા. ત્યાંથી આવ્યા ત્યારથી એ ઉદાસ રહેતા. પિતાને ઉદાસ જોઈ હેવતને દુઃખ થયું. એમણે પિતાને પૂછી જેવાનેા નિશ્ચય કર્યો. તે રાજ પાસે ગયો.

DRPS

સત્યવતી

દેવત્રત પિતા પાસે ગયો. પ્રણામ કર્યા. શન્તનુંએ એને આશીર્વાહ આપ્યા. એનું માથું સુંધ્યું. હેતપૂર્વક શરીરે હાથ ફેરવ્યો.

દેવત્રતે કહ્યું, “પિતાજ, એક વાત પૂછું ?” શન્તનું કહે, “પૂછને એટા.” દેવત્રત કહે, “પિતાજ, તમે પહેલાંની જેમ ખુશ રહેતા નથી. શી વાત છે? મને ન કહો ?” દેવત્રતની લાગણી શન્તનુંને સ્પર્શી ગઈ. શન્તનુંએ કહ્યું, “એટા, હવે તું મારો થયો. તને બધું કહેવું જોઈએ. પણ કેટલીક વાત તને ન સમજય.”

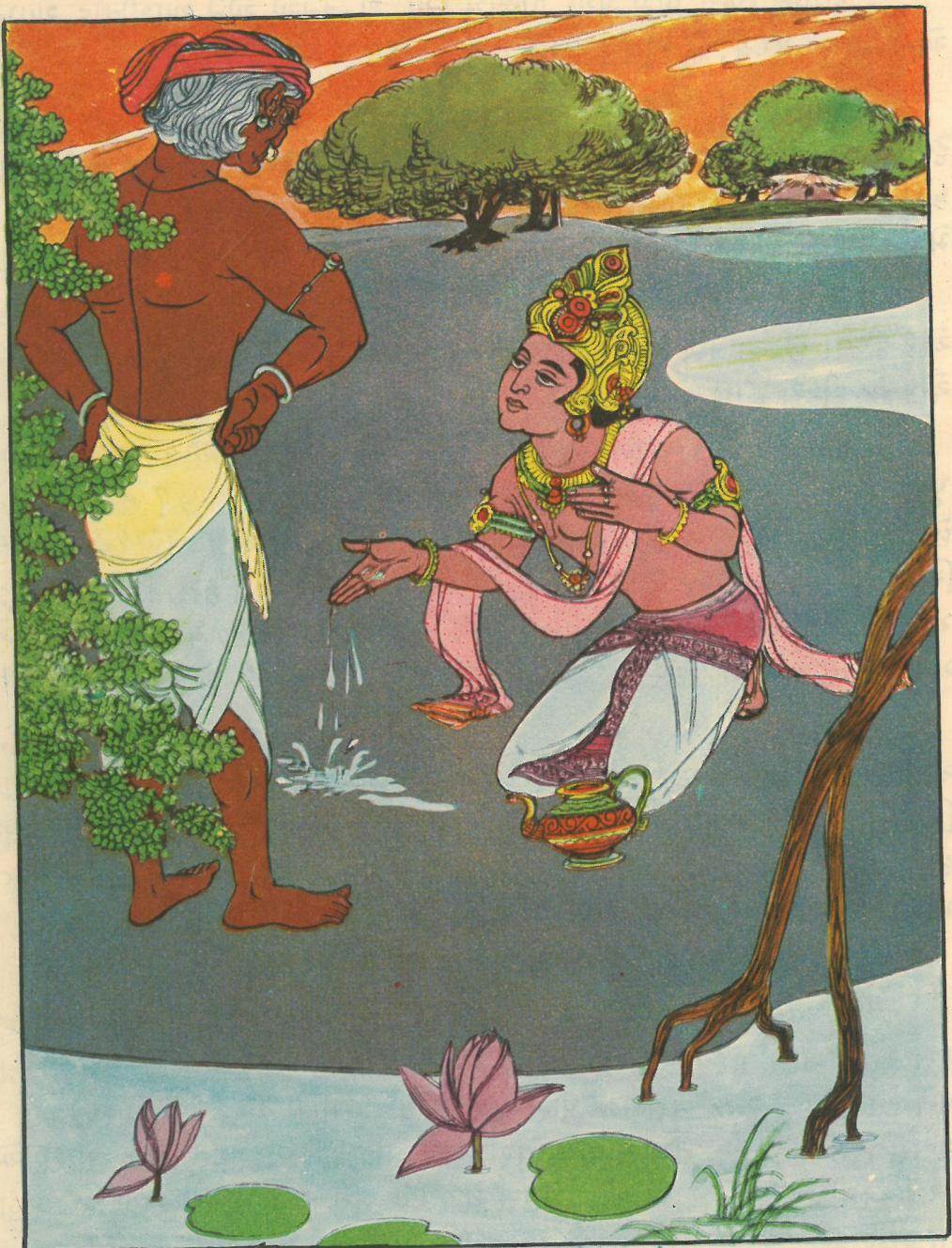
તાથ દેવત્રતે આગ્રહ કર્યો. ત્યારે શન્તનુંએ કહ્યું, “એટા, તું મારો એકનો એક દીકરો છે. આપણે ક્ષત્રિય રહ્યા. ન કરે નારાયણ અને કાલ ઊઠી કર્દી થયું તો? એક જ દીકરો હોય એ ઠીક નહીં.”

દેવત્રતને વાત બરાબર-સમજાઈ નહીં. એણે વિચાર્યું, ‘ચાલ પ્રધાનજીને વાત પૂછું?’ એણે પ્રધાનને પૂછ્યું, “મારા પિતાજ કેમ ઉદાસ રહે છે? તમે કર્દી જાણો છો?” પ્રધાન કહે, “એક જ દીકરો હોય એટલે ચિન્તા તો થાય જ ને? જેકે એમની ચિન્તાનું મૂળ જીડું જ છે.” દેવત્રત કહે, “તમે બરાબર વાત કરો. પિતાજનું દુઃખ મારાથી જેયું જતું નથી.” પ્રધાન કહે, “તો સાંભળો. રાજજ યમુના! નહીંએ ફૂરવા ગયેલા ત્યારથી એ ઉદાસ રહે છે.” દેવત્રત કહે, “એવું શું બન્યું હતું ત્યાં ?”

પ્રધાન કહે, “જાણો એવું બન્યું કે યમુના કિનારે દૂરથી કોઈ મનભર સુગનંધ આવતી હતી. રાજને થયું, ‘શાની હરો આ સુગનંધ? લાવ તપાસ કરાં?’ રાજ કિનારે કિનારે થોડે દૂર ગયા. ત્યાં એમણે એક બહુ રૂપાળી યુવતીને હોડીનું હલેસું લઈ ઊભેલી જોઈ. સુગનંધ એના શરીરમાંથી આવતી હતી. એ હતી સત્યવતી. માધીમારો-દાશાના રાજની દીકરી. મહર્ષિ કૃષ્ણ દૈપાયનની માતા.

“શન્તનુંએ પૂછ્યું, ‘તું કોણ છે? એહીં શું કરે છે?’”

“સત્યવતીએ પ્રણામ કરીને કહ્યું, ‘હું દાશરાજની દીકરી સત્યવતી છું. મુસાફરોને સામે કાંઈ લઈ જવા! માં મહદ કરાં છું. મારા પિતાએ આ ધર્મનું કામ મને સાંઘ્યું છે.’ રાજ દાશરાજ પાસે ગયા. કહ્યું, ‘તમારી દીકરી મને પરણાવશો?’ દાશરાજ કહે, ‘જરૂર. તમારા જેવો વર કર્યાંથી મળવાનો હતો? પણ મારી એક ધર્યણ સ્વીકારશો?’ રાજ કહે, ‘મારા ધર્મમાં બાધ ન આવે તો સ્વીકારાં. કહે.’ દાશરાજ કહે, ‘મારી દીકરીના દીકરો તમારા પઢી રાજ થાય એવી મારી ધર્યણ છે.’ રાજ કહે, ‘મારે એક દીકરો છે. એનો રાજગાહીનો હક્ક મારાથી ડુખાડાય નહિં.’ રાજ ભારે હૈયે પાછા ફર્યા. ત્યારથી તે ઉદાસ રહે છે.”

ભીજમ

વાત સાંભળી દેવપ્રતે વિચાર્યું, ‘અહો ! મારી ખાતર પિતાજીએ મનગમતી વાત પણ મૂકી દીધી ! એમને મારે માટે આઠલી બધી લાગણી હોય તો મારી શી ઝરજી ? રાજ્ય તો આજે છે અને કાલે નથી. પિતાજીની સેવા કરવાની તક ન ચુકાય.’ દેવપ્રત ઊપર્યો દાશરાજ પાસે. દેવપ્રતને જેઈ દાશરાજ રાજ થયા. યુવરાજને માનપાન આપ્યાં. પછી પૂછ્યું, “કહો કુમાર, આ બાજુ પધારવું થયું કર્દું ! કરમાવો.”

દેવપ્રત કહે, “મારા પિતાજી માટે આપની દીકરીનું માગું કરવા આવ્યો છું ?”

દાશરાજને આશ્વર્ય થયું. કહે, “કુમાર, તમે જણો છો તમારે રાજ્યનો હક્ક છોડવો પડશો તે ?” દેવપ્રત કહે, “દાશરાજ, ગમે તે બોાગે પણ હું પિતાજીને સુખી જેવા છચ્છું છું. મારાં વચન છે કે તમારી દીકરીનો દીકરો જ રાજ થશે.” દાશરાજ કહે, “ધન્ય છે કુમાર, તમારાં વચન સાચું. પણ હજુય મારાં મન માનતું નથી.” દેવપ્રત કહે, “તમારા મનમાં જે કર્દું હોય તે કહી હો. પિતાજી ખાતર હું કોઈ પણ બોાગ આપીશ.” દાશરાજ કહે, “કુમાર, તમારાં વચન તો સાચું. પણ કાલે ઊઠીને તમારા દીકરા વાંધો ઉઠાવે તો તો ?” દેવપ્રત કહે, “તમારી શંકા સાચી છે. હું ભગવાનની સાક્ષીએ પ્રતિજ્ઞા કરાં છું કે હું જીવનભર બ્રહ્મચારી રહીશ. પછી તો વાંધો નથી ને ?”

ત્યાં ઊભેલા બધા ઓલી ઊઠ્યા, “ધૂન્ય ધન્ય. આવી ભીજમ-કઠણું પ્રતિજ્ઞા તો કો'ક જ લ્યે.” દાશરાજે કહ્યું, “હવે મારે કર્દું જ કહેવાનું નથી. હું મારી દીકરીને તમારા પિતા સાથે વરાવું છું.”

સત્યવતી પણ રાજ થઈ. એણે મનોમન આ ભીજમ કુમારને વંદન કર્યાં.

દેવપ્રત કહે, “માતાજી, ચાલો. રથમાં એસો. આપણે આપણા ધરે જરૂરીએ.”

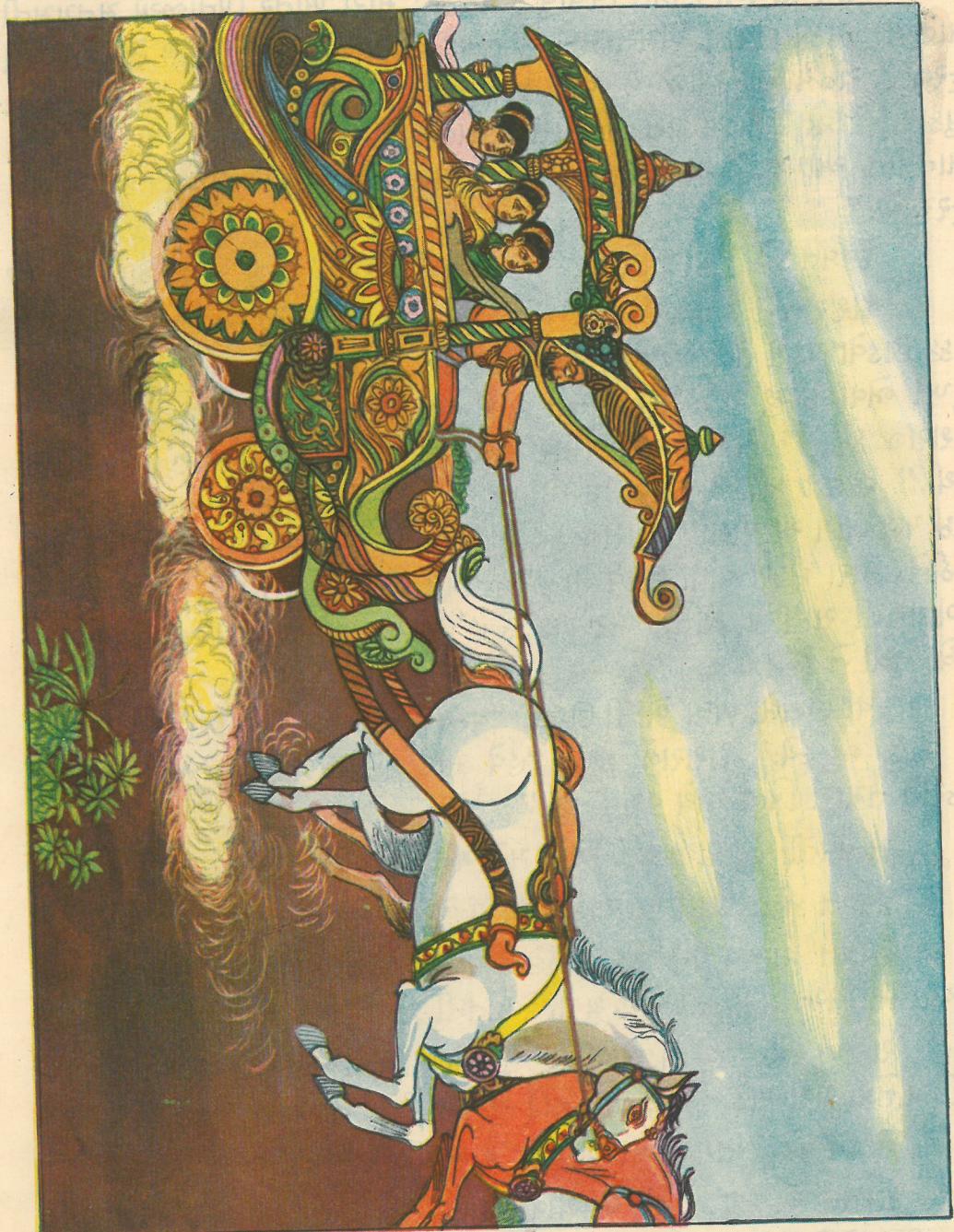
દેવપ્રત સત્યવતીને લઈ મહેલે આવ્યા. પછી ધામધૂમથી શન્તનુ અને સત્યવતીનાં લગ્ન થયાં. સૌ રાજ થયા. દેવપ્રતની પ્રતિજ્ઞાની વાત ચોપાસ ફેલાઈ ગઈ.

શન્તનુ કહે, “હું બડભાગી છું કે મને તારા જેવો દીકરો મળ્યો. ભગવાન તારી પ્રતિજ્ઞા પૂરી પાડે. ઓલ, તારે માટે શું કરાં ? તું તો મારા કુળનો દીવો છે.”

દેવપ્રત કહે, “તમે સુખી એટલે હુંય સુખી. મારે કર્દું જ ન જેઈએ.”

શન્તનુ એ કહ્યું, “તને આશીર્વાદ આપું છું કે તારી મરજ હશે ત્યાં સુધી તું જીવિશ. લોકો તને પૂજશો. તું ભીજમ છે.”

ત્યારથી કુમાર દેવપ્રત ભીજમના નામે જણીતા થયા.

કાશિરાજની કન્યાએ

શન્તનુથી સત્યવતીને ચિત્રાગદ અને વિચિત્રવીર્ય એ એ પુત્ર થયો. વિચિત્રવીર્ય હજી બાળક હતો ત્યાં શન્તનુનું મરણ થયું. ભીષ્મે ચિત્રાગદને રાજગાહીએ ઘેસાડ્યો.

એક વખત ચિત્રાગદ નામનો ગંધર્વાનો રાજુ કુરુ દેશ પર ચઢી આવ્યો. શન્તનુના પુત્ર ચિત્રાગદ અને ગંધર્વ ચિત્રાગદનું લાંબું યુદ્ધ ચાલ્યું. શન્તનુપુત્ર વીર ચિત્રાગદ લઢતાં મરાયો. સૌને આધાત લાગ્યો. પણ ભીષ્મ હામ ન હાર્યા. એમણે બાળક વિચિત્રવીર્યનો રાજુ તરીકે અભિષેક કર્યો. એના વતી રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યા. માતા સત્યવતીની પણ સલાહ લેતા.

એમ કરતાં વિચિત્રવીર્ય યુવાન થયો. હવે એ રાજ્યકારબાર સંભાળવા લાગ્યો.

સત્યવતી કહે, “ભાઈ દેવત, નાનાભાઈને કૃંભાંક સારે છેકાણું પરણુંબા, એટલે ગંગા નાહાં.” ભીષ્મ કહે, “મા, કાશીના રાજની ત્રણ કુંવરીએનો સ્વયંવર થવાનો છે. તમે આજ્ઞા આપો તો એ ત્રણેથ કુંવરીએને હરી લાવું.”

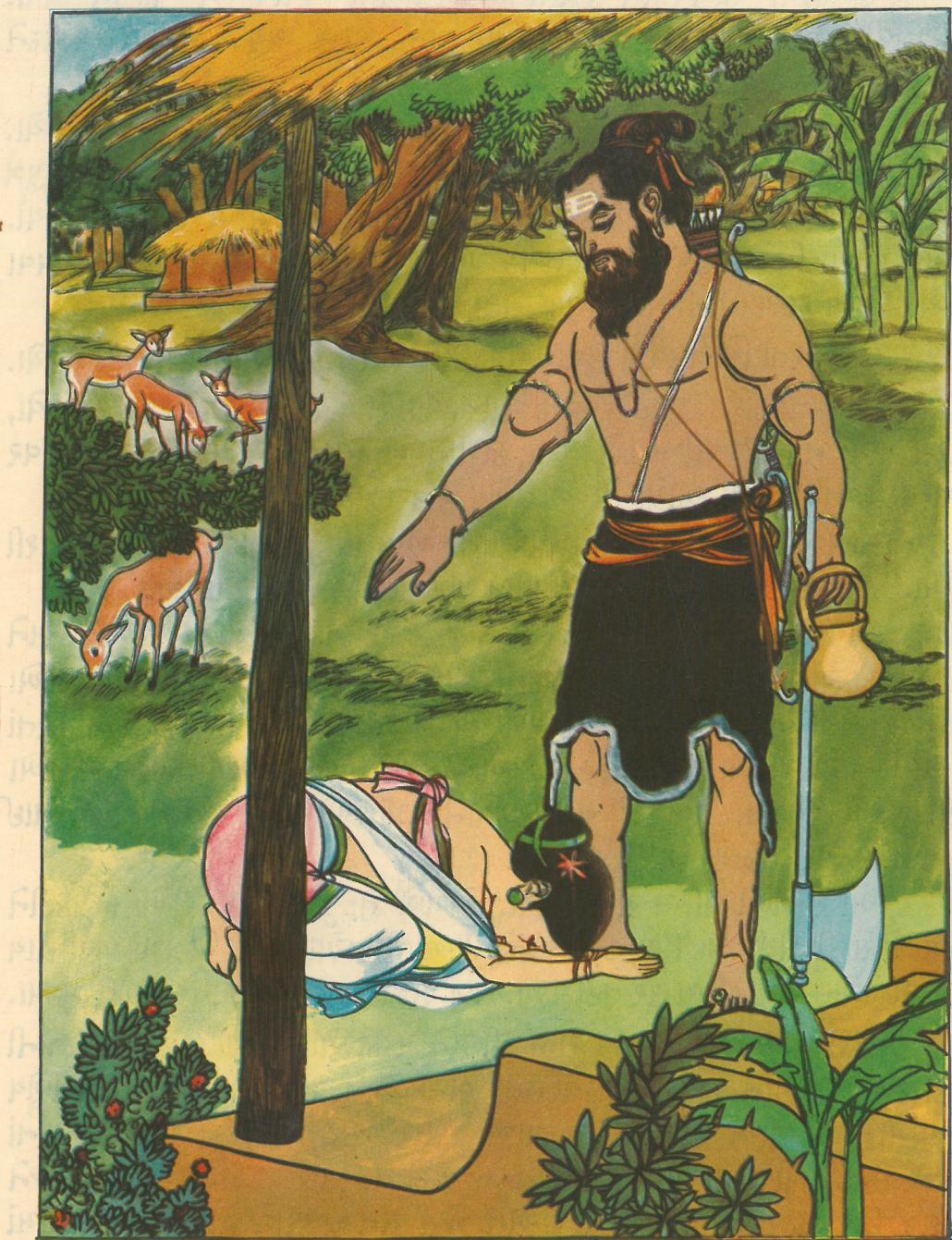
સત્યવતી કહે, “વાહ ! ક્ષત્રિયોનો તો એવો વિવાહ શોભે. તમે જરૂર કાશી જાઓ.” ભીષ્મ પહોંચ્યા કાશી. ત્યાં બીજી પણ ધરણ રાજીએ આવેલા.

સ્વયંવરમંડપમાં કાશિરાજની ત્રણ કુંવરીએ અંખા, અંબિકા અને અંખાલિકા આવ્યાં. એક પછી એક રાજની ઓળખાણ અપાતી જય અને કુંવરીએ આગળ વધતી જય. મનગમતો વર મળે તો વરમાળા પહેરાવે ને ? એમ કરતાં ભીષ્મનો વારો આવ્યો. કન્યાએ કહે, “આ તો ધરડો છે.” સાંભળીને બધા રાજીએ હસી પડ્યા. એલ્યા, “નેચું ? ન પરણુવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી, ને હવે ભાઈ વરરાજ ઘનવા નીકળ્યા છે !”

આ સાંભળી ભીષ્મ ગુર્સે થયો. એમણે તો ત્રણેથ કુંવરીએને પકડીને રથમાં ઘેસાડી હીધી. પછી રાજીએને કહે, “આવી જાઓ, જેના કંડામાં બળ હોય તે.” રાજીએ બધા ભીષ્મ પર તૂટી પડ્યા. પણ ભીષ્મે ધરીકમાં તેમને નસાડી મૂક્યા.

પછી સૌલ દેશનો શાલ્વ રાજુ ભીષ્મને પડકારતો આવ્યો. એ કાશિરાજની માટી કુંવરી અંખાને પરણુવા ચાહતો હતો. ભીષ્મે એને પણ હરાવી નસાડ્યો. ત્રણેથ કન્યાએને લઈ ભીષ્મ હસ્તિનાપુર આવ્યા. સારાં મુહૂર્ત જોઈને વિચિત્રવીર્યનાં લગ્ન લીધાં. ત્યારે અંખા કહે, “મને જવા હો તો સારાં. મારે શાલ્વ રાજુને પરણુવું છે.” સત્યવતી કહે, “જવા હોએને. જેનું મન જ બાબે હોય એને રાખવામાં હોયહો નહીં.” એમણે અંખાને પ્રાહરણો સાથે સૌલ દેશ મોકલી આપી. અંબિકા અને અંખાલિકાને વિચિત્રવીર્ય સાથે પરણુવ્યાં કુરુ કુળમાં સૌને આનંદ થયો.

ମୁଖ୍ୟମାତ୍ର କଥା

ମୁଖ୍ୟମାତ୍ର କଥା ପାଇଁ ଯେହି କଥା ହେଉଥିଲା ଏହିବେଳେ କଥା ହେବାରେ ଏହିବେଳେ
ଏହିବେଳେ ଏହିବେଳେ ଏହିବେଳେ ଏହିବେଳେ ଏହିବେଳେ ଏହିବେଳେ ଏହିବେଳେ

પરશુરામને શરણે

અંબા સૌભદ્રેશ પહોંચી. એણે શાલ્વને કહ્યું, “લીધ્મે મને રાજ્યશીથી અહીં મોકલી છે. હવે તમે મારી સાથે લગ્ન કરો.”

શાલ્વ કહે, “જેણે તને જીતી એ તારો માલિક. હું લીધ્મને હરાવી શક્યો હોત તો વાત જુદી હતી. હવે હું તને ન પરણી શકું. તું પાછી જ.”

અંબા કહે, “તમે મને પરણો તેમાં લીધ્મને કર્શાય વાંચો નથી.”

પણ શાલ્વ અવિચારી હતો. અંબાની લાગળીને એ સમજ શક્યો નહીં. એણે તો કહી હીધું, “પાછી જ.”

બિચારી અંબાએ ધણી વિનંતી કરી. રોઈકુળી. પણ કંઈવળ્યું નહીં. હવે શું થાય? પિતાને ત્યાં જવું હીક નહીં. લીધ્મ પાસે પણ કયે મોઢે જવાય? અને આ શાલ્વ તો સંધરવા જ માગતો નથી! રોતી કકળતી અંબા પાછી ફરી.

રસ્તામાં શૈખાવત્ય મુનિનો આશ્રમ આવ્યો. અંબા ત્યાં રાતવાસો રહી. સવારે અંબાએ મુનિને આપવીતી કહી. પણ કહ્યું, “હું ખહુ દુઃખી છું. હવે મારે બીજે કૃયાંય જવું નથી. મને અહીં રહેવાની રન આપો. હું મુનિનાં પ્રત પાળિશ.”

શૈખાવત્ય કહે, “હીકરી, તું કૂલ જેવી કોમળ રાજકુંવરી છે. મુનિઓનાં પ્રત ધણાં કઠણ હોય છે. તારં એ કામ નહીં.”

એવામાં મુનિ હોતવાહન ત્યાં આવ્યા. એ અંબાના નાના થાય. અંબાની વાત સાંભળી એમને દુઃખ થયું. એમણે કહ્યું, “આવતી કાલે મહર્ષિ પરશુરામ અહીં આવવાના છે. તું એમની મહદ્દ માગ. એ જરૂર કોઈ રસ્તો કાઢી આપશો.”

બીજે હિવસે જમદાનિના પુત્ર મહર્ષિ પરશુરામ ત્યાં આવ્યા. જાંચા ભવ્ય ગૌર શરીર પર કાળું મૃગચર્મ, તેજસ્વી કપાળ પર ભર્મનું ત્રિપુંડ, પીઠ પર બાણુનો ભાયો, ખલે ધનુષ, એક હાથમાં પરશુ, બીજી હાથમાં કુમંડળ. જણે વેદનો સાક્ષાત્ અવતાર, શૂરાતન જણે જીવતું જગતું આવ્યું, એવા ભવ્ય.

હોતવાહને એમને અંબાના દુઃખની વાત કહી.

પરશુરામ કહે, “તમે કહો તો લીધ્મને સમજલવું. કહો તો શાલ્વને મનાવું.”

અંબા કહે, “મારા ખવા જ દુઃખનું મૂળ લીધ્મ છે. હું તો કહું છું એને મારી જ નાયો.”

પરશુરામ કહે, “સમજવટથી કામ લેવું સારં. ન માને તો હથિયાર તો છે જ ને!” પરશુરામ અંબાને લઈને કુરુક્ષેત્ર ગયા.

અંબાને કારણે યુદ્ધ

કુરક્ષેત્ર પહોંચી પરશુરામે સંદેશ કહાવ્યો, “તમારં કામ છે. આહીં આવી જાયો. ભીજી ધણુ રાજુ થયા. ધણે વરસે ગુરુ મળશે. એ તો ફળકૂલ લઈને ગુરુ પાસે ગયા. વિધિપૂર્વક ગુરુની પૂજા કરી. પ્રણામ કર્યા. પછી બોલ્યા, “કહો ગુરદેવ, શ્રી આજ્ઞા છે ?” પરશુરામ કહે, “ગાંગેય, આ અંબાને તું હરી લાવ્યો. હવે એને છાડી હે એ કંઈ સારં કહેવાય ?”

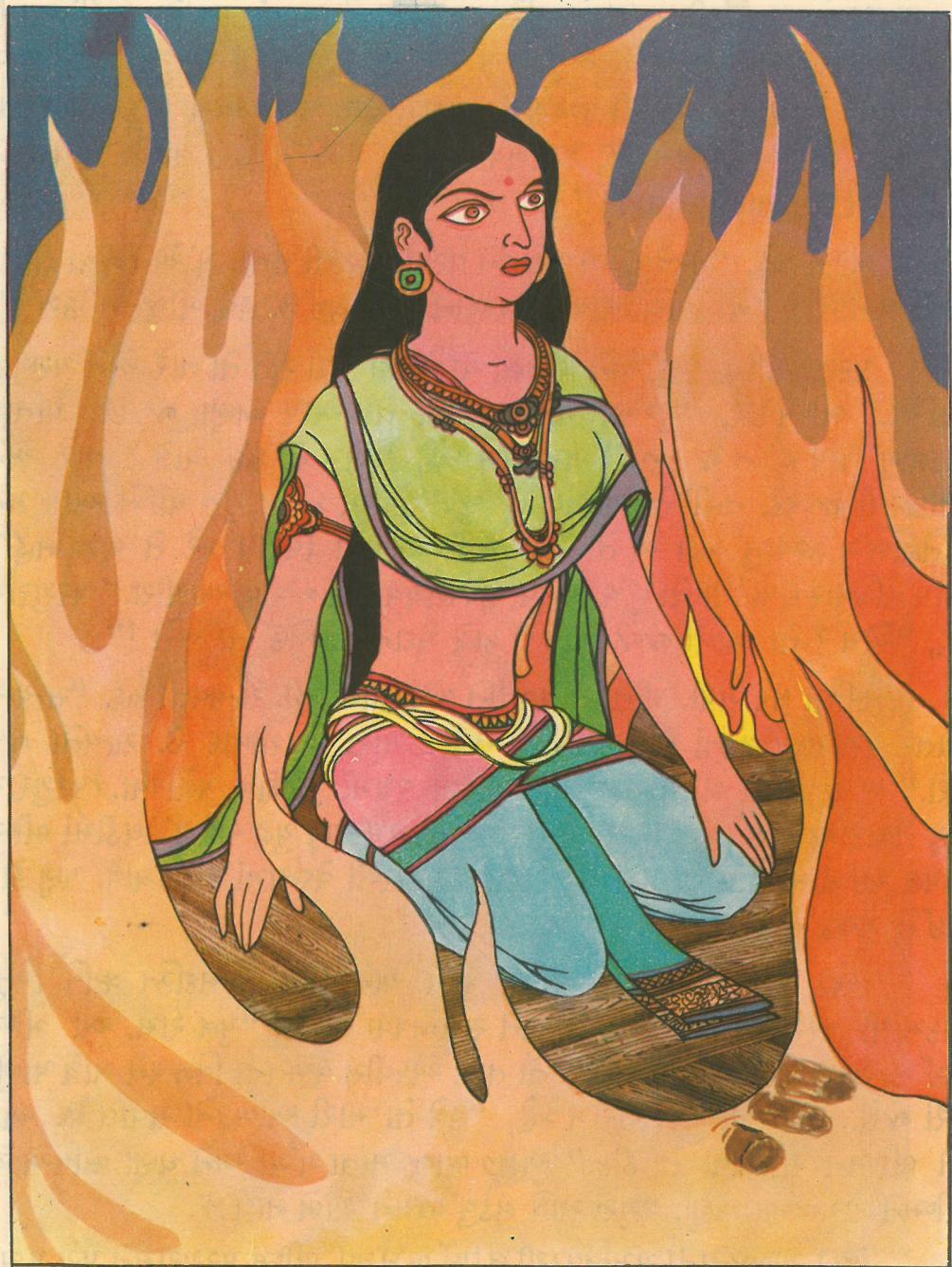
ભીજી કહે, “ગુરદેવ, એ શાલ્વને વરવા માગતી હતી. મેં એને જવા હીધી. એન્દું એ નાની બહુનો વિચિત્રવીર્યને પરણીને સુખી થઈ છે. હવે બીજું શું કરાં ?”

પરશુરામ કહે, “તું એને હરી લાવ્યો એટલે ખરી રીતે તો તારે એને પરણું જેઈએ.” ભીજી કહે, “ગુરુજી, મારી પ્રતિજ્ઞા તો આપ જાણો જ છો. પ્રતિજ્ઞા તોડવાનું પાપ હું ન જ કરાં !” પરશુરામ કહે, “એમ તે કંઈ ચાલે ? તારે એને રવીકારવી જ પડે. નહીં તો આગળ હું છું ?” ભીજી કહે, “ગુરુ થઈને આપ મને પ્રતિજ્ઞાભંગ કરવાનું કહો એ તો ઠીક નહીં. સત્યનો વિરોધ કરે તે ગુરુ નહીં. આપ હૃથિયાર ઉપાડશો તો હું ય ક્ષવિય છું. હૃથિયારથી જવાબ આપીશ.” પરશુરામ કહે, “એમ ? તો આવી જજે આવતી કાલે મેહનામાં. જેઉં તો ખરો !”

ભીજી ધરે ગયા. માતા સત્યવતીને બ્ધી વાત કહી. સત્યવતી કહે, “સત્યની ખાતર ગુરુ સામે લડતાં પણ અચકાવું નહીં. મારા આશીર્વાહ છે. સત્યનો જય થશે.” બીજે દ્વિવસે ભીજી સર્કેદ ઘોડા જેઠેલા રથમાં કુરક્ષેત્ર પહોંચ્યા. પરશુરામ પણ તૈયાર જ હતા. ત્રણ દ્વિવસ સુધી બન્નેનું ધમસાણુ યુદ્ધ ચાલ્યું. ધડીમાં ભીજી ધાયલ થઈ ઢીલા થાય તો ધડીમાં પરશુરામ પ્રહારની વેહનામાં ઢીલા થાય. પણ કોઈ કોઈ ન મચકું ન આપે.

છેવટે પરશુરામના દાદા ઋણિક ઋણિ એને પિતા જમદાનિ ઋણિ પિતુલોકમાંથી પરશુરામ પાસે આવ્યા એને સમજલવવા લાગ્યા, “પુત્ર રામ, આ ભીજી કોઈ સાધારણુ ક્ષત્રિય નથી. હારીશ તો તારા એકવીસ વખતના વિજયને માથે પાણી ફરી જશે.. શાન્ત થા.” પરશુરામ કહે, “હવે તો મારી આખરનો સવાલ છે. આપ સૌ ભીજને સમજવો તો ઠીક.” બીજુ બાજુ માતા ગંગા એને ધણુ ઋણિઓએ ભીજને સમજવ્યા. કહ્યું, “ગુરુ સાથે લડવું તમને શોલે નહીં.”

છેવટે ગુરાજનોની સમજવટથી લડાઈ બંધથઈ. ભીજી પરશુરામને પગે પડ્યા. અવિનયની ક્ષમા માગી. શિષ્યનું શીર્ય જોઈ ગુરુ ખૂબ પ્રસન્ન થયા. એમણે ભીજને આશિષ હીધી. સહુને આનંદ થયો.

અંખાનો અગ્નિપ્રવેશ

લડાઈ બંધ થઈ. પરશુરામ કહે, “એઠી અંખા, મારાથી થાય આથલું મેં કર્યું. વધારે કંઈકરી શકું તેમ નથી. તું જ ભીજમને પાસે જ. એ જરૂર તને મહદું કરરો.” અંખાને થયું, “વાહ ! ભીજમને શરણે જાઉં ? એ તો કહી ન વને.” અંખાનું મન વેરભાવથી ભરાઈ ગયું, “આ બધા અનર્થનું મૂળ ભીજમ છે. એણે મારી નિંદગી રોજી નાખી છે. હવે મારે જ સ્ત્રીની નિર્ભળતા ખંખેરી કંઈક કરવું પડશે. માણસની મહદ્દ્યી કંઈ ન વળો. તપ એ જ મારો સાથી.”

સ્વજનો કહે, “દીકરી તપનો મારગ ધણેણ કઠણું છે. તારા જેવી કોમળ રાજકુંવરીનું એ કામ નહીં.” પણ જેમ જેમ બધાં વારતાં ગયાં તેમ તેમ અંખાની હઠ દૃઢ થતી ગઈ. કોષ એકવાર મનમાં ઘર કરી જય પછી સારાં નરસું સમજવાની શક્તિ નષ્ટ થાય. એ તો તપ કરવા વનમાં ગઈ.

અંખા કેટલાય આશ્રમોમાં ફરી. ઋષિઓના ઉપહેશ સાંભળ્યા. શાન્ત તીર્થોમાં ભમી. અનેક નહીંઓમાં રનાન કર્યાં પણ કુયાંય એના મનને શાન્તિ ન મળી. એણે કઠોર સાધના શરૂ કરી. દિવસોના દિવસો અન્ન વિના રહી, જળ વિના રહી, આડનાં ખરેલાં પાંદાં ખાઈને રહી. એક પગે ઊભી રહી તપ તપી. કડકડતી ઢંડીમાં ગળાખૂડ પાણીમાં ઊભાંઊભાં તપ કર્યું.

એક વખત ગંગાદેવી એની પાસે આવ્યાં. પૂછ્યું, “એઠી, આથલું બધું કઠોર તપ શા સારુ કરે છે ?” અંખા કહે, “માતાજી, ભીજે મારાં જીવતર જેર કરી નાખ્યું છે. એનો બદ્ધલો લેવા ધર્યાં છું.” ગંગા કહે, “દીકરી, તપથી પણ તારાં મન શાન્ત ન થયું ? આમ જ કરીશ તો તારી શી વલે થશે ? મનમાંથી વેરભાવ કાઢી નાખ.” પણ અંખાએ એમનું કહ્યું માન્યું નહીં.

ગંગા કહે, “બોગવ ત્યારે તારાં કર્યાં.” ગંગા ત્યાંથી ચાલ્યાં ગયાં.

અંખાના કઠોર તપથી ભગવાન શિવ પ્રસન્ન થયા. કહે, “માગ માગ, માગે તે આપું.” અંખા કહે, “હું ભીજમને મારી શકું એવું કરો.”

શંકર ભગવાન કહે, “તથાસ્તુ.”

અંખા કહે, “પણ ભગવાન, હું તો નિર્ભળ સ્ત્રી છું તેનું શું ?” ભગવાન કહે, “મારાં કહ્યું કોઈ ન જય. તું આવતે જન્મે છોકરીમાંથી છોકરો થઈ ભીજમને મારીશ.”

પછી અંખા યમુનાકિનારે ચિતા સળગાવી તેમાં બળા ભરી. બાજે જન્મે અંખા પાંચાળ દેશના દુપ્દ રાજને ત્યાં દીકરી જન્મી. એક યક્ષની કૃપાથી પુરુષ બની. એ દુપ્દ કુમારનું નામ હતું શિખંડી. શિખંડીએ મહાભારતના યુદ્ધમાં ભીમને હણ્યા.

વિચિત્રવીર્યનું મૃત્યુ

માતા સત્યવતી અને લીધે અંખાને સૌભદ્રેશ મોકલી. પછી અંધિકા અને અંખાલિકાને ઠાડથી વિચિત્રવીર્ય સાથે પરણાવ્યાં. પૌરણભર્યા ઇપાળા શામળા વિચિત્રવીર્યને પરણી બ્યાં બહેનો સુખી થઈ. વડીલોની જવાખદારી પૂરી થઈ. હવે એમને નિરાંત હતી. પણ માણુસ ધારે છે શું, અને છિંઘર કરે છે શું! સત્યવતી અને લીધમની એ નિરાંત આજી ઈકી નહીં.

વિચિત્રવીર્ય હવે રાજકારભાર સંભાળતો હતો. હવે એ ખરો રાજ હતો. કુસદ્દેશ જેવું મોટું રાજ્ય, તેમાં ખૂબ ઉપજાજી જમીન, ભર્યોપૂર્યો ધન બંડાર, અન્નથી છલકાતો રાજ્યનો કોઠાર, કોઈ વાતની કમી ન હતી. યુવાન વિચિત્રવીર્ય સ્વભાવે લહેરી હતો. મોજ વિલાસ એને ખૂબ ગમતાં. ભરપૂર સંપત્તિ, એ સુંદર પત્નીઓ, ખ્યાલ વિચિત્રવીર્ય તો મોજમાં દૂધી ગયો. અંધિકા અને અંખાલિકા પણ લહેરી રાજકુમારીઓ હતી. પછી તો શું બાકી રહે? વનો અને પર્વતો, નદીઓ અને સરોવરો, બાગખગીયા અને રંગમહેલ ખ્યાલ વિલાસની છોળો ડાડવા લાગી.

આમ કરતાં સાત વરસ વહી ગયાં. હદ્દખારના વિલાસને લીધે વિચિત્રવીર્યનું શરીર ધસાવા લાગ્યું. એને કષ્ય રોગ લાગુ પડ્યો. કુસદુળમાં ફરી પાછી ચિન્તાની લહેર ફરી વળી. વિચિત્રવીર્યને કોઈ સંતાન પણ ન હતું.

સારા સારા વૈધો ચાલ્યા. એમણે તરત અસર કરે એવી ધાર્ણી દવાઓ કરી. પણ તૂટી એની ખૂટી નહીં. વિચિત્રવીર્યને કોઈ દવા કારી આવી નહીં. થોડા સમય પછી એનું મરણ થયું.

કુસદુળ પર જાણે વીજળી પડી! શન્તનુ ગયા, ચિત્રાંગદ ગયો અને વિચિત્રવીર્ય પણ ગયો! ગાંગેય દેવત્રત હતા પણ એમણે તો જીવનભર બ્રહ્મચારી રહેવાની લીધમ પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી.

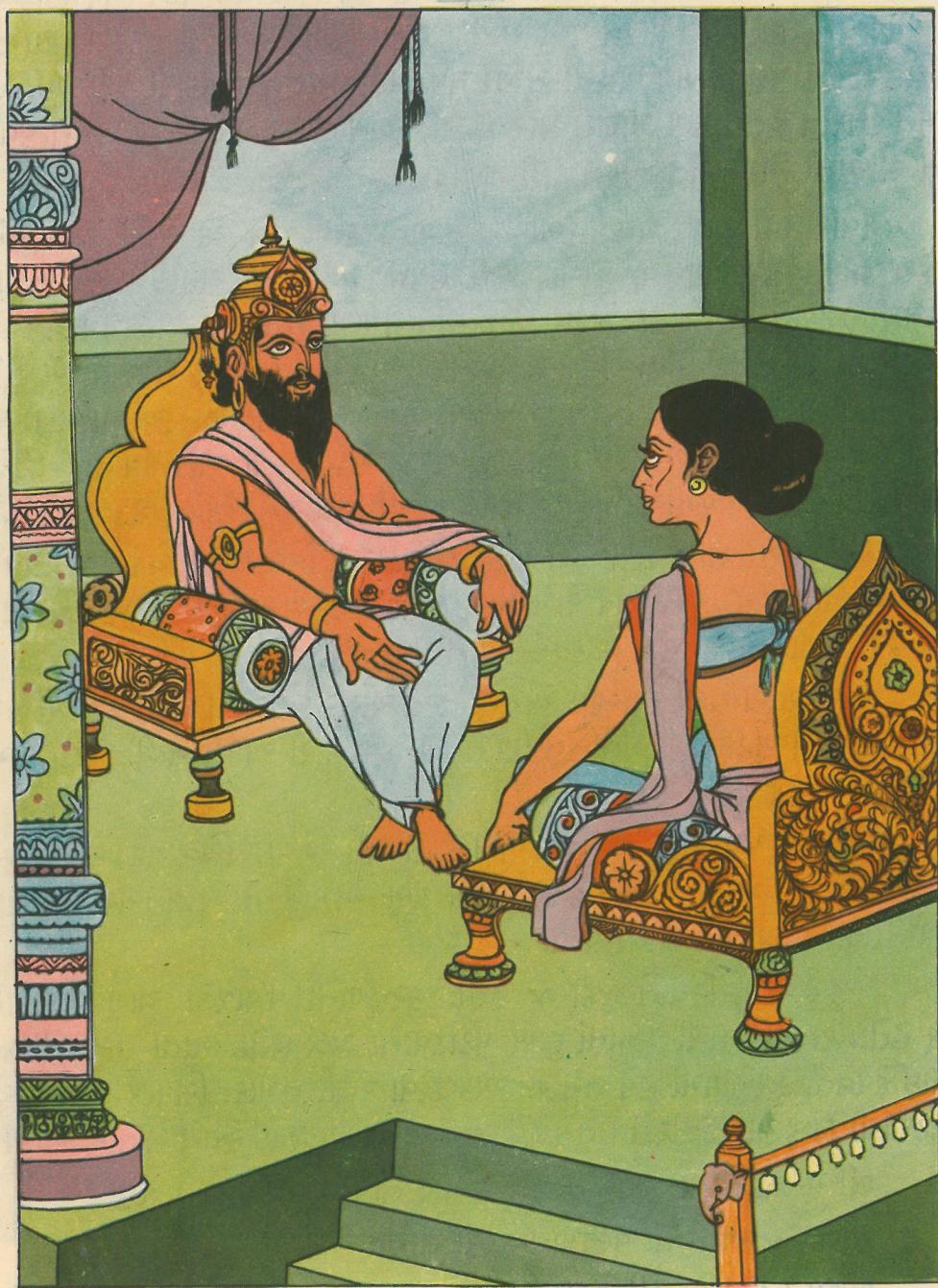
પણ હવે પરિસ્થિતિ જુદી જ હતી. કુસદુળનો વંશવેલો ચાલુ રાખવાનો પ્રશ્ન હતો. રાજ વિનાની પ્રજનાં દુઃખ મટાડવાનો પ્રશ્ન હતો. માતા સત્યવતી કહે, “ભાઈ દેવત્રત, કુસદુળમાં હવે તમે જ એક દીવો રહ્યા, તમારા સિવાય અમને આ સંકટમાંથી કોણ પાર ઉતારશો? તમે હવે રાજ થાઓ. બોનાઈ એને સંતાન આપો.”

લીધમ કહે, “મા, સ્વર્ગનું રાજ્ય મળે તોય હું પ્રતિજ્ઞા ન તજું!”

માતા સત્યવતી તો વલોપાત કરવા લાગ્યાં.

લીધમ કહે, “મા, ધીરજ ધરો. આપણા સારા નસીબે હજી એક ઉપાય છે.”

સૌ ઉત્સુકતાથી લીધમને સાંભળી રહ્યાં.

હવે શું ?

ભીજમ કહે, “મા, આમેય અત્યારે નિયોગની વાત મને ન શોલે. વિચિત્રવીર્ય મારો નાનો ભાઈ. એની પત્નીએ તો મારે દીકરી જેવી ગણ્યાય. તમે કોઈ ખીલ પવિત્ર પુરુષને આ કામ સોંપો. સત્યવતી માતાના ગળે વાત ઊતરી. એમણે પૂછ્યું, “એવો કોઈ પવિત્ર માણસ તમારી ધ્યાનમાં છે ?”

કુરુકુળનાં સૌ વિચારવા લાગ્યાં, “એવો પવિત્ર પુરુષ કોણું ?”

ભીજમ અને સત્યવતીએ ધણેણ વિચાર કર્યો. સ્વજનોને પૂછી જેયું. પ્રધાનોને પૂછ્યું. પણ કોઈ એવા પુરુષનું નામ બતાવી શક્યું નહીં.

સૌને પ્રશ્ન હતો, ‘હવે શું ?’

ભીજમ અને સત્યવતીની ચિન્તા વધવા લાગી, ‘હવે શું ?’

આમ ધણેણ વિચાર કરતાં માતા સત્યવતીને એક નામ યાદ આવ્યું. એમનું માં મલકી ઊઠ્યું. નિરાશાના અંધકારમાં આશાનો દીવો પ્રગટ્યો.

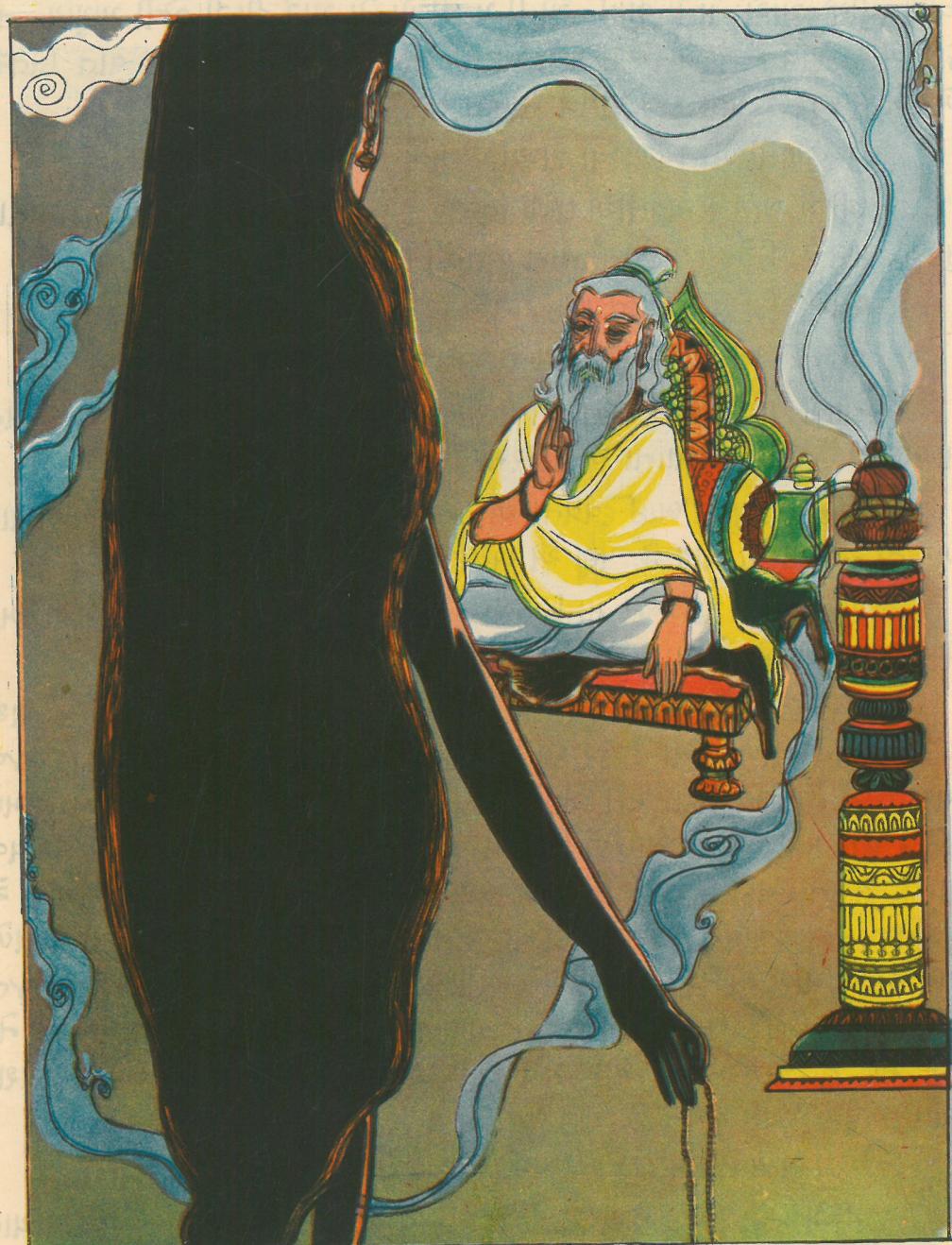
એમણે કહ્યું, “ભાઈ દેવતા, એક નામ મને યાદ આવ્યું છે. એણખાણ આપતાં સંકોચ તો થાય છે. પણ એ બધી વાત કહેવી જ પડશો.”

ભીજમ કહે, “કહો ને મા ! તમારા જીવન તો યમુનાજ જેવું નિર્મણ અને પ્રેમણ છે. તમે જે કહેશો તે સારાં જ હશો.”

સત્યવતી કહે, “મારી યુવાનીના આરંભની એ વાત છે. પિતાજના કહેવાથી હું હોડીમાં યાત્રાળુએની હેરફેર કરતી. એક વખત મુનિ પરાશર સામે કાંઠે જવા સારુ મારી હોડીમાં ઘેઠા. મને જેઠને કહે, ‘તું ભાગ્યશાળી છે.’ એમ કહી એમણે મને રૂપર્શ કર્યો. મારી માછલાંની ગંધ જતી રહી. શરીરમાંથી સુગંધ આવવા લાગી. યમુના નહીના એક દ્વિપ-ઘેટમાં મને એક પુત્ર થયો. પરાશર મુનિનો એ પુત્ર તે જ કૃષ્ણ દૈપાયન. શામળો, ઊંચ્યો, પાતળો, મોટી મોટી સ્નેહભરી આંખાવાળો કૃષ્ણ હળ્ય મારા અંતરપટમાં એવોને એવો સજ્જવ છે. પિતાની સાથે તપ કરવા જતાં એણે મને કહેલું, ‘મા, રોઈશ નહીંનો. પ્રાક્તનનો દીકરો તો તપ કરવા જય જ ને ? પણ મા, તું યાદ કરીશ ત્યારે ગમે ત્યાંથી તારી સેવામાં હાજર થઈશ. પરાશર ઝલિના પુત્રનું તને વચ્ચન છે.’

બધી સત્યવતીએ કહ્યું, “ભાઈ, તું કહે તો પરાશરને ઘાલાવું.”

ભીજમે કહ્યું, “મા, દૈપાયન જેવો કોઈ યોગ્ય પુરુષ આખા કુરુ એને પાંચાલ દેશમાં નથી. જરૂર એમને ઘાલાવો.” સત્યવતીને થયું, ‘ભગવાનની કૃપા હોય તો જ સારો પુત્ર મળો.’ એમણે કૃષ્ણ દૈપાયનનું સ્મરણ કર્યું.

કુરુકુળની વંશવેલ

સત્યવતીએ એકાત્મ મનથી પુત્ર દૈપાયનને યાદ કર્યો. ઉત્કટ ભાવનો પડ્યો પડે જ. મુનિ દૈપાયન આશ્રમમાં ધ્યાનસ્થ હતા. અચાનક માતાનું હુભિયારું મેં એમના હૃદયને છાઈ વજ્યું. મહર્ષિને લાગ્યું, ‘માનો. ન માનો માતા કંઈક આફ્તમાં છે. મારે જવું જોઈએ.’ એ તો પવનવેગો પહોંચ્યા સત્યવતી પાસે, હસ્તિનાપુર નગરમાં.

ધાણાં વર્ષે પુત્રને જોઈ સત્યવતીનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. એવડા મોટા કૃષ્ણને છાતીએ ચાંપી ચૂપચાપ આંસુ સારવા લાગ્યાં. કૃષ્ણે માતાને શાન્તા કર્યાં. માતા-પુત્રનું આ વહાલ જોઈ ભીષ્મ પણ હાલી ગયા. પછી મહર્ષિ દૈપાયનનો મધુપર્ક વડે સત્કાર કરાયો. બ્રહ્માં સ્વરસ્થ થઈ એઠાં.

દૈપાયને પૂછ્યું, “કહો મા, શું કામ પડ્યું મારાં ?”

માતા કહે, “કેટલાં વર્ષ થયાં, વત્સ, તને જેયે ! આઠ વરસનો તું પિતા સાથે ગયો તે આજે જેયો. મહર્ષિના મૃત્યુ વખતે આવવું હતું. પણ આ રાજમહેલ-માંથી શે નિકળાય ? આજે ભીડ પડ્યે તું યાદ આવ્યો.”

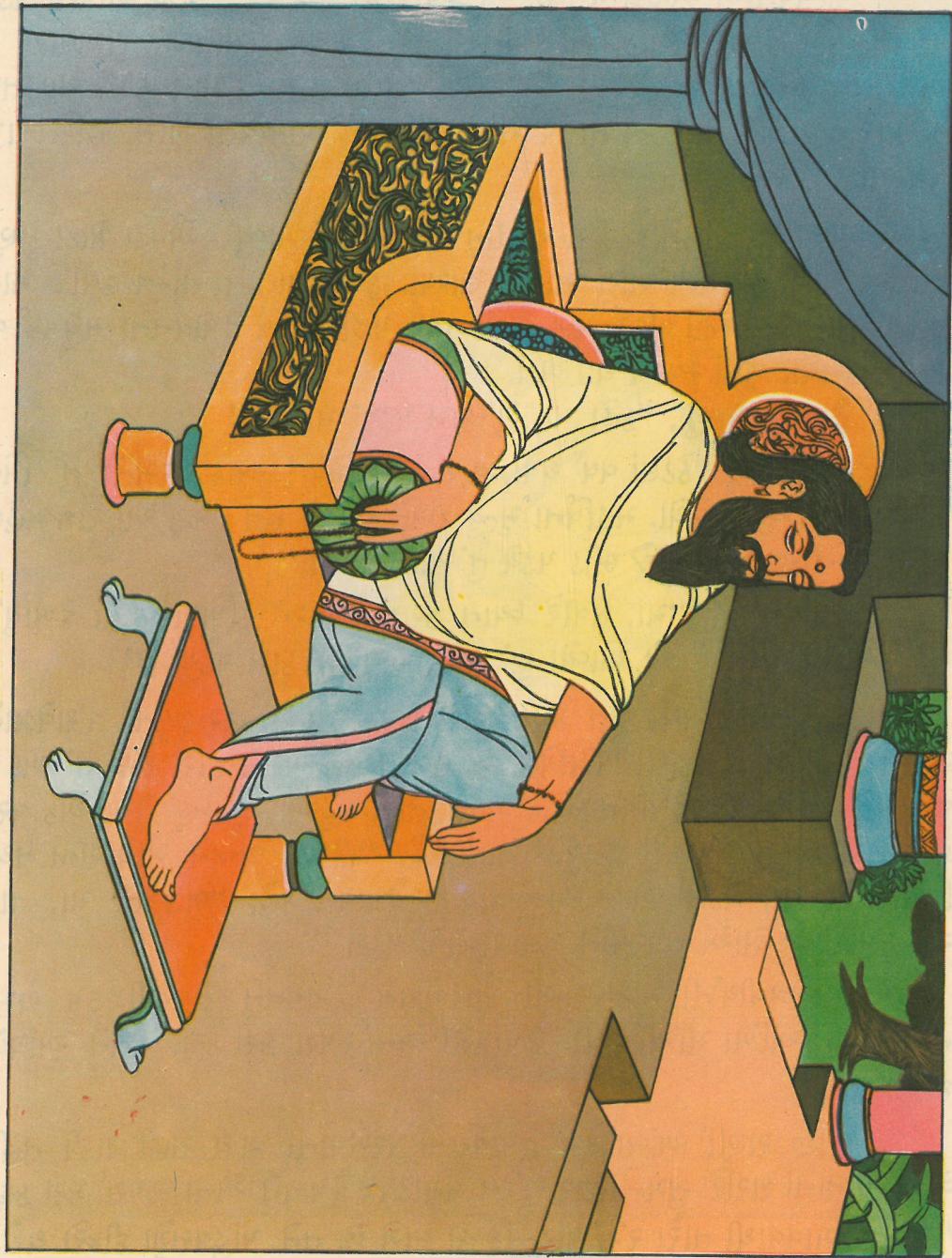
દૈપાયન કહે, “મા, સવારે ધ્યાન કરતાં તમારાં હુભિયારું મેં દેખાયું ! ધરીય રોકાયા વિના દોજ્યો આવ્યો છું. કહો, એવું શું કામ પડ્યું ?”

સત્યવતીએ બધી વાત કહી. પછી કહ્યું, “વત્સ, કુરુકુળના વંશવેલાનો સવાલ છે. ભીષ્મ પ્રતિજ્ઞાથી અંધાયેલ છે. હવે તું જ અમને તારી શકે. તં આ એ વહુઓને પુત્ર આપ.” દૈપાયન કહે, “માતા, તારી વહુઓ, હું કહું તેમ, એક વરસ પ્રત પાણે તો જ કંઈ કરી શકાય.” માતા કહે, “દીકરા, પ્રજને માથે રાજ નથી. વિચાર તો કર, એઠલી રાહ કેમ જેવાય ?” દૈપાયન કહે, “ભલે તો મા, તારી રાજકુમારી વહુઓએ તપસ્વીને ચ્યાલાવી લેવો પડશો !”

વિચિત્રવીર્યની મોટી રાણી અંબિકાને દૈપાયનનું તપસ્વી ઝ્યું ગમ્યું નહીં. એણે આંખો મીંચી દીધી. દૈપાયનો એનો રૂપર્શ કરી કહ્યું, “તને આંધળો દીકરો થશો.”

બીજી રાણી અંબાલિકા દૈપાયનના પરસેવાની ગંધ સહી શકી નહીં. એણે પોતાના શરીરે સુગંધીદાર ચંદ્ન લગાડ્યું. દૈપાયને એનો રૂપર્શ કરી કહ્યું, “ચંદ્ન લગાવવાથી તારો રંગ પાંડુ-કિક્કો લાગે છે. તને પાંડુવરણો દીકરો થશો.”

મોટી રાણીને આંધળો ધૃતરાષ્ટ અવતર્યો. નાની રાણીને કિક્કો પાંડુ જન્મ્યો. કુરુકુળની વંશવેલ ફરીથી પાંગારી ઊઠી.

વિહુર

મોટી રાણી અંબિકાના સુગાળવા સ્વભાવને લીધે એને આંધળો પુત્ર અવતર્યો. માતા સત્યવતી કહે, “પુત્ર, કુલકુળનો મોભી આંધળો હોય તો શી દશા થાય ? તારે મોટી રાણીને ભીજે એક પુત્ર આપવો પડશો.”

પણ અંબિકા પરિસ્થિતિને સમજતી ન હતી. મહર્ષિના ઇપનો વિચાર કરતાં એ કંપતી. એમણે તો પોતાની એક ઝૂપાળી દાસીને દૈપાયન પાસે મોકલી. દાસીની નમ્રતા જેર્છ દૈપાયન પ્રસન્ન થયા. એમણે દાસીને આશીર્વાહ આપ્યો, “તને ધર્મરાજનો અવતાર હીકરો થશો. હવે તું દાસીપણું માંથી ધૂઠીશ.”

જનમેજયે પૂછ્યું, “શું વિહુર ધર્મનો અવતાર હતા ?”

વૈશમ્યપાયન કહે, “હા. ધર્મરાજને માંડવ્ય ઋષિનો શાપ લાગેલો. તેથી એ શૂદ્ર માતાને પેટે જન્મ્યા. એ જ વિહુર.”

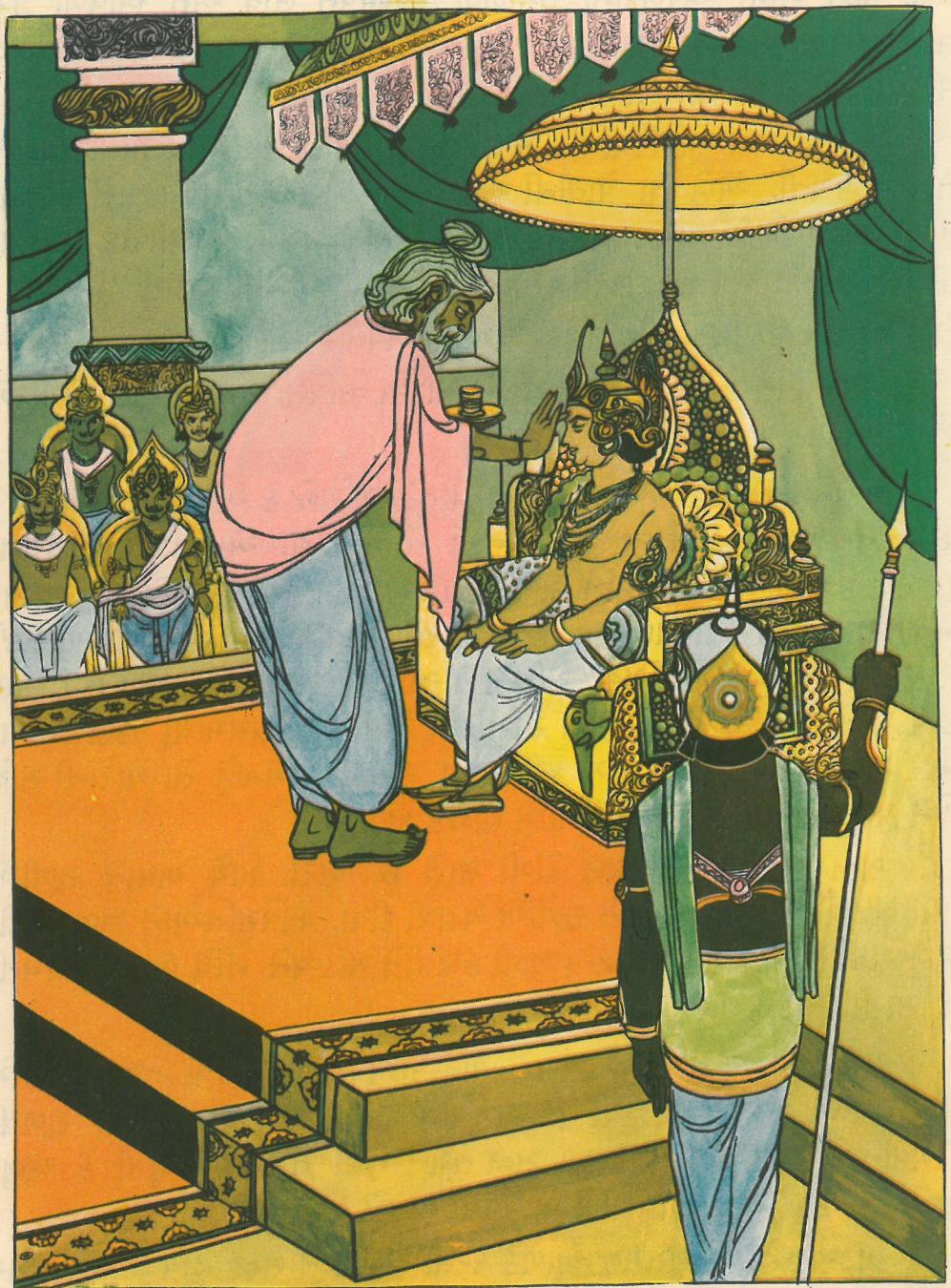
જનમેજયે પૂછ્યું, “એવું શું કયું હતું ધર્મરાજે કે એમને શાપ મજ્યો ?” વૈશમ્યપાયન બોલ્યા, “માંડવ્ય મુનિ વનમાં રહેતા હતા. એક વખત આશ્રમમાં ઝાડ તળે ધૂંઘરના ધ્યાનમાં મુનિ ડિભા હતા. એટલામાં ત્યાં ચોર હોડતા આવ્યા. રાજના સૈનિકો ચોરોની પાછળ જ હતા. ચોરેલો માલ માંડવ્ય મુનિ આગળ ઝેડી ચોરો આશ્રમમાં જ સંતાઈ ગયા. સૈનિકોએ આવીને પૂછ્યું, ‘ચોર કયાં છે ?’ પણ માંડવ્ય મૌન હતા. એટલામાં બીજ સૈનિકોએ ચોરોને આશ્રમમાંથી પછી પાડ્યા. સૈનિક સમજ્યા કે માંડવ્ય ઢોંગ કરી મૂંગા રહ્યા છે. એમણે તો ચોરોની સાથે ઋષિને પણ પક્ષયા. સૌને રાજની સામે હાજર કર્યા.

રાજ કહે, ‘આ વ્યાખ્યાણ ઢોંગી લાગે છે. ચોરો સાથે બધાને શૂળીએ ચઢાવી હો.’ સૈનિકોએ માંડવ્યને શૂળીએ ચઢાવી દીધા. ઋષિમુનિએ ખખર પડી. એમણે રાજને ઠપકો દીધેલા. રાજએ શૂળી કપાવીને માંડવ્યને નિયે ઉતાર્યા. એમની ક્ષમા માણી. માંડવ્ય મરણ પામ્યા.

મરીને માંડવ્ય ધર્મરાજ પાસે ગયા. પૂછ્યું, ‘મારા જેવા તપ્સ્વીને તમે શૂળીની સંજ કેમ થવા હીધી ?’ ધર્મરાજ કહે, ‘તમે બ્યાળપણુમાં શૂળથી પતંગિયાંને વીંધતા હતા તેથી આ સંજ તમને મળી તમે સમજણુમાં કે આણ-સમજમાં જે કયું તેનું ઝણ તમારે બોગવવું જ પડે.’

માંડવ્ય કહે, ‘આણુસમજુ બાળકે કરેલા દોષની તે સંજ હોય ? તમે વગર વિચાર્ય મને દુઃખ દીધું માટે તમારે શૂદ્ર થઈ અવતરવું પડશો.’

માંડવ્યના શાપથી ધર્મરાજ શૂદ્ર માતાને પેટે જન્મ્યા. એ જ વિહુર.

પાંડુ રાજ

મહર્ષિ દૈપાયનની કૃપાથા કુણકુળનું સંકટ રજ્યું. કુળમાં ત્રણ કુમારો જત્યા. મોટી રાણી અંબિકાના પુત્રનું નામ ધૃતરાષ્ટ્ર હતું. નાની રાણી અંભાલિકાનો પુત્ર હતો પાંડુ. અંબિકા રાણીની દાસીનો પુત્ર હતો વિહુર. કુણકુળમાં આનંદ થયો. રાજ વિનાની પ્રજને પણ રાજ મહયાનો આનંદ થયો.

ભીષમ કાળજીપૂર્વક ત્રણેય કુમારોને ઉછેરવા લાગ્યા. એમને રાજકુળને યોગ્ય સંસ્કારો મળો, એ પ્રજનાં સુખદુઃખ સમજ શકે, ધર્મ અધર્મ સમજ શકે, વીર યોજા બને એવા સર્વ પ્રકારના શિક્ષણ માટે સારા સારા આચાર્યો રોક્યા. .

ધૃતરાષ્ટ્ર હષ્ઠપુષ્ટ અને બળયો હતો. સ્વભાવે તે ધર્ષિણું અને ઢોંગી હતો. પાંડુ શરીરે કિક્કો પણ મજબૂત હતો. તે કુશળ બાણુવલી હતો, સ્વભાવે ઉદ્ધાર અને પરગણ હતો. વિહુર ઠરેલ અને જ્ઞાની હતો.

ધૃતરાષ્ટ્ર સહુથી મોટો હતો. પણ તે જત્યાં જ આંધળો હતો. રાજકુળના રિવાજ પ્રમાણે એને રાજગાદી ન અપાય. વિહુર શુદ્ધ માતાનો પુત્ર હતો. એ પણ રાજ ન થઈ શકે. વચેટ પાંડુ સર્વરીતે યોગ્ય હતો. કુણકુળની સંમતિ લઈ ભીષે પાંડુનો રાજ્યાભિષેક કર્યો.

ત્રણેય કુમારો વિવાહ યોગ્ય થયા ત્યારે ભીષે માતા સત્યવતીની સલાહ લઈને ધૃતરાષ્ટ્રને ગાંધાર દેશના સુખલ રાજની પુત્રી ગાંધારી સાથે પરણાવ્યો. પતિને આંધળો જાણી ગાંધારીએ પણ આંખે પાયા બાંધ્યા. પતિના સુખે સુખી અને દુઃખે દુઃખી થાય એ જ ખરી પત્ની.

એવામાં કુનિતિલોજ રાજની કુંવરી પૃથ્વાના સ્વયંવરના સમાચાર આવ્યા. પૃથ્વા આમ તો મથુરાના યાદ્વ શૂરની પુત્રી હતી. શ્રી કૃષ્ણના પિતા વસુદેવની તે મોટી બહેન થાય. કુનિતિલોજ રાજએ એને ઝોળે લીધેલી. પૃથ્વા પાંડુને વરી. પછી ભીષે પાંડુનું બીજું લગ્ન મદ્ર દેશના શાલ્ય રાજની બહેન માદ્રી સાથે કર્યું. આમ પાંડુને બલવાન સગા મહયા.

પછી ભીષે દેવક રાજની પુત્રી સાથે વિહુરનાં લગ્ન કર્યાં.

પાંડુ હવે સારી રીતે રાજ્ય સંભાળતો હતો. ડાઢો વિહુર એનો પ્રધાન હતો. ભીષમ અને ધૃતરાષ્ટ્ર પણ તેને સલાહ આપતા. સર્વની સલાહ લઈ પાંડુએ દિવિજ્ય આરંભ્યો. ધણ્યા રાજએને જીતીને તેમની પાસેથી અપાર સૌનું, રતનો, હાથી, ઘોડા, ગાયો, ઘેટાં, બ્યકરાં વગેરે સંપત્તિ તે હરિતનાપુર લઈ આવ્યો. હરિતનાપુરમાં એનું મોટું રવાગત થયું. કુણકુળનો સૂરજ મધ્યાહ્ને પહેંચ્યો.

મૃગયા

હવે પાંડુને થયું, “વિદ્યા અને ધન વપરાય તેમ વધે. હિજિન્જયમાં મળેલા ધનનો યજનમાં ઉપયોગ થાય તો સારું? એણે ભીષમને આ વિચાર જણુંવ્યો.

ભીષમ કહે, “પુત્ર, તારી શુભ મતિથી અમને આનંદ થાય છે. તને જેઈ મને આપણા પૂર્વજી ભરત અને શન્તનુ યાદ આવે છે. માતા સત્યવતીને પૂછી આપણે યજની તૈયારી કરીએયે.”

પાંડુ કહે, “મોટા ભાઈ ધૃતરાષ્ટ્ર ભલે યજનમાં યજમાન થાય. શુભ કાર્ય મોટાઓના હાથે થાય તે શોભે. હું અને વિહુર યજની વ્યવસ્થા કરીશું.”

પાંડુના વિનયથી સૌ રાજ થયા. ધૃતરાષ્ટ્રને માન મળવાથી સંતોષ થયો. પછી તો ધૃતરાષ્ટ્ર ધણું મોટા મોટા યજો કર્યા. અનેક ઋષિ મુનિઓને મોટી મોટી દક્ષિણાઓ આપી. કવિઓને પુરુષકાર આપી સત્કાર્યા. સૂતકવિઓ, માગધ ગાયકોને પણ ધણું ધણું ધન આપ્યું. આ બધા સંરક્ષારના પ્રવર્તણો સંતુષ્ટ થયા. સારો રાજુ પ્રજને સંરક્ષાર આપે. સંરક્ષારના પ્રવર્તણોને આધારે જ પ્રજનમાં સંરક્ષાર ફેલાય. કુરુક્ષાનો પ્રજના સંરક્ષારનું ધણું ધણું ધ્યાન રાખતા.

પછી એક વખત પ્રજનાં સુખદુઃખ જાણવા સારું પાંડુરાજ શિકારને બહાને રાજ્યમાં ફરવા નીકળ્યા. લોકોને મળતા જય. એમનાં સુખદુઃખ પૂછતા જય. તકલીફિનો ઉપાય કરતા જય અને હિંસક પશુઓનો શિકાર પણ કરતા જય.

એક વનમાં પાંડુએ મૃગોના એક ટોળામાં ફરતો એક હણપુષ્પ મૃગ જેયો. મૃગ એક સુંદર મૃગલીની પાછળ ફરતો હતો. રાન્યે જેરથી એક તીર મૃગને માર્યું. મૃગ તરફાતો નીચે પડ્યો. અને માણુસની જેમ ઘાલ્યો, “રાજ, એકાન્તમાં રનેહ આચરતા મને નિર્દ્દેખને તમે શા માટે માર્યો? તમને પાપ લાગશે.”

રાજ કહે, “શિકાર કરવો એમાં પાપ શાનું?”

મૃગ કહે, “રનેહ આચરતા મૃગને તો કોઈ પાપી માણુસ પણ ન મારે. તમે બહુ જ ખાટું કામ કર્યું. તેથી તમે પણ રનેહ આચરવા જશો કે તરત મરણ પામશો. હું કંઈ મૃગ નથી. હું કિંદમ નામનો મુનિ છું.”

રાજને વગર વિચાર્ય મૃગને મારવા બદલ ધણું પરતાવો થયો. પણ હવે શું થાય? ઉતાવળમાં, વગર વિચાર્ય કરેલા કામનું ઝણ લોગવવું જ પડે.

વનવાસ

મૃગના દ્રૂપમાં રહેલા કિંદમ મુનિનો શાપ સાંભળી પાંડુને આધાત થયો.

પાંડુને થયું, “અનાણુતાં આ બધુ શું થઈ ગયું? શિકારના છંદે ચઢ્યો અને વગર વિચાર્યે મુનિને હણ્યા એનું આ પરિણામ આવ્યું! વિવેક ચૂકે એનો વિનિપાત થાય જ. હું વિવેક ચૂક્યો. હવે કયા મોઢે હસ્તિનાપુર જઈશા? માતાઓ અને ભીષમ પિતા શું કહેશે?

કુન્તી અને માદ્રી રાજની સાથે હતાં. કુન્તી કહે, “હવે પસ્તાવો કર્યો શું વળવાતું છે? ચાલો, ધેર જઈએ. ગઈ ગુજરી ભૂલી જાયો.”

પાંડુ કહે, “પૃથ્વા, તમે બન્ને આ સેવકો સાથે હસ્તિનાપુર જાયો. હું તો હવે કરેલા પાપને ધોવા સારુ વનમાં રહી તપ કરીશ. તમે બન્ને વડીલોની સેવા કરુંને. મારે હવે રાજ શાં ને પાઠ શાં? તપ કરી બાકીનું જીવન વનમાં જ ગાળિશ.”

કુન્તી અને માદ્રી કહે, “ન્યાં તમે ત્યાં અમે. તમે વનવાસનાં દુઃખ વેદો ત્યારે અમારાથી રાજભોગ શેં ભોગવાય? અમે પણ તમારી સાથે રહીશું. તમારા તપમાં મહદું કરીશું. અમેય તપ કરીશું.” પાંડુ કહે, “જૈવી તમારી ધચ્છા.”

પછી પાંડુએ બધા સેવકોને હસ્તિનાપુર વળાવ્યા. ઉત્તમ વસ્ત્રો અને દરહાગીનાનું દાન કરી દીધું. પાંડુ, પૃથ્વા અને માદ્રી ત્રણેએ મૃગચર્મ પહેર્યાં. જટાએ ખાંધી અને વનમાં ચાલ્યાં. સેવકોએ હસ્તિનાપુર જઈ સર્વ સમાચાર કહ્યા.

કુરુકુળ પર જણે વીજળી પડી! પાંડુના જવાથી બધાંને ધણ્યું દુઃખ થયું.

પાંડુ પત્નીએની સાથે હિમાલયમાં શતશૃંગ પર્વત પર પહોંચ્યા. રમણીય સ્થાન હતું. જળભરી અનેક નહીંએ હતી. લીલી વનરાઈએ હતી. તપ કરવા યોગ્ય કંદરાએ અને લતાકુંબે હતી. પાંડુએ ત્યાં આશ્રમ કર્યો. ત્યાંના ઋષિ-મુનિએએ પાંડુને આવકાર આપ્યો. પાંડુ સારાં આચરણુથી સર્વના પ્રિય થઈ પડ્યા.

એક વખત શતશૃંગના મુનિએ પિતૃએનાં દર્શિન કરવા જતા હતા. પિતૃએનું સ્થાન ધણ્યું દુર્ગમ હતું. પાંડુ કહે, “હું ય તમારી સાથે આવું.”

ઋષિએ કહે, “તમારે કોઈ સંતાન નથી. તમારાથી ન અવાય.”

જીવનમાં પહેલી જ વાર પાંડુને અપુત્રપણાનું દુઃખ થયું. એમના શાન્ત તપસ્વી જીવનમાં અશાનિત ઊભી થઈ.

કુન્તી અને માદ્રી

શતશૃંગામાં આજે પાંડુ ઉદ્ઘાસ હતા. કુન્તી અને માદ્રીને ચિન્તા થઈ. કુન્તી કહે, “સ્વામીને આજે શું થયું છે? આપણી કંઈ ભૂલ તો નથી થઈ?”

માદ્રી કહે, “એવું તો કંઈ નથી. પણ આજે બધા ઋષિઓને મહયા પછી સ્વામી ચિન્તામાં પડ્યા છે.”

એટલામાં પાંડુ ત્યાં આવ્યા. કહે, “શતશૃંગના ઋષિઓ આજે પિતૃઓનાં દર્શને ઉત્તરમાં ગયા. આપણુને સાથે ન લઈ ગયા. આપણુને કંઈ સંતાન નથી ને એટલે.”

પાંડુની ચિન્તાનું કારણ જણાઈ ગયું. કુન્તી કહે, “એમાં ચિન્તા કર્યો શું વળે? બાળક થવાનાં હોત તો આપણુને શાપ જ શું કામ લાગત? ભગવાનની જેવી ધૂઢ્છા.”

પાંડુ કહે, “શાપ તો મને લાગ્યો છે. તમે તો ધારો તો પુત્ર મેળવી શકો.”

કુન્તી કહે, “કઈ રીતે?”

પાંડુ કહે, “ઋષિઓએ મને સાથે રાખવાની ના પાડી ત્યારે મેં કદ્યું કે હવે મારે જીવીને શો અર્થ? હું પ્રાયોપવેશન—મરણું પર્યાન્તના ઉપવાસનાં વ્રત કરી દેહ પાડીશ. ત્યારે મુનિઓ કહે કે તમે એવું સાહસ ન કરશો. તમારે ત્યાં ભાગ્યશાળી પુત્રો થશો. નિયોગ દ્વારા પુત્રો મેળવો.”

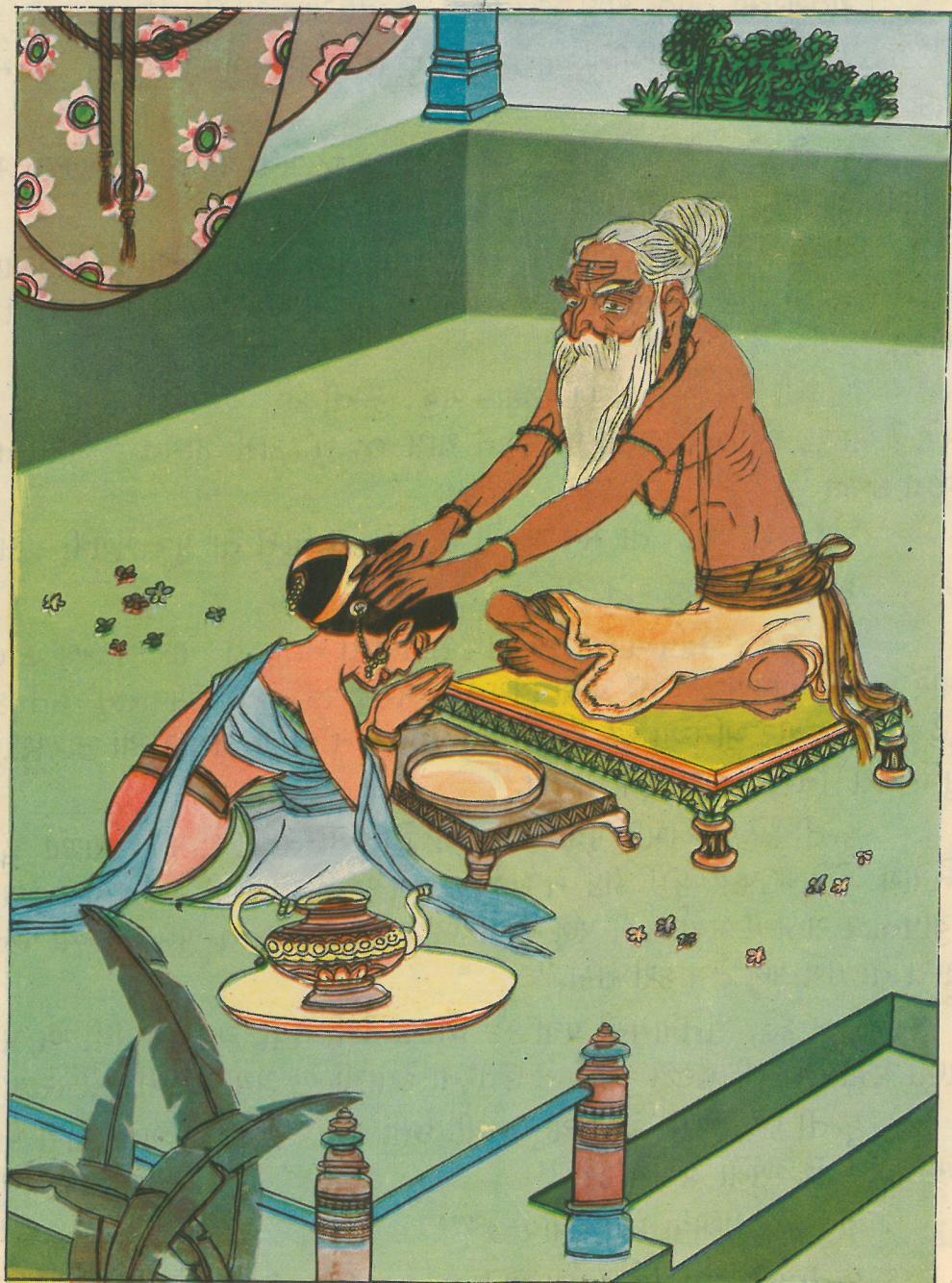
કુન્તી કહે, “અમને પુત્ર થવાના જ હોત તો તમને શાપ ન લાગ્યો હોત નિયોગ જેવો ઉપાય કંઈ ઠીક ન ગણાય. તમે પવિત્ર તપસ્વી છો. તમારા કુળના વ્યુષિતાથી રાજયે મર્યાદા પછી પણ એની ભદ્રા રાણીને સાત પુત્ર આપ્યા હતા. ધારો તો તમે પણ તેમ કરી શકો.”

રાજ કહે, “નિયોગની પ્રથા કંઈ નિંદવા જેવી નથી. અત્યાર સુધી એ પ્રથા ધણી પ્રચલિત હતી. હજુ કુસ અને ઉત્તરના દેશોમાં એ પ્રથા ધૂટથી સ્વીકારાય છે.”

કુન્તી કહે, “મને એ રૂચિ નથી. છતાં તમે કહો છો તો ભલો. મારી પાસે એક ઉપાય છે. એનો પ્રયોગ કરાયાનું આવાહન કરીશ. એ હ્યો

પાંડુ કહે, “એવો કયો ઉપાય છે?”

કુન્તી કહે, “મહર્ષિ હુર્વાસાએ પ્રસન્ન થઈને મને પાંચ દેવના પાંચ મંત્રો આપ્યા છે. એનાથી પુત્રો થશો. હું પવિત્ર થઈ હ્યોનું આવાહન કરીશ. એ હ્યો મને પુત્ર આપશો.”

હુર્વાસાની આશિષ

પાંડુ કહે, “વાહ રાણી ! આજસુધી વાતેથ ન કરી ?”

પૃથ્વી કહે, “હું પિતા કુન્તિલોજને ત્યાં હતી. ત્યારે એક વખત મહાર્ષિ હુર્વાસા અમારે ત્યાં આવેલા. એમની સેવાનું કામ મારે ભાગે હતું. હુર્વાસા જેવા મુનિની સેવા એટલે તલવારની ધાર ! મુનિને કશુંય ઘાઢું ગમે નહીં. આથી કેટલાક તો એમને છોધી સ્વભાવના માનતા. આમ તો મુનિ ધણા દ્વારા અને માયાળું. સાચ તો એમના જીવનમાં એવું વણ્ણાઈ ગયેલું કે એમનું સત્યનું આચરણ સહજ લાગે. સત્ય આચરણ સહેજે મુશ્કેલ નથી એમ લાગે. મુનિની મેં ધણી સેવા કરી. મારી સેવાથી એ ધણા રાજ થયા.

“પછી મુનિલું યાત્રાએ નીકળ્યા. સૌને આશીર્વાદ આપ્યા. પછી મને ઘાલાવી.

“મુનિએ પૂછ્યું, ‘દીકરી, તેં મારી ધણી ચાકરી કરી છે. કહે, શું જેઈએ તારે ?’ મેં કહ્યું, ‘ભગવાન, આપ પ્રસન્ન થયા એટલે મને બધું મળી ગયું ?’

“પછી કંઈક વિચાર કરી મુનિ કહે, ‘ઘટી, તું સુખી થઈશા. હું તને પાંચ દૈવાના મંત્ર આપું છું. એનાથી તને પુત્રો થશે. તારી ભવિષ્યની વિપદ્માંથી એ પુત્રો તને બચાવશે.’

“મુનિના કહેવા પ્રમાણે હું રનાન કરી પવિત્ર થઈ. પછી એમણે મને સૂર્ય, ધર્મરાજ, વાયુ, ધન્દ, અને અશ્વિનીકુમારોના મંત્રોનો ઉપદેશ આપ્યો. એ મંત્રોના ઉપયોગનો વિધિ બતાવ્યો.”

કુન્તીની વાત સાંભળી પાંડુ અને માદ્રી ધણાં રાજ થયાં એમનાં નિરાશ જીવનમાં આશાની દીવડીનો પ્રકાશ દેખાયો. પાંડુ કહે, “ભગવાનની કૃપાથી આપણે સંકટમાંથી ઊગર્યાં હવે તમને એક વાત કહેવાની છે, રાણી.” કુન્તી કહે, “કહો ને.” પાંડુ કહે, “તું તો મંત્રોને લીધે પુત્રવાળી થઈશા. પણ માદ્રીનું શું ??”

કુન્તી કહે, “હું સમજ. માદ્રી તો મારી નાની બહેન છે. એને હું પુત્ર વિનાની રાખતી હોઈશ ?” માદ્રીએ કુન્તીને પ્રણામ કર્યા. કુન્તીના ઉપકારથી એ ગરવાઈ ગઈ. સૌ રાજ થયાં.

પછી કુન્તીએ પવિત્ર થઈત્રણ દૈવાનું આવાહન કર્યું. એને લણું પુત્ર થયા.

માદ્રીએ એક દૈવનું આવાહન કર્યું. તને જેડિયા એ પુત્ર થયા.

કુન્તીએ સૂર્યના મંત્રોનો ઉપયોગ ન કર્યો.

કૃષ્ણ

જનમેજયે પ્રશ્ન કર્યો, “પૃથા દેવીએ સૂર્યના મંત્રનો ઉપયોગ કેમ નહીં કર્યો હોય ?”

વૈશમ્પાયન કહે, “પૃથા કુંવારી હતી ત્યારે જ એણે સૂર્યમંત્રનો પ્રયોગ કરેલો. એથી એને એક પુત્ર પણ થયેલો. પણ એ વાત એણે ગુપ્ત રાખેલી.”

જનમેજય કહે, “તો એ પુત્ર ક્યાં ગયો ? એમનું શું થયું ?”

વૈશમ્પાયન કહે, “હુવાસાં મુનિએ પૃથાને પાંચ દેવોના મંત આપ્યા. કુન્તી ત્યારે અલ્લાડ યુવતી હતી. એને થયું, ‘ખરે જ શું આ મંત્રાથી દેવ આવતા હશે ? લાવ જેઓ તો ખરી ?’ કુન્તી નાહીંધોઈ સવારે અગાશીમાં ઊભી હતી. ઊંગતા સૂરજને જેઈ એને સૂરજનો મંત્ર ભાણવાનું મન થયું. એણે તો મંત્રનો જપ આરંભ્યો. થોડાક જ વખતમાં સૂર્યદેવ કુન્તીની સામે આવી હાજર થયા. સહી શકાય એવું ઉજાજવલ એમનું તેજ હતું પોતાના ઘોલાવ્યા દેવ આવ્યા જેઈ કુન્તીને નવાઈ લાગી. ઓનંદ પણ થયો.

સૂર્ય કહે, ‘કહો કુંવરી કેમ મને ઘોલાવ્યો ?’

કુન્તી કહે, ‘ભગવાન, કામુ તો કંઈ નથી. હું તો મંત્રનું પારખું કરતી હતી.’ સૂર્ય કહે, ‘કુંવરી, હુવાસાએ તને પુત્ર માટે મંત્ર આપેલો. એમના વચ્ચને હું આવ્યો. હવે એમને એમ તો પાછા ન જવાય. હું તને પુત્ર આપીશ.’

કુન્તી કહે, ‘ભગવાન, હું કુંવારી છું. પરણું ત્યારે પુત્ર આપજો.’

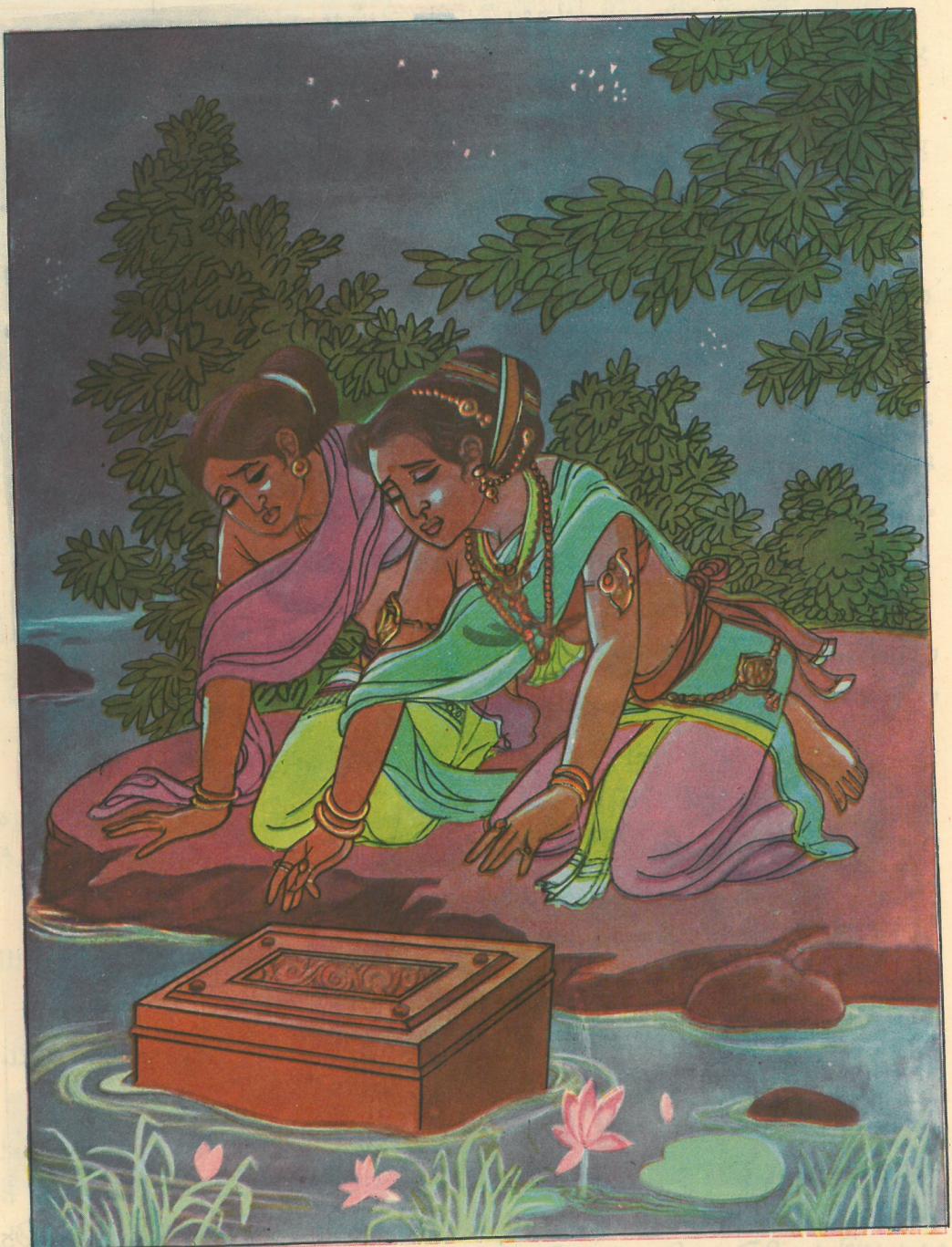
સૂર્ય કહે, ‘દેવી, દેવી મંત્રનું પારખું ન હોય. એને એમ મારાથી પાછાય ન જવાય. દેવો મારી હાંસી કરે. તને, તારા કુળને એને ઝંપિને નુકસાન થાય. પછી કોઈ દેવ તારા પર લિશ્વાસ નહીં કરે.’

કુન્તી કહે, ‘પણ ભગવાન, મને કુંવારીને પુત્ર થાય તો મારી શી દશા થાય ? મારા કુટુમ્બની શી દશા થાય ? કૃપા કરી આપ પાછા જાયો.’

સૂર્ય કહે, ‘દેવી, ગલરાશો નહીં. તમારાં કુંવારાપણું એમનું એમ રહેશે. તમને થનાર પુત્રનું હું જતન કરીશ.’

પછી સૂર્યદેવે કુન્તીને સ્પર્શ કર્યો. કુન્તીને દેવજેવો દીકરો થયો. કાને અમૃતનાં કુંડણ એને શરીરે સોનેરી ક્રવચ. આ પુત્ર તેજ અંગરાજ કૃષ્ણ. કૃષ્ણ કે પાંડવોને પોતાની સગાઈની ખખર ન હતી. તેથી જ તો અજુને કૃષ્ણમાં માર્યો. છેઠ શ્રાવ ટાણે કુન્તીએ બધી વાત કહી. પાંડવોને ભાઈ માર્યાનું ધણું દુઃખ થયું.

શરમસંકોચથી ભૂલ કખૂલ ન કરતાં કેટલો માટો અનર્થ થયો !

ગંગા માતાને શરણે

રાજકુળમાં ખાળક ઉછેરવા સારન ધાવ માતા રખાતી. કુન્તીને પણ ધાવ માતા હતી. કુન્તીને એ દીકરી કરતાંય અધિક રાખે. કુન્તીએ સૂર્યના મિલનની બધી વાત ધાવમાતાને કહી.

ધાવમાતા કુન્તીની મુશ્કેલી સમજ ગઈ. એ તો કુન્તીને એવી રીતે રાખે કે કોઈ ને કશી બખર ન પડી. કુન્તીને પુત્ર અવતર્યો. તોય આ વાતની કોઈ ને ગંધ સરખી ન આવી.

ધાવમાતા જાણુતી હતી કે કુન્તીના પુત્રને મહેલમાં રાખતાં ફરજેતી થશે. એણે લાકૃણાની સરસ મજબૂત પેટી બનાવડાવી. એને અંદર બહાર મીણું લગાડ્યું, અંદરના ભાગમાં જડી પોચી ગાહીએ. મઢાવી. ઉપરથી હવા આવવાની સરગવડ રખાવી. પછી મધરાતે પેટીને લઈ અશ્વનદીને કિનારે આવી. પાછળ કુન્તી ખાળકને લઈ સાથે થઈ.

નહીએ પહોંચ્યા પછી ખાળકને પેટીમાં પોઢાયો. એને પૂરતાં કપડાં પહેરાવ્યાં હતાં. સારી રીતે એઢણુમાં ફ્યુર્યો. સાથે કેટલાંક કપડાં અને થોડા દાળના મૂક્યા. પછી પેટીને અશ્વનદીના પ્રવાહમાં વહેતી મૂકી. પૃથ્વા અને ધાવમાતા ગુપ્યુપ રાજમહેલે આવ્યાં. પૃથ્વા કહેતી હતી. પેટના જરૂર્યાને કોણ માતા એમ સહેલાઈથી છાડે?

કુન્તી મનોમન સૂર્યની પ્રાર્થના કરતી હતી, ‘ભગવાન, હું અભાગણી મારા જયાને મારી પાસે રાખી રાકી નથી. તમારા પુત્રને સાચ્યવને. તમારાં વચ્ચન પાણને’ એમ કરતાં સવાર થયું. સૂર્ય જાગ્યો. કુન્તીએ સૂર્યને નમસ્કાર કર્યા. સૂર્ય જાણે હસતા હતા. એમને બધી વાતની બખર હતી. પણ ભાગ્યને તો દેવો પણ ન ફેરવી શકે.

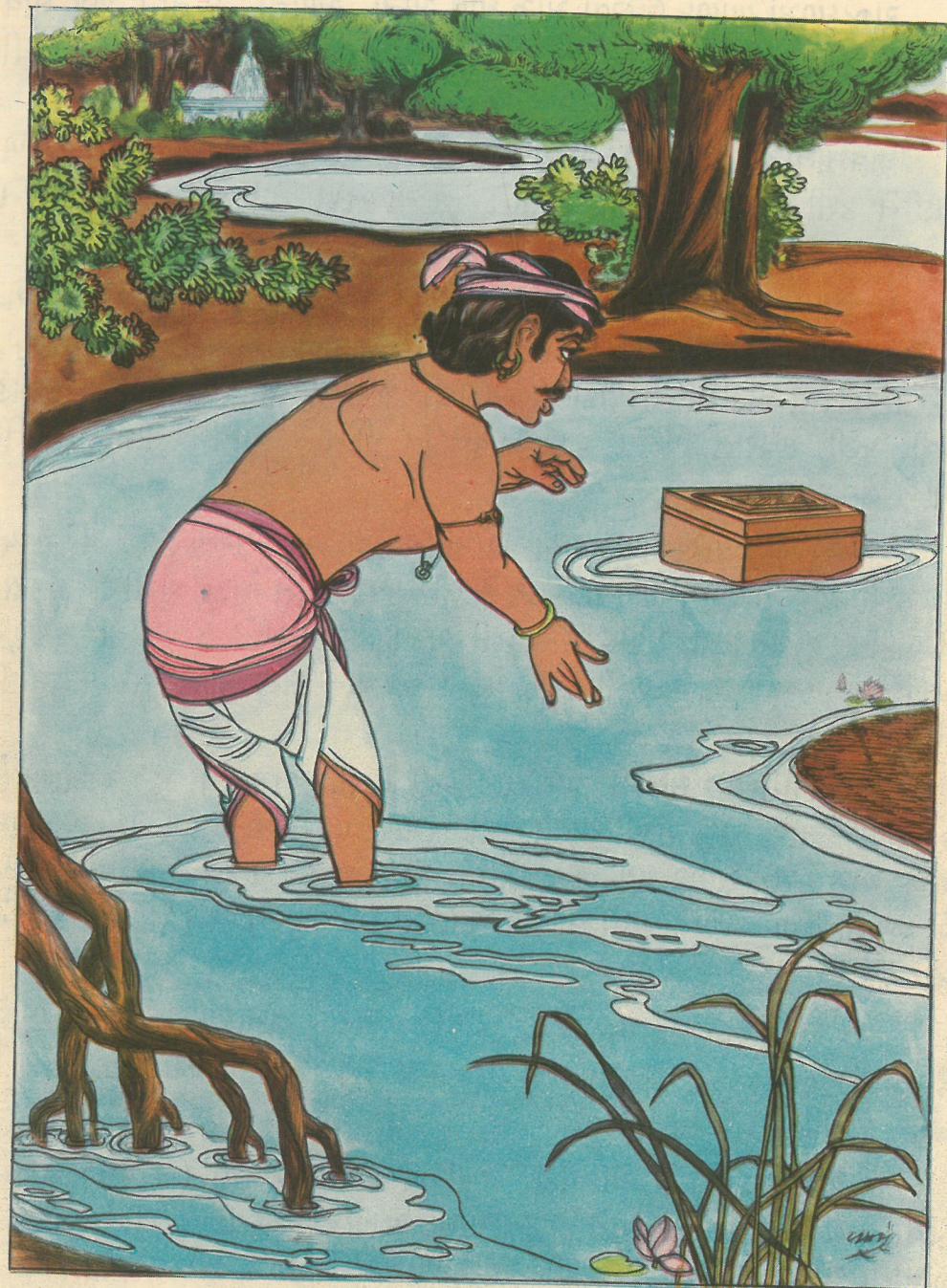
સૂર્ય જાણે કહેતા હતા, “હેવી, હુઃખી ન થશો. તમારો પુત્ર સારે ઠેકાણે જરૂરી સુખી થશો. મોટા પરાકમી રાજ થશો. દેવો પણ એની પાસેથી દાન કેશો.”

કુન્તીને કંદક શાતા વળી.

અશ્વનદીમાં મૂકેલી એ પેટી તરતી તરતી ચર્મણુવતી (ચંઘલ) નહીમાં પહોંચ્યી. ત્યાંથી યમુનામાં અને યમુનામાંથી ગંગામાં વહેતી વહેતી અંગદેશની રાજધાની ચંપાનગરી સુધી પહોંચ્યી. અંદર ખાળક સાજેસમે સ્વરસ્થ હતો.

ઇશ્વર જેને રક્ષે તે વનવગડામાં કે ભરસમુદ્રમાં પણ જીવે. ઇશ્વરનો સંકેત સમજવા માટે શ્રદ્ધા જોઈએ.

ଶ୍ରୀ ଫିଲିପ ଜୀଜୀ

રાધાનો પુત્ર

ચંપાનગરીમાં અધિરથ નામે એક ક્ષત્રિય રહે. એને રાધા નામે પત્ની હતી. જેવી દૃપાળી એવી જ ગુણવાળી. ભગવાને શેર માટીની ઓટ રાખેલી. બાકી સર્વ રીતે આ પતિપત્ની સુખી હતાં. વૈભવ ધાર્ણા ન હતો. પણ ભગવાને ભરપૂર સંતોષ આપેલો.

અધિરથ જખરો યોછો હતો. ધોડાએનો જખરો પારખુ. રથ હંકવો તો એનું જ કામ. આથી લાડો એને સૂત-સારથી તરીકે આળખતા. અધિરથ હસ્તિનાપુરના ધૃતરાષ્ટ્રનો પ્રિય મિત્ર હતો.

એક વખત વહેલી સવારે ગંગામાં રનાન કરીને સૂર્યને અદ્યા આપતો હતો. એવામાં એણે નહીના પ્રવાહમાં તણ્ણાઈ આવતી પેટી બેઈ. કુતૂહલવશ એણે પેટી બહાર કાઢી. જુએ છે તો અંદર એક રવરથ સુન્દર બાળક લહેરથી પોઢેલો હતો. આધિરથને નવાઈ લાગી. પણ મનમાં થયું, ‘મારે બાળક નથી તે ભગવાને મારી પ્રાર્થના સાંભળી આ પુત્ર મોકલ્યો.’

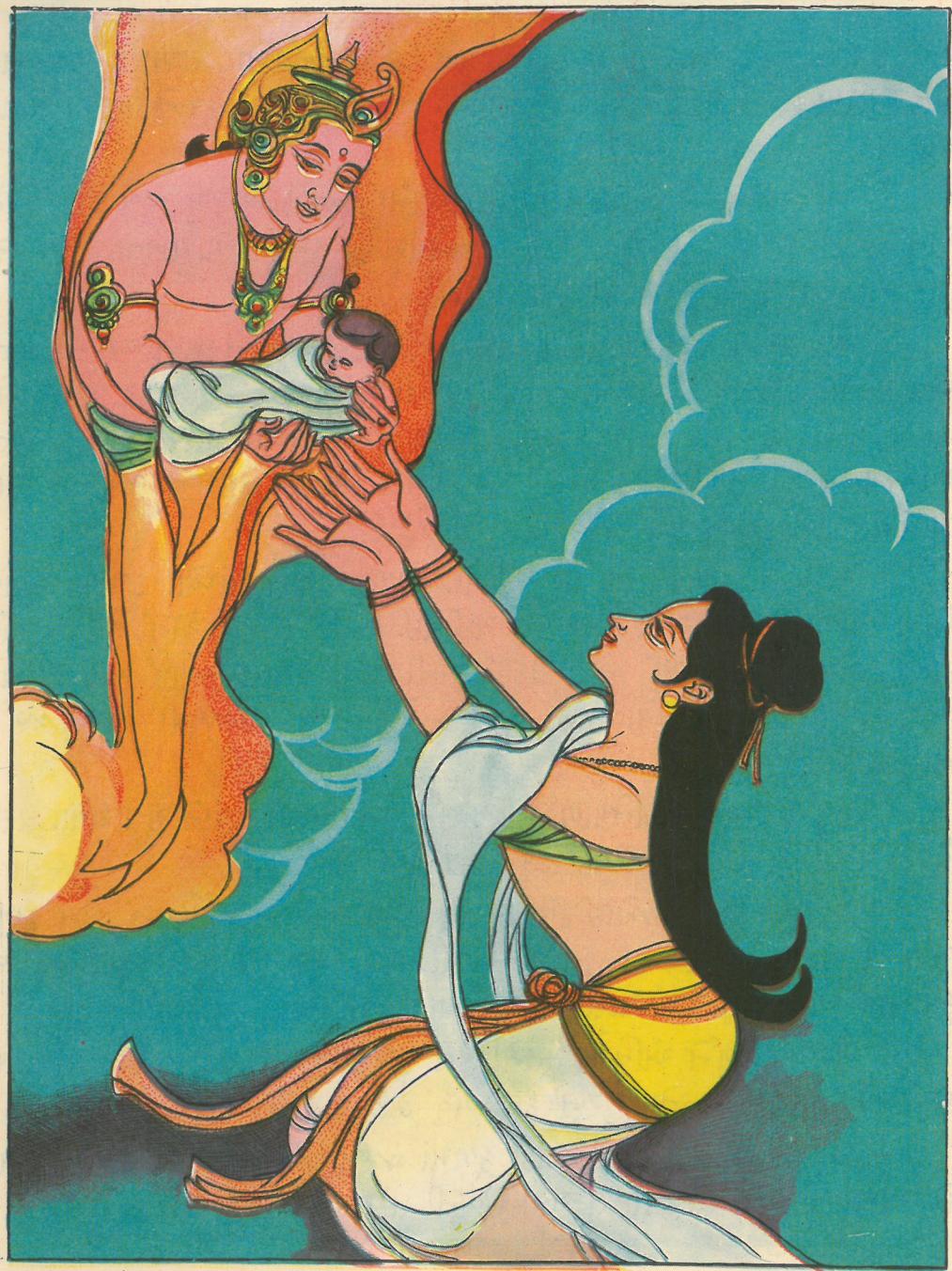
અધિરથ બાળકને લઈ ઘેર આવ્યો. બાળક રાધાને સૌંઘ્યો. દૃપાળા વહાલ-સોયા બાળકને બેઈ રાધા રાજ રાજ થઈ ગઈ. ભગવાને જણે એનું વાંજિયામહેણું દાયું. રાધાનું માતાપણું જગી ઊઠ્યું. એની છાતી દૂધથી ભરાઈ ગઈ. બન્નેએ બાળકને પુત્ર કરી રવીકાર્યો. એનું નામ વસુષેણ પાડ્યું. પાછળથી વસુષેણ કર્ણના નામે જ આળખાયો.

કર્ણનાં પગલાં શુકનિયાળ હતાં. કર્ણના આવવાથી રાધાને પુત્ર થયો. ધરમાં વૈભવ વધ્યો. સુખસંગવડ વધ્યાં. કર્ણ મોટો થવા લાગ્યો.

અધિરથે કર્ણને જનોઈ દીધી. પછી શાસ્ત્ર એને શલ્વનું સારું જ્ઞાન કર્ણને મળે એ ખાતર અધિરથ હસ્તિનાપુર આવી વસ્યો. કુરુરાજકુમારો સાથે કર્ણ પણ કૃપાચાર્ય એને દ્રોણાચાર્ય પાસે બધીય વિદ્યાએ શીખ્યો.

ગુરુએ કર્ણને અધિરથ સૂતનો પુત્ર સમજ એની થોડી ઉપેક્ષા કરતા. પણ કર્ણ ધાર્ણા બુદ્ધિમાન હતો. ગુરુનું કદ્યું બધું અટપટ સમજ લેતો.

કર્ણ કહેતો, “સારા કે હલકા કુળમાં જન્મ થવો એ તો એક અકુરમાત છે. માણસમાં વિત્ત હોય તો તે મહાન બની શકે. હું મહાન બની બતાવીશ.”

પાંડુના પુત્રો

પાંડુ ઉદાસ હતા. આજે એમને અપુત્રપણાનું તીવ્ર ભાન થયું.

એમને થયું, ‘પુત્ર તો આપણો પોતાનો જ અંશ, આપણો શ્રેષ્ઠ બાંધવ, કુળની પ્રતિષ્ઠા, ધર્મપણની ટેકણુલાકડી. અરેરે ! અનણું થયેલી ભૂલનું કેવું અસહ્ય પરિણામ !’

ત્યાં તો કુન્તીએ મુનિ દુર્વાસાના આશીર્વાહની વાત કરી. જણે અંધારામાં દીવો થયો ! પાંડુ હરખાયા. કહે, “હેવી, ભગવાનની કૃપા થઈ. તમે મને નિરાશા-માંથી ઉગાર્યો. પણ હેવી, જે સત્ય ક્ષમા અને ધૈર્યવાળો હોય, જેની શીતળ પ્રતિષ્ઠા કુળને ઉબળે તે જ ખરો પુત્ર કહેવાય. તમે એવો પુત્ર માગો.”

કુન્તીએ રાજની ઈચ્છા પ્રમાણે ધર્મરાજ યમધર્મને પ્રસન્ન કર્યો. એમણે કુન્તીને દીકરો આપ્યો. ઋષિઓએ એનું નામ રાખ્યું યુધિષ્ઠિર—ગમે તેવા શત્રુ સામે કે રાગદ્રેષ જેવા હોષ સામે રિથર રહી યુદ્ધ કરે તેવા.

પછી પાંડુએ વિચાર્યું, ‘ધણાં દુષ્પ બળો ધર્મની ધાત કરવા ટાંબી રહ્યાં છે. અતુલ બળ, પરાક્રમ અને વ્યવરસ્થાશક્તિ ધર્મની મદદમાં હોય તો સારાં ?’

એમણે કુન્તીને કહ્યું, “હેવી ધર્મને સહાયકો તો જેઈ શે જ ને ?”

પાંડુની ઈચ્છા અનુસાર કુન્તીએ વાયુહેવને પ્રસન્ન કર્યો. વાયુહેવે કુન્તીને એક ભારે ઉધમાતિયો દીકરો દીધ્યો. જન્મતાં વેંત માતાના ઝાંઝથી ગણ્યનીને શરીર નીચેની શિલાના ટુકડેટુકડા કરી નાખ્યા, એવો તો બળિયો. એ હતો ભીમ. પછી કુન્તીએ ધન્દ હેવને પ્રસન્ન કરીને એમના જેવા પરાક્રમી પુત્ર મેળવ્યો. એ હતો અજૂન. મહાભારતના યુદ્ધનો વિજેતા !

હવે કુન્તી કહે, “મારાં કર્તવ્ય પૂરાં થયું. હવે જેઈએ તો માદ્રી પુત્ર મેળવે.” પછી એણે માદ્રીને અશ્વિનીકુમારોનો મંત્ર આપ્યો. માદ્રીએ અશ્વિની કુમારોને પ્રસન્ન કર્યો. એમણે માદ્રીને જેડિયા દીકરા દીધ્યા. મારો નક્કણ અને નાનો સહૃદેવ. બન્નેય અશ્વિનીકુમારો જેવા ઇપાળા, શૂર અને ચિકિત્સાશાસ્ત્રના જાણકાર હતા.

શતરંગના ઋષિઓએ કુમારોને સંસ્કાર આપ્યા. એમને સર્વ વિદ્યાએ ભણાવી. ક્ષત્રિયોને ઉચ્ચિત કેળવણી આપી. સત્ય અને ધર્મનું શિક્ષણ આપ્યું.

આગળ જતાં પાંડવોએ મુનિઓના શિક્ષણને ઉનાપણું.

ધૂતરાષ્ટ્રની સંતતિ

હરિતનાપુરમાં રાણી ગાન્ધારીના મહેલે બોજનની વેળા છે. નાનાં મોટાં સહુએ જભી લીધું છે. ધૂતરાષ્ટ્ર અને ગાન્ધારી રાણી અતિથિની રાહ બેતાં એઠાં છે. અતિથિને જમાયા પછી જમવું એ ગૃહસ્થનો ધર્મ. આ રાજ્ઞિની ગૃહસ્થધર્મ ખંતથી પાળતાં. આજે હજુ કોઈ અતિથિ આવ્યો નથી. બોજનની વેળા વીતતી જય છે.

એવામાં મુનિ કૃષ્ણ દૈપાયન રાજમહેલે આવી ચઢ્યા. ધોમ તડકામાં લાંઘી મુસાફરી કર્યાનો થાક એમના સુખ પર વરતાતો હતો. ગાન્ધારી દેવી તરત ઊકાં, મુનિને આસન આપ્યું, એમના પગ પખાજ્યા, ઠંડું પાણી પાયું. મુનિ સ્વરસ્થ થયા. પછી ગાન્ધારી દેવીએ એમને બોજન પીરસયું. જભી કરીને મુનિ સ્વરસ્થ થઈ એઠા. પછી કહે, “પુત્રી, તારી સેવાથી હું પ્રસન્ન થયો છું. તારે જે જોઈએ તે માગ.” ગાન્ધારી કહે, “પિતા, આપ તો કુરુકુલના પરમ હિતરસ્વી છો. આપની સેવા એ તો અમારો ધર્મ છે. આપ પ્રસન્ન થયા જાણી હું રાજ થઈ. આપવું હોય તો એટલું આપો કે મને મતિમાન પુત્રો થાય.”

દૈપાયન કહે, “તથારતુ. તને ખુદ્ધિમાન અને વીર એવા એક સો પુત્રો થશે.” મુનિના વરદાનથી સૌ ધણાં રાજ થયાં. પછી ગાન્ધારીને ગર્ભ રહ્યો. એક વરસ થયું પણ પ્રસવ થયો નહીં. એવામાં જ શતશૃંગમાં કુન્તીને ગર્ભ રહ્યો અને તને યુધિષ્ઠિર જન્મ્યો. તોયે ગાન્ધારીને પ્રસવ થયો નહીં. પોતાને પહેલો ગર્ભ રહ્યો અને કુન્તીને તો પછીથી રહ્યો; છતાંય કુન્તીને પહેલો પ્રસવ થયો, એનો પુત્ર હવે કુરુ રાજ્યનો ઉત્તરાધિકારી થશે અને પોતાના પુત્રો ફટાયા ગણ્ણાશો એ ધર્યાથી ગાન્ધારીને દુઃખ થયું. નિરાશામાં એણે પ્રહાર કરી ગર્ભપાત કર્યો.

આ વાત જાણી મુનિ દૈપાયન ઉતાવળે ત્યાં આવ્યા. ગાન્ધારીને ઠપકો આપ્યો. કાચા ગર્ભને સુરક્ષિત રાખ્યો. એમાંથી દુર્યોધન, દુઃશાસન વગેરે એક સો પુત્રો અને એક પુત્રી દુઃશાસના જન્મ થયા. હરિતનાપુરમાં જે દ્વિવસે દુર્યોધનનો જન્મ થયો તે જ દ્વિવસે શતશૃંગમાં કુન્તીને ભીમ જન્મ્યો.

ગાન્ધારીની એક વૈશ્ય દાસી ધૂતરાષ્ટ્રની સેવામાં હતી. તેને પણ ધૂતરાષ્ટ્રથી એક પુત્ર થયો. એનું નામ યુયુત્સુ. માતાપિતાની સ્વાર્થવૃત્તિના પરિણામે દુર્યોધન વગેરે પણ સ્વાર્થી, ધર્યાળું અને નીચ સ્વભાવના થયા. જેવાં માતાપિતા એવાં તેમનાં બાળકો. દુર્યોધનના જન્મ સમયે ધણ્ય અપશ્કુન થયા. વિહુરે તો કલ્યાં પણ ખરાં કે, “આ છાકરો કુરુકુલના નાશ કરનાર થશો. એને તો તજ દેવો જ સારો.” પણ અવિવેકી પિતૃપ્રેમવાળો ધૂતરાષ્ટ્ર એમ કરી શક્યો નહીં.

ધૂતરાષ્ટ્રનો નિર્બણ પિતૃપ્રેમ કુરુકુલના વિનાશનું નિમિત બત્યો.

ପାତ୍ର ହେଉଥିଲା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା
କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା

પાંડુનું ભરણ

કિંદમ મુનિના શાપથી પાંડુને ધણું દુઃખ થયું. પાંડુ સદ્ગુણી હતા. પ્રજના હિતની ચિનતા કરનાર રાજ હતા. એમને કુરુકુલ પ્રત્યે ભક્તિ હતી. દાદી સત્યવતી, વૃષ્ટ ભીષમ, એ માતાઓ, ભાઈઓ ધૃતરાષ્ટ્ર અને વિહુર સૌ પાંડુને ખૂખ ચાહતાં. આથી જ શાપના દુઃખને લીધે સર્વસુષ્પ્રો અને રાજ્યવૈભવ તળ પાડુ વાનપ્રસ્થ બન્યા. પતનીઓ સાથે શતશૃંગમાં રહી તપ કરવા લાગ્યા. ધર્મધ્યાનને લીધે એમનું મન શાન્ત થયું.

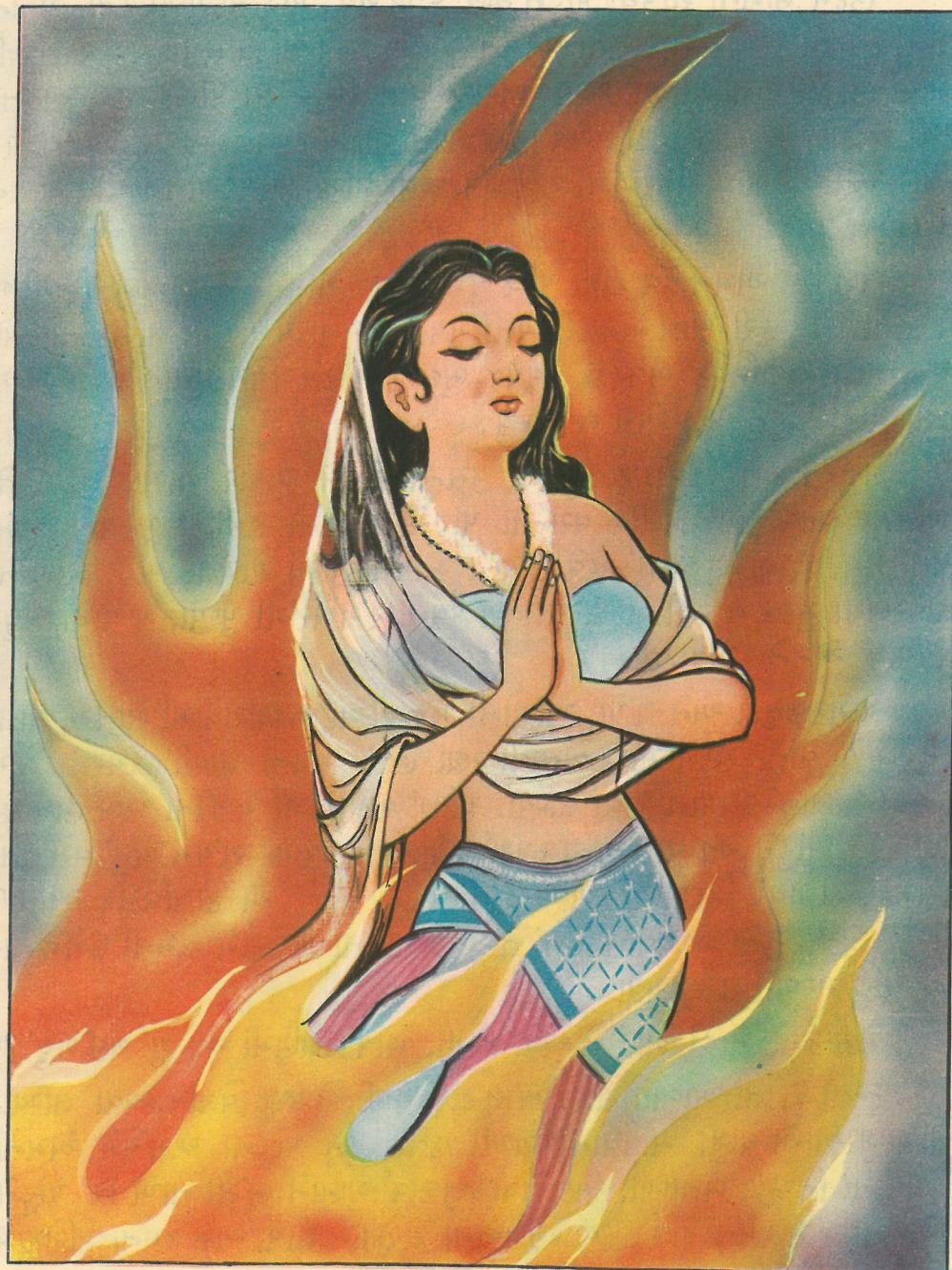
પણ હવે એમને હવે દીધા પાંચ પુત્રો હતા. શાપનો કાંઠો જણે નીકળી જ ગયો હતો. પાંડુ ફરી પાછા સંસારી બની ગયા. શાપનો પશ્ચાત્તાપ ક્ષણિક નીવડ્યો. માણુસ આમ જ વિવેક ભૂલે છે. વિવેક ભુલાય એટલે વિનાશના સેંકડો માર્ગ ખુલ્લા થાય. પાંડુનું પણ એમ જ બન્યું.

વસન્ત ઋતુ આવી. શતશૃંગની વસન્ત એટલે અપાર શોભા. આમ તો શતશૃંગમાં આવી તો કેટલીય વસન્તો પાંડુએ વીતાવી હતી. પણ ત્યારે તપમાં એમનું મન પરોવાયેલું હતું. હવે સુખની કલ્પનાઓમાં રાયતા પાંડુ વસન્તના વાતાવરણથી મુક્ત ન રહી શક્યા. શીતળ પવન, રંગઘેરંગી પુષ્પો, પુષ્પોનો મધુર ગંધ, બધું એમને ગમવા લાગ્યું.

ચોમેર કેસૂડાં અને ચંપો, આંધાની મંજરીઓ, જળાશયોમાં સોનેરી, લાલ, શ્યામ કમળો વાતાવરણને માદક બનાવી રહ્યાં હતાં. મધુના લોલી અમરની જેમ પાંડુ ઋતુ શોભાનું રસપાન કરવા લાગ્યા. આછાં વસ્ત્રોવાળી માદ્રીના ખલે હાથ દૂર્ધી અમણ કરતાં પાંડુને આ માદકતાનો સ્પર્શ થયો. તપ, વિવેક, સંયમ બધું વસંતના વાયરામાં ઊડી ગયું. વિહુળ પાંડુએ માદ્રીને પકડી. આજે એ કામવિકાર આગળ ઝૂકી ગયા. પછી તો જે થવાનું હતું તે થયું. શાપના પરિણામે કામની ઉત્તોજના-માં જ પાંડુ ભરણને શરણ થયા.

એવાકળી માદ્રી આકોશ કરવા લાગી, ‘હાય ! ક્ષણમાં આ શું થઈ ગયું ?’

કુન્તી દોડાતાં આવ્યાં. સૌભાગ્ય લૂંધાયું જોઈ એ પણ વિલાપ કરવા લાગ્યાં. બન્ને રાણીઓએ ધણી સાવધાની રાખી હતી. પણ પાંડુના અસંયમે એમના સર્વ પ્રયત્નો નિષ્ઠળ બનાવ્યા. એક દોષ પણ સર્વ ગુણોને ભૂંસી નાએ છે. પાંડુને પણ એમના અસંયમના દોષે હજુયા. મૃગયાના પરિણામે શાપ, અસંયમના પરિણામે મૃત્યુ. અસંયમનો દોષ જ સર્વ દુષ્પોનું મૂળ છે.

માદ્રીનું સહગમન

ભાનભૂલ્યા પાંડુને માદ્રીએ ધણા વાર્યા પણ વાસનાની પ્રથમતાને લીધે પાંડુ રોકાયા નહીં. એમનું મરણ થયું.

પરિણામનું ભાન થાય તે પહેલાં તો ક્ષણમાં પાંડુ ઢળી પડ્યા. જમીન પર પડેલા એમના અચેતન દેહને જેઈ ઘેણાકળી બનેલી માદ્રી મોરેથી વિલાપ કરવા લાગી. એનો વિલાપ સાંભળી ગભરાયેલી કુન્તી અને પાંડુપુત્રો ત્યાં દોડી આવ્યા.

માદ્રીએ કહ્યું, “તમે એકલાં જ અહીં આવો. છોકરાઓને ત્યાં જ રાખો.”

કુન્તી માદ્રી પાસે ગઈ. પરિસ્થિતિ પામી ગઈ. એનું ધૈર્ય ધૂઠી ગયું. મોરેથી વિલાપ કરતાં તે કહેવા લાગી, “અરેરે ! મેં અભાગણીએ કેટકેટલું સાચવ્યું. રાજને તપને માર્ગ ચઢાવ્યા. જિતેન્દ્રિય બનાવ્યા તોયે આ કેમ બન્યું ? એ માદ્રી, તુંથે કેમ ભાન ભૂલી ? તેં રાજને કેમ વાર્યા નહીં ??”

રોતાં રોતાં માદ્રી કહે, “બહેન, મેં તો એમને ધણાયે વાર્યા, પણ મારું અખૂદાનું કંઈ ચાલ્યું નહીં. મારે જ લીધ રાજનું મરણ થયું. મારો જ વાંદ છે, તો હવે મને પતિ સાથે જવાની રજ આપો. આ એ પુત્રો તમારા જ છે. એમને તમારી જ માયા વધારે છે. તમે ધીરજવાળાં છો. પુત્રોને સાચવી શકો તેમ છો. હસ્તિનાપુરનાં ભામિયાં છો. તમે પુત્રોને સાચવો. હું પતિ. સાથે જઈશિ.”

કુન્તી કહે, “હું તારાથી મોટી છું. ધર્મ પ્રમાણે મારે પતિ સાથે જવું જેઈએ. પુત્રોને તું જ સાચવજો. રાજની પટરાણી તરીકે હું જ સતી થઈશિ. એ જ યોગ્ય ગણ્યાય.”

ધણું સમજાવ્યા છતાં માદ્રીનું મન માન્યું નહીં. પોતાનું લીધે રાજનું મરણ થયું એ વાત એ કેમેયે વીસરી શકૃતી ન હતી. છેવટે માદ્રી પ્રત્યેના રનેહને લીધે કુન્તીએ તેને સહગમન કરવાની રજ આપી.

શતરૂંગના મુનિઓએ આવી લાગ્યા. સૌ ગમગીન હતા. પાંડુ જેવા સત્પુર્ણના મૃત્યુનું એમને પણ દુઃખ હતું. પાંડુના ઉત્તમ ગુણોને લીધે સૌ ઋષિમુનિઓમાં. એ પ્રિય થઈ પડેલા, તેથી ઋષિમુનિઓને દુઃખ થયું.

મુનિઓએ અંત્યેષ્ટિનો છેલ્લો યજ્ઞ પાંડુના અજિનહોત્રમાં કર્યો. પણ એ જ અજિન વડે ચિતા પ્રજણી. જેતજેતામાં પાંડુ અને માદ્રીનાં શરીર ભર્મીભૂત થઈ ગયાં.

ધર્મમાર્ગ ચાલતાં કદી મૃત્યુ પણ આવે. ધીર લોકો એને સહજભાવે સ્વીકારે, અધીર અવશાસણે પણ મૃત્યુને અધીન તો નો થાય જ. પાંડુનું એવું જ થયું.

પાંડવો હરિતનાપુરમાં

પાંડુ અને માદ્રીનો અગ્નિસંસ્કાર કર્યો પછી શતશૃંગવાસી ઋષિમુનિઓએ બેગા મહયા.

એક વૃદ્ધ મુનિ કહે, “આપણા તપબ્ધિ પાંડુ ગયા. એમની એક રાણીએ સહગમન કર્યું. હવે આપણે બંધુર્મ બજાવવો જોઈએ. રાણી કુન્તી અને પાંચ પુત્રોને એમના કુલમાં પહોંચાડવાં જોઈએ. પાંડુ અને માદ્રીની ઉત્તરક્રિયા ત્યાં થઈ શકે એ સારુ એમનાં શરીરોના અવશેષ પણ આપણે હરિતનાપુર પહોંચાડવા જોઈએ.” સૌ મુનિજનો કહે, “આપણે બંધુર્મનું પાતન કરવું જ જોઈએ. આપ આજા કરો તેમ બધી ગોઠવણ કરીએ.”

પછી મુનિજનો કુન્તી અને પાંડુપુત્રોને લઈ હરિતનાપુર ઉપજ્યા એમણે પાંડુ અને માદ્રીનાં શરીરના અવશેષ એક પડિયામાં સાથે લઈ લીધા હતા. લાંખી મુસાફરીને અંતે સૌ હરિતનાપુરના પુરદ્વારે પહોંચ્યા. આટલી લાંખી મુસાફરીને લીધે રાણી કુન્તી અને પાંડવ રાજકુમારો તો થાકી ગયાં હતાં.

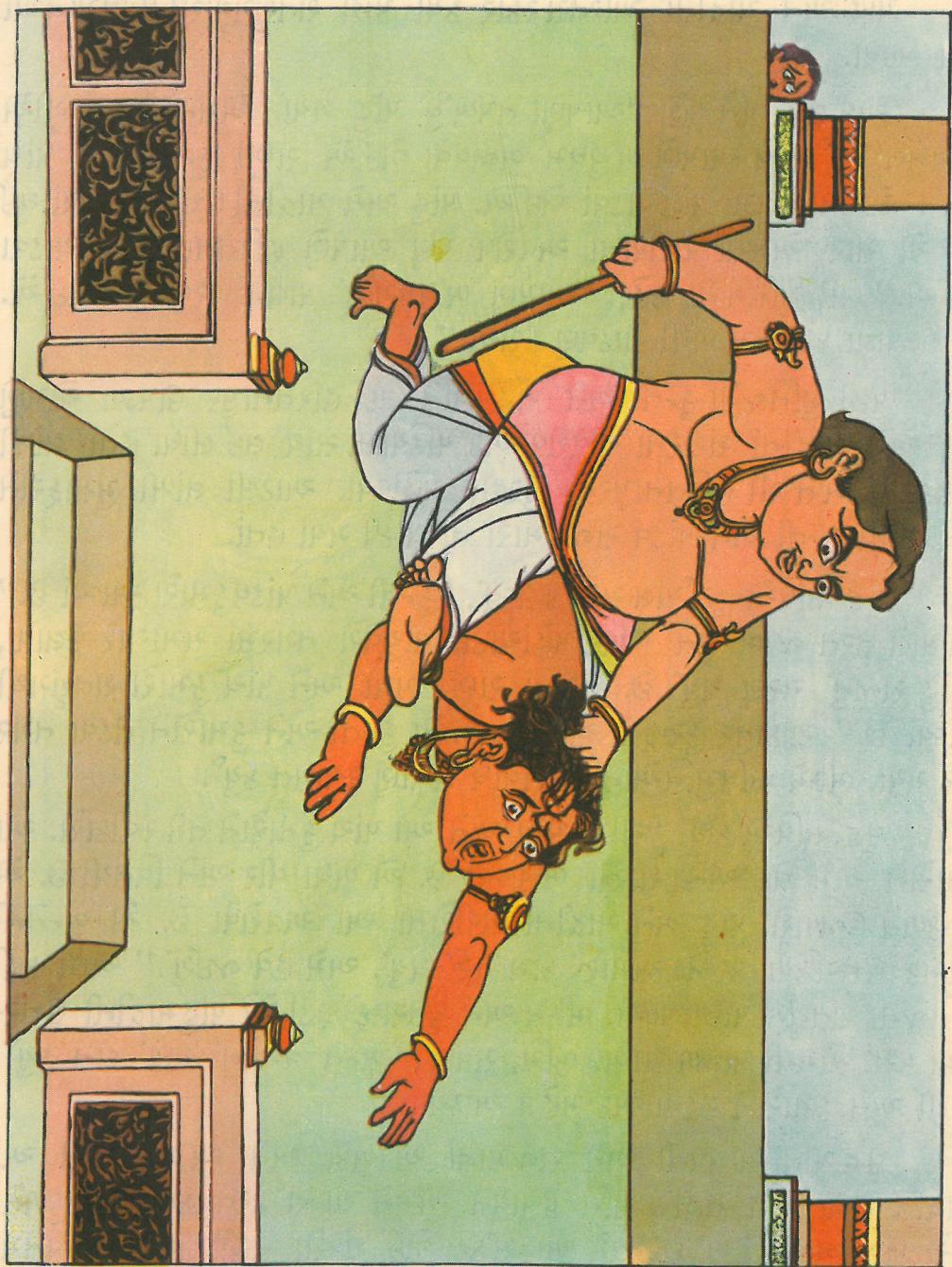
વૃદ્ધ ઋષિએ દુર્ગપાલ સાથે કહાયું, “કુન્તી અને પાંડવકુમારો આવ્યાં છે.” દુર્ગપાલે તરત જ સીધમને ખખર પહોંચાડી. વાયુવેળે નગરમાં સમાચાર ફેલાયા, “પાંડુ રાજનું ભરણ થયું છે. તેમનાં રાણી પૃથ્વી અને પાંચ કુમારો શતશૃંગથી આવ્યાં છે.” શાકાતુર કુરુવૃદ્ધો અને નગરજનો કુન્તી અને કુમારોને તેડવા નગર દ્વારે ગયા. ભીષ્મે ઋષિમુનિઓનું ધર્મવિધિ પ્રમાણે રવાગત કર્યું.

વૃદ્ધ ઋષિએ કહ્યું, “રાણી પૃથ્વી અને આ પાંચ કુમારોને તમે સ્વીકારો. આ કુમારોને એમે વેદ અને શાસ્ત્રો ભણ્યાયાં છે. એ બધા વીર અને વિનયી છે. એ કુરુકુળને ઉલણશે. પાંડુ અને માદ્રીનાં શરીરોના આ અવશેષો છે. એ ખનનેની ધાર્મિક ઉત્તરક્રિયા કરને. અમારાં કામ પૂરાં થયું. એમે હવે જઈશું.” આમ કહી મુનિજનો શતશૃંગ પાછા વધ્યા. ભીષ્મ અને ધૃતરાષ્ટ્રે રૂઢી પેરે પાંડુમાદ્રીની ઉત્તરક્રિયા કરી. એમની પાછળ ગાયો, ભૂમિ, સુવર્ણ, અન્ન વર્ગોરેનું ધાણ દાન કર્યું. કુન્તી અને કુમારોને રહેવા એક મહેલ આપ્યો.

વૃદ્ધ માતા સત્યવતી અને રાજમાતા અંબિકા અને અંબાલિકાથી આ આધાત સહ્યો ગયો નહીં. મુનિ દૈપાયને એમને શાન્ત કરતાં કહ્યું, “કુરુકુળનો કુપરો કાળ આવ્યો હેખું છું. તમે આ સંકટ જોઈ શકશો નહીં. હવે તમે વનમાં જઈ તપ કરો.” માતા અન રાણીએ વનવાસી થયાં.

પાંડવોના આગમનની વાત દુર્યોધન વર્ગે ધૃતરાષ્ટ્રકુમારોને ગમી ન હતી.

ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରି ପାତ୍ର

તोझानी भीम

पांडुकुमारो हस्तिनापुरमां रहेवा लाग्या. पितामह लीभे सौ. कुरुकुमारोना शखाखशिक्षणुनुं काम कृप नामना आचार्यने सोंधुं. कुमारो भणे अने आनंद करे. शरीर घणमां लीम सर्वं कुमारोथी यढियातो हुतो. अनां भरती तोझानो पार नहीं. आमलीपींघणी रमाती होय अने लीमने माथे दान आवे तो आड पर यढवानी तस्दीज कोणु ले ! आधुं आड हलावी नांधे. उपर यढेला सौ पाकां इणनी जेम बोंध पर गरी पडे. कोळनुं भायुं भांगे, कोळनो हाथपग तूटे !

कुमारो नहींये नाहवा गया होय अने लीमना मनमां आवे तो पांच छसना यांठिया पकडी ओउ ठसडी जय. घधा गुंगाधर जय त्यारे छाडे ! आयापाया जेवी रमतमां लीमना धप्पा अने आपटोथी घधा त्रासी जय !

लीमनां तोझानो रमत वर्खते जहोय. बाकी तो ए भारे प्रेमाण. सौनी साथे रनेहलावे रहे. रमतमां वागवा क्रवाथी यढेली दाज भुलावी हे. अवो रनेहाण अने भत्तो. मनमां कुंध मेल नहीं. निश्चिन्त अने सरण रवभावनो.

पणु लीमनां कारणु विनानां तोझानोथी धृतराष्ट्रपुत्रो त्रासी जता. लीमनी अमने भारे भीक लागती. अना सामा पक्षे रही रमवानुं ए याणे.

लीमनो प्रेम पणु अकणावी भूके अवो. 'कुम भित्र' कुंडी कोळने यापली पणु भारे ने तोय सामो भाणस घेवड वणी जय. लीम धायुंये संलाले, पणु अनो हाथ ज भारे त्यां शुं थाय ? उत्साहमां लीम जे कोळने लेटे तो तेनुं आवी ज घन्युं. हाडकां घधां भांगी जय.

लीम भात्र युधिष्ठिरथी योडाडे. अमनी हाजरीमां तो लीमभाई भींडी ज घनी जय. माता कुन्ती लीमने खूब वढे. एक कुन्ती ज लीमनो कान पकडी शके. पणु लीमने तो जणे पथथर पर पाणी !

एक तो पांडवो हस्तिनापुर आव्या ए ज धृतराष्ट्रकुमारोने गम्युं न हतुं. कुम के आथी दुर्योधननो राजगाही परनो अधिकार जतो रह्यो हुतो, अने तेमां वणी लीम घधाने हेरान करे, लीम तेमना माटे भादुं भयस्थान हुतो. युधिष्ठिर अर्जुन के सहदेव नकुलनां युद्धि अने घण पणु धणु. कुरुकुमारो करतां यढियातां हतां. परिणामे धृतराष्ट्रपुत्रो अमनी धर्ष्या क्रवा लाग्या. लीमनां तोझानोथी त्रासेला तेएो कोळ उपाय शोधता हुता.

छेवटे सुखलना पुत्र शकुनिभाभानी सलाहथी धृतराष्ट्रकुमारो ए एक प्राण-धातक युक्ति योऱ.

વિષભોજન

હુર્યોધને પ્રસ્તાવ મૂક્યો, ‘આપણે વનભ્રમણે જઈ એ. ગંગાકિનારે પ્રમાણું કોટિ સુંદર રથણ છે. આનંદ આવશે.’

સૌ કુમારોને વાત ગમી ગઈ. ગુરજનોની રજ લઈ સૌ પ્રમાણકોટિ પહોંચી ગયા.

સુષ્પલકુમાર શકુનિની સલાહ પ્રમાણે હુર્યોધને નિવાસ, ખાનપાન અને આનંદપ્રમોદની બધી ગોઠવણું પહેલેથી કરાવી રાખી હતી. ખાસ તો વિષભોજનની વ્યવસ્થા ભીમ માટે હતી. બળિયો ભીમ મરે તો પછી યુધિષ્ઠિર અર્જુન વગેરેનો તો ધૃતરાષ્ટ્રકુમારોને હિસાબ જ ન હતો. બળથી ભીમનો સામનો કરી શકાય એમ ન હતું. એટલે જ આવી નીચ યુક્તિ યોજ.

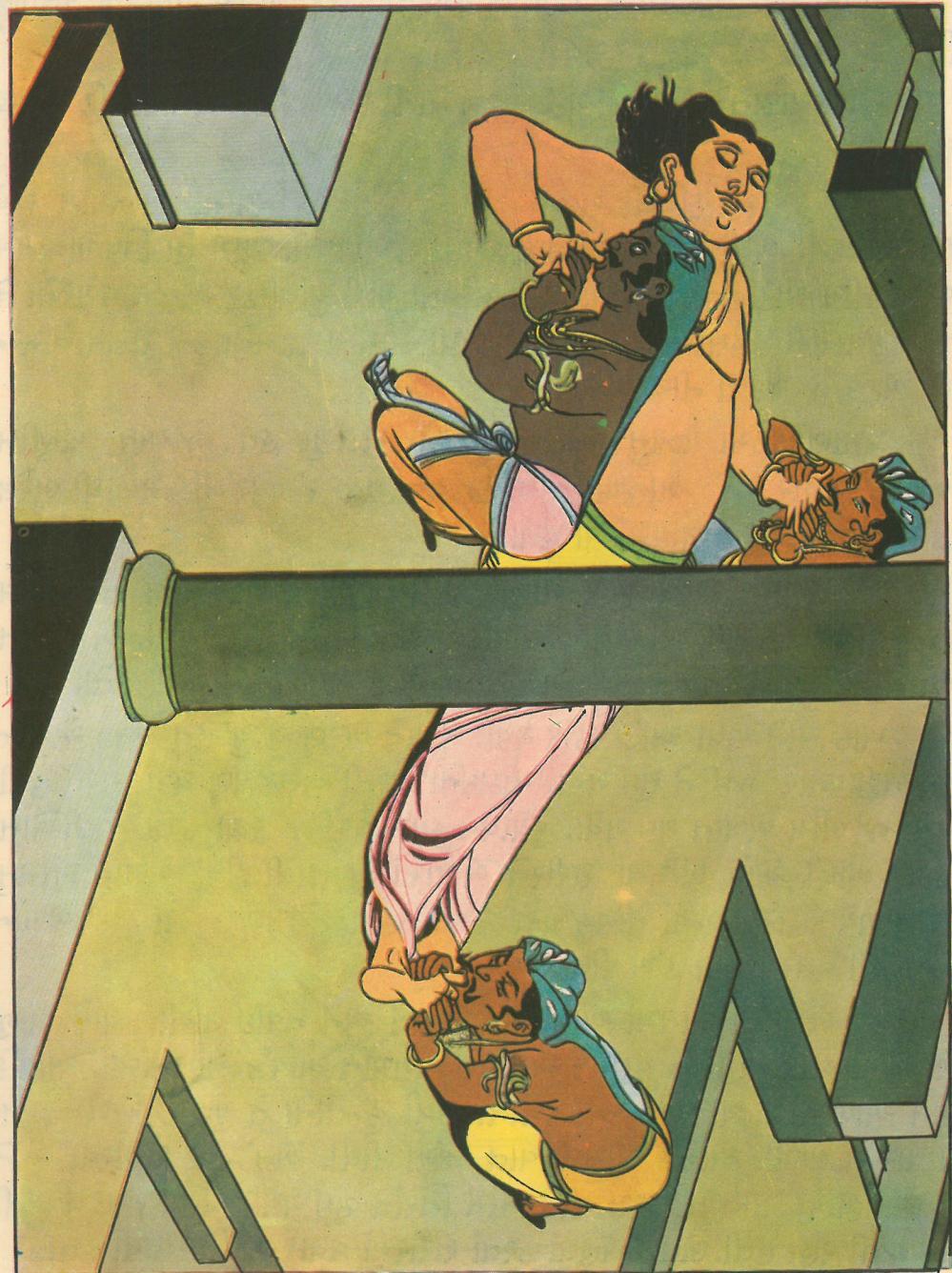
પ્રમાણકોટિમાં મજાનું ઉધાન હતું. એક કીડાગૃહ હતું, જે અધું પાણીમાં અને અધું બહાર હતું. આજુભાજુ અનેક જલાશયો રંગઘરંગી કુમળોથી ભરેલાં હતાં. વનશાહીમાં અનક લતામંડપો હતા.

કુમારો ખૂબ રમ્યા, ખુબ નાહ્યા. કક્કિને ભૂખ લાગી એટલે સૌ જમવા ઘેઠા. હુર્યોધન આશ્રહ કરી બધાને જમાડતો હતો, ભીમને તો ખાસ. એ ભીમના મેંમાં મીઠાઈ દૂંસી હતો. અને ભીમ હસતાં હસતાં બધું સ્વાહા કરી જતો.

ખાઈ પીને બધા આડે પડ્યે થયા. ભીમને ધોરણું ચદ્દયું હતું. એક એકાન્ત રથાને નહીકિનારે જઈ તે સૂઈ ગયો. મીઠાઈના ઝેરની અસર પણ થવા લાગી હતી. ઊંધમાં જ ભીમ ઘેલાન થઈ ગયો. હુર્યોધન લાગ જોઈ જ રહ્યો હતો. વેલીઓનાં દોરડાંથી બાંધી એણે ભીમના શરીરને ગંગામાં ગબડાવી દીધું. ઘેલાન ભીમનું શરીર તળિયે પહોંચ્યું. ત્યાં નાગકુમારો રમતા હતા. એમણે ગુસ્સે થઈ ઘેલાન ભીમને ઝેરી વનસ્પતિના ડંખ દીધા.

પણ ભીમ તો ભાનમાં આવી ઘેડો થયો ! એને નવાઈ લાગી, ચારે ખાજુ નાગો જીભા હતા. નાગરાજ વાસુકિ અને વૃષ્ણ નાગપતિ આર્યક ત્યાં આવ્યા. આર્યકું ભીમને ઓળખી કાઢ્યો. આર્યકની પુત્રીની પુત્રી કુન્તીનો તે પુત્ર છે એમ જાણુતાં એને વાર ન લાગી. આર્યકું ભીમની વાત જાણી લીધી. એતું ઝેર ઉતારવા એને અમૃતરસ પાયો. સાત ધડા રસ પીને ભીમ નિરાંતે સૂઈ ગયો. જગ્યો ત્યારે વિષની અસર જતી રહી હતી. જીલટું પહેલાં કરતાં શરીરમાં વધારે રસ્કૂર્તિ આવી હતી.

આમ આર્યક નાગને લીધે ભીમ બચી ગયો.

ભીમ હેમઘેમ પાછો આવ્યો

પ્રમાણુકોટિમાં સાંજ ઢળતી હતી. કુલકુમારો સૌ પાછા ફરવાની તૈયારીમાં પડ્યા. યુધિષ્ઠિરે જેયું કે ભીમ ક્યાંય દેખાતો ન હતો. એમણે અર્જુનને કહ્યું, “જરા જેને ભાઈ! ક્યાં છે ભીમ ?” અર્જુનનેથી ભીમ જર્યો નહીં.

હુર્યોધન કહે, “અરે ! ભીમને તે કંઈ શોધવાનો હોય ? ખુખ્ય ખાઈને દોષો હશે હસ્તિનાપુર ભણ્ણી. અત્યારે તો પહોંચીયે ગયો હશે.”

યુધિષ્ઠિરને થયું, “કદાચ ગયો યે હોય. એની ખખર લેવી પડશે. પૂછ્યા વિના ભટકે તે કેટલી ચિન્તા થાય ?”

કુમારો હસ્તિનાપુર પહોંચ્યા. યુધિષ્ઠિર સીધા કુન્તીમાતા પાસે પહોંચ્યા. પૂછ્યું, “મા, ભીમ આવ્યો છે ?” માતાના પેટમાં ફાળ પડી, ‘જરૂર મારા ભીમને કંઈક થયું. તું વિહુરને પ્રાલાવ.’ યુધિષ્ઠિરે વિહુરને વાત કરી. વિહુરે પૃથ્વાને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું, “તમે ચિન્તા ન કરો. કંઈક થયું છે જરૂર, પણ દુશ્યરકૃપાએ ભીમ હેમઘેમ પાછો જરૂર આવશે. હું જેંબં છું. કોઈને કશુંય જાણવા હેશે નહીં.”

આ બાજુ નાના આર્યક નાગને ત્યાં નાગલોકોએ ભીમના શરીરમાંથી વિષ ચૂસી લીધું એટલે ભીમ સ્વરસ્થ થઈ ગયો હતો. વધારમાં એના શરીરમાં હાથી જેટલું ખળ આવી ગયું.

નાના આર્યક કહે, “ભાઈ, તું હવે અટ ધરે પહોંચી જ. મારી દીકરી પૃથ્વા બિચારી ચિન્તામાં અડધી થઈ ગઈ હશે.”

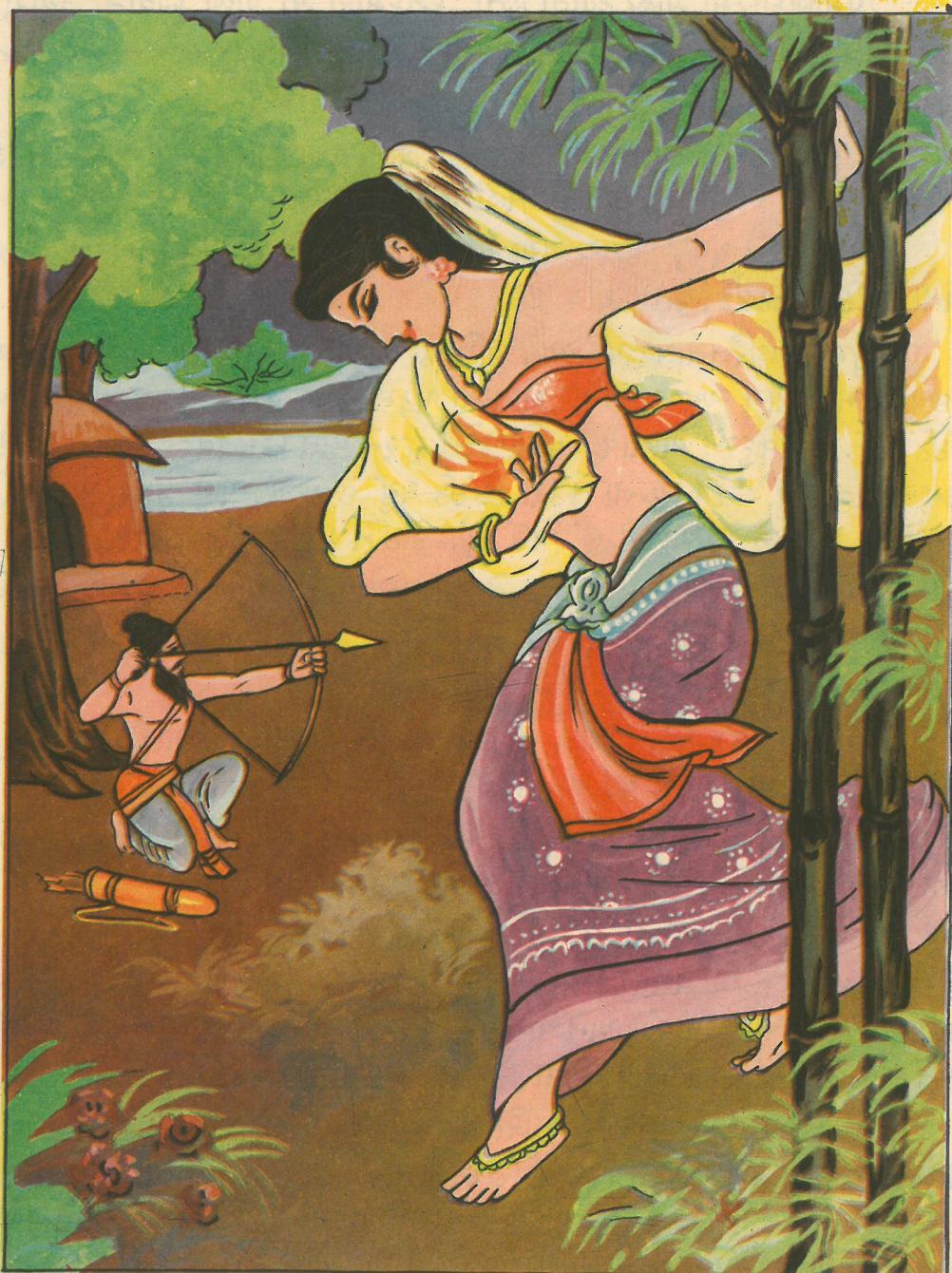
ભીમ કહે, “નાના, તમે કહો છો તો જેંબં છું. બાકી મને તો સહેલેય ઉતાવળ નથી. જરૂરિ ત્યારે હુર્યોધનની ખખર લઈ નાખીશ.”

આર્યક કહે, “દીકરા, હું હસ્તિનાપુરનાં કાવતરાં જાણું છું. હુમણું તમે ધીરજથી છાના રહેલો. વનવગડામાં નીકળો તો માણં નામ હેલે. ખંધા નાગો તમને સહાય કરશે.” પછી આર્યક અને વાસુકિએ ભીમને અનેક રતનો, ઉત્તમ એષાધિઓ અને નાગલોકોમાં સ્થાન મળે એવા પરિયો આપી તેને વિદ્યાય કર્યો.

હસ્તિનાપુરમાં ધૂતરાષ્ટ્રકુમારો હવે બાકી રહેલા પાંડુ કુમારોના નાશની વેતરણુમાં હતા. યુધિષ્ઠિર, વિહુર વગેરે છાનામાના શોધ કરતા હતા. ત્યાં તો સાત દિવસ પછી ભીમ એચાયન્તો જ રહેલતો રહેલતો હસ્તિનાપુર આવ્યો. માતા, વિહુર અને ભાઈએને વિષભોજન, નાના આર્યકની સહાય વગેરે વાતો કહી. હાલ શાન્ત રહેવાની વાત પણ કરી.

પણ ભીમને હેમઘેમ આવેલો જોઈ હુર્યોધનના મોઢે મેંશ ઢળી.

אֶלְעָזָר וְאֶלְעָזָר

אֶלְעָזָר וְאֶלְעָזָר

אֶלְעָזָר וְאֶלְעָזָר

કૃપાચાર

જનમેજય કહે, “કુરુકુમારોના આચાર્ય કૃપ કોણું હતા ?”
વૈશમ્યાયન કહે, “ગૌતમ ગોત્રના કૃપાચાર્ય અને એમની ખણેન કૃપીને
રાજ શાન્તનુંએ ઉછેરેલાં.”

જનમેજય કહે, “કૃપ અને દ્રોષુની વાત મને વિગતે કહે.”

વૈશમ્યાયન કહે, “ગૌતમ ગોત્રના મુનિ શરદ્વાન કૃપ અને કૃપીના પિતા
થાય. શરદ્વાને ધારું તપ કરી ધનુર્વિઘાનું એવું તો જ્ઞાન મેળવેલું કે ખુદ ધન્દ
એમનાથી ડરવા લાગ્યો. ધન્દ રાજ્યલોકાભી હતો, તેથી શરદ્વાનનો ભય ટાળવા
એણે શરદ્વાનને તપોબણ કરવાની નીચ યુક્તિ કરી. એણે જનપદી નામની
અપ્સરાને શરદ્વાન પાસે મોકલી.

ગંગાને કિનારે શરદ્વાનનો આશ્રમ હતો. ચારે બાજુ શર-ધરણું ધાસ
ખૂબ હતું. અહીં શરદ્વાન ધનુર્વિઘાનો અભ્યાસ કરતા. જનપદી એમના આશ્રમે
પહોંચ્યો. આશ્રમમાં એચિન્તિ કોઈ રૂપવતી સ્ત્રીને જેઈ શરદ્વાન સ્તરધ થઈ ગયા.
મનમાં ધણેણ ક્ષોભ થયો. પણ એ તો મુનિ હતા. મનને તરત કાયુમાં લઈ લિધું.
અને પોતાનાં ધનુષ્યાણ ત્યાં જ છાડી એ આશ્રમ તજ ચાલ્યા ગયા.

મુનિના મનના ક્ષોભને પરિણામે જનપદી અપ્સરાએ ત્યાં શરવનમાં
શરદ્વાનના એક પુત્ર અને પુત્રીને જન્મ આપ્યો. બાળકોને શરવનમાં છાડીને
જનપદી જતી રહી. નીચ કામી લોકો વાતસલ્યને શું સમજે ?

એવામાં રાજ શાન્તનુ ગંગા તટે શરવનમાં શિકારે આવેલા. એમના એક
સૈનિકે આ એ બાળકો જેથાં. શાન્તનુ સમજુ ગયા કે કોઈ તપોસી અને ધનુર્વિઘાના
પારંગત મુનિનાં આં સંતાનો છે. રાજને અનાથ બાળકો પર કૃપા-દ્યા આવી.
એમને હસ્તિનાપુર લઈ આવ્યા. એમના ચોણ્ય સરંકાર કર્યા. કૃપ કૃપી શાન્તનુ પાસે
મોટાં થવા લાગ્યાં.

મુનિ શરદ્વાને જાણું કે એમનાં સંતાનોને શાન્તનુ હસ્તિનાપુર લઈ ગયા
છે. મુનિ હસ્તિનાપુર ગયા. પોતાનો પરિચય આપ્યો. બાળકોના જન્મની વાત
કહી. પછી મુનિએ કૃપને વેદ અને ધનુર્વિઘા શીખવ્યાં. આમ કૃપ મોટા વિદ્ધાન અને
ધનુર્વેદના આચાર્ય બન્યા. અને કુરુકુમારોના આચાર્ય બન્યા. કૃપી ઉંમરલાયક
થતાં તેને ભરદ્વાજના પુત્ર દ્રોષુ સાથે પરણ્યાવી.

આમ શાન્તનુની કૃપાથી કૃપ અને કૃપી સુખી થયાં. સત્પુરુષોની સંગતિ
સર્વ સુખ આપે તે આતું નામ.

ગુરુ દ્રોષુ

મહામુનિ ભરદ્વાજના પુત્ર દ્રોષુ તે સમયે શાસ્વાસ્વવિદ્યામાં કુશળ ગણ્યાતા. પિતા પાસેથી એ વેદવિદ્યા અને ધનુર્વિદ્યા શીખેલા. વળી ભગવાન પરશુરામ પાસેથી પણ એમણે ધનુર્વિદ્યાનું જ્ઞાન મેળવેલું ભીજુ કુરુકુમારો માટે કોઈ ઉત્તમ ધનુર્વેદ્યાચાર્યની શોધમાં હતા. દ્રોષુની યોગ્યતા જોઈ ભીજે એમને માનપૂર્વક હરિતનાપુરમાં રાખ્યા, અને કુરુકુમારોના શિક્ષણનું કામ એમને સોંપ્યું.

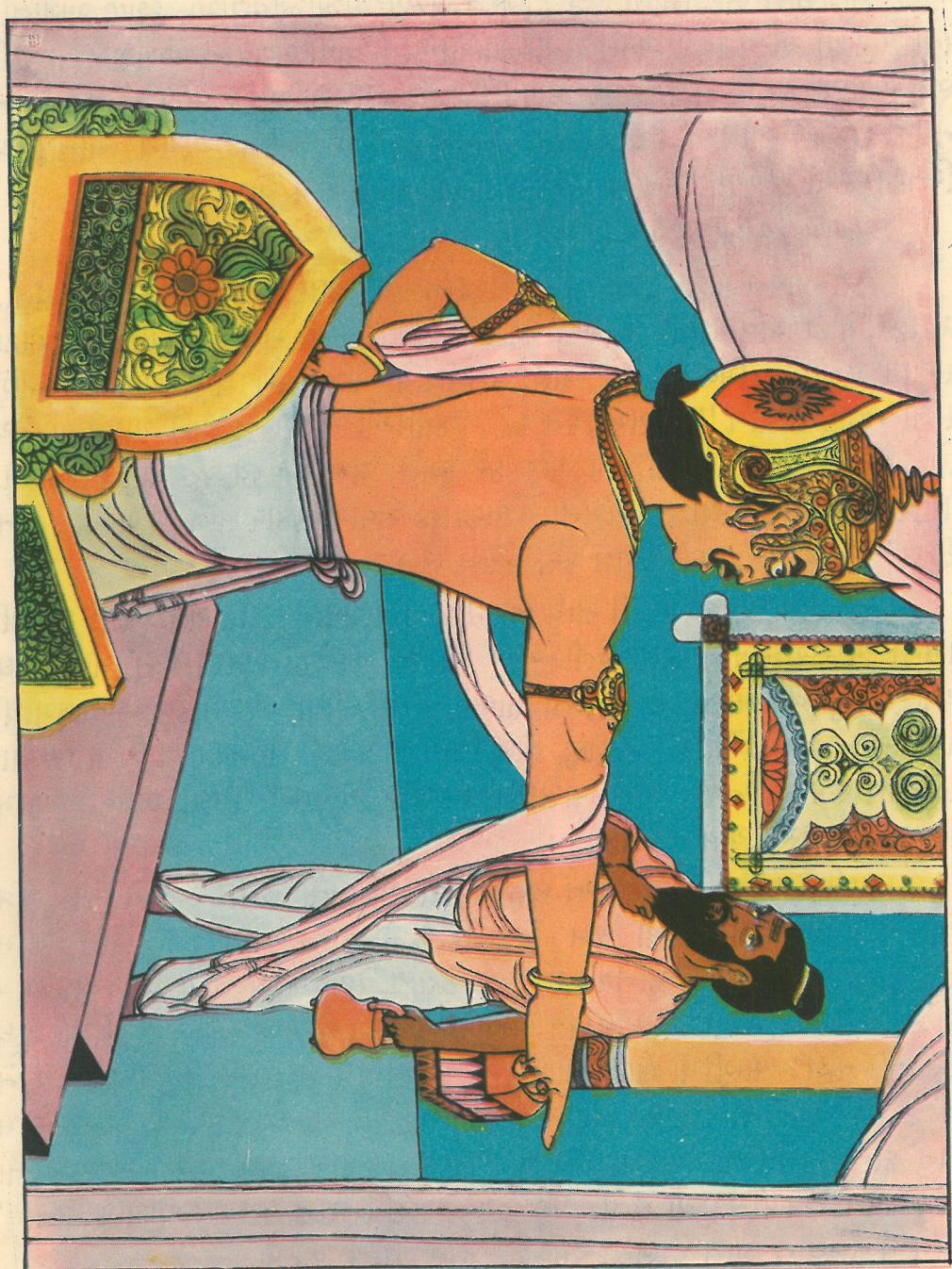
જનમેજય કહે, “ગુરુ દ્રોષુની વાત મને કહેણો.”

વૈશમ્યાયન કહે, “મહામુનિ ભરદ્વાજ ગંગાદ્વારે હરદ્વારમાં રહેતા હતા. ભરદ્વાજ મોટા કવિ હતા. એમણે વેદમંત્રો પણ રચેલા. શાસ્વાસ્વવિદ્યાના એ મોટા આચાર્ય હતા. જનમેજય કહે, “વાહ, વેદવિદ્યાયે જાણે અને ધનુર્વિદ્યા પણ જાણે એ તો નવાઈની વાત !” વૈશમ્યાયન કહે, “કંબિઓ તો શાસ્ત્ર અને શાસ્ત્ર બન્નેય જાણે. સત્યનું દર્શાન કરવા તપ પણ કરે અને પ્રસંગ પડ્યે યુછ પણ કરી જાણે. શૌર્યવીર્ય વિનાની વિદ્યા શા કામની ? ભરદ્વાજ સવાર બપોર સાંજ ગંગામાં સ્નાન કરી સંધ્યા પૂજા કરે, અજિનહોત્ર કરે, દ્વોને સામરસ અર્પણ કરે.

એક વખત કંબિઓની સાથે ભરદ્વાજ ગંગાસ્નાન માટે ગયા. ત્યાં ઘૃતાચી નામની અપસરા સ્નાન કરતી હતી. એનું સૌન્દર્ય જોઈ મુનિ ભરદ્વાજનું મન કુળધ થયું. એમણે એક પરિયામાં પોતાના ક્ષોભને જીલી લિધ્યા. એ પરિયા—દ્રોષુમાંથી એમને એક પુત્ર મળ્યો. એ જ દ્રોષુ. દ્રોષુ પિતા પાસે રહી શાસ્ત્રશાસ્ત્ર વિદ્યા ભણ્યા. પિતાના શિષ્ય અજિનવેશ મુનિ પાસેથી આગનેય અસ્ત્રની વિદ્યા ભણ્યા. આમ દ્રોષુ મહાન શસ્ત્રાચાર્ય બન્યા.

પછી દ્રોષુ કૃપી સાથે લગ્ન કર્યાં: કૃપી પતિત્રતા હતી. એમને એક પુત્ર થયો. જનમતાં વેંત જ આ પુત્ર ધોડાની જેમ હણુહુણ્યો, તેથી એનું નામ અશ્વત્થામા પાડ્યું. દ્રોષુ મુનિત્રત રાખતા. કશોય વૈભવ સંધરતા નહીં, એક ગાય પણ એમની પાસે નહીં. એક વખત બાળક અશ્વત્થામાએ દૂધની હઠ લીધી. દૂધ તો હતું નહીં: પાણીમાં લોટ પલાળી એ પાણી દૂધ કહી તેને પાયું. હવે દ્રોષુને થયું કે કંઈ નહીં તો કુટુમ્બ માટે પણ ધન જોઈએ. એમણે સાંભજ્યું કે પરશુરામ ધનનું દાન કરતા હતા. એ તો ઊપર્યા પરશુરામ પાસે. પણ હવે પરશુરામ તો સધળું ધન આપી ચૂક્યા હતા. પણ દ્રોષુને કંઈ નિરાશ કરાય ? એમણે પોતાનું ઉત્તમ ધનુર્વિદ્યાનું જ્ઞાન દ્રોષુને આપ્યું. દ્રોષુ ધન્ય બન્યા.

પછી દ્રોષુ પોતાના બાલમિત્ર પાંચાલ રાજ દુપદ પાસે ધન મેળવવા ઊપર્યા. સંકટમાં સહાય કરે તે જ સાચો મિત્ર કહેવાય.

રાજ દુપદ

જનમેજય કહે, “દુપદ રાજ દ્રોષુના બાલમિત્ર કઈ રીતે ?”

વૈશમ્યાયન કહે, “પાંચાલ દેશના રાજ હતા પૃથત. એ સોમક વંશના હતા. પુત્ર મેળવવા સારુ એ વનમાં જઈ તપ કરતા હતા. એક વખત મેનકા અપ્સરા ત્યાં આવી. પુત્રની છયાથી રાજનું મન દ્રવ્યું એમના પગના દ્રવથી એક પુત્ર જન્મ્યો. એ જ દુપદ.

પૃથત રાજએ દુપદને ભરદ્વાજ મુનિ પાસે વિધા ભણવા મોકદ્યો. ભરદ્વાજ પૃથતના પ્રિય મિત્ર હતા. આમ દ્રોષુ અને દુપદ સહાધ્યાયી બન્યા. પછી તો બન્ને સારા મિત્રો બન્યા.

કોઈ વખત દ્રોષુ કહેતો, “મિત્ર દુપદ, તું રાજકુમાર છે. કાલે ઊરીને તું રાજ થઈશા. પછી મિત્રને યાદ તો કરીશને ?” દુપદ કહેતો, “મિત્ર, તું તો મારો સહાનો મિત્ર રહેવાનો. મારું રાજ્ય પણ તારું જ છે એમ માનજો.”

વખત જતાં દુપદ રાજ થયો. રાજવૈભવ મળતાં જ એની સરળતા ચાલી ગઈ. તે અભિમાની બન્યો. અભિમાન માણુસને અવિવેકી બનાવે છે. દુપદનું પણ એમ જ થયું.

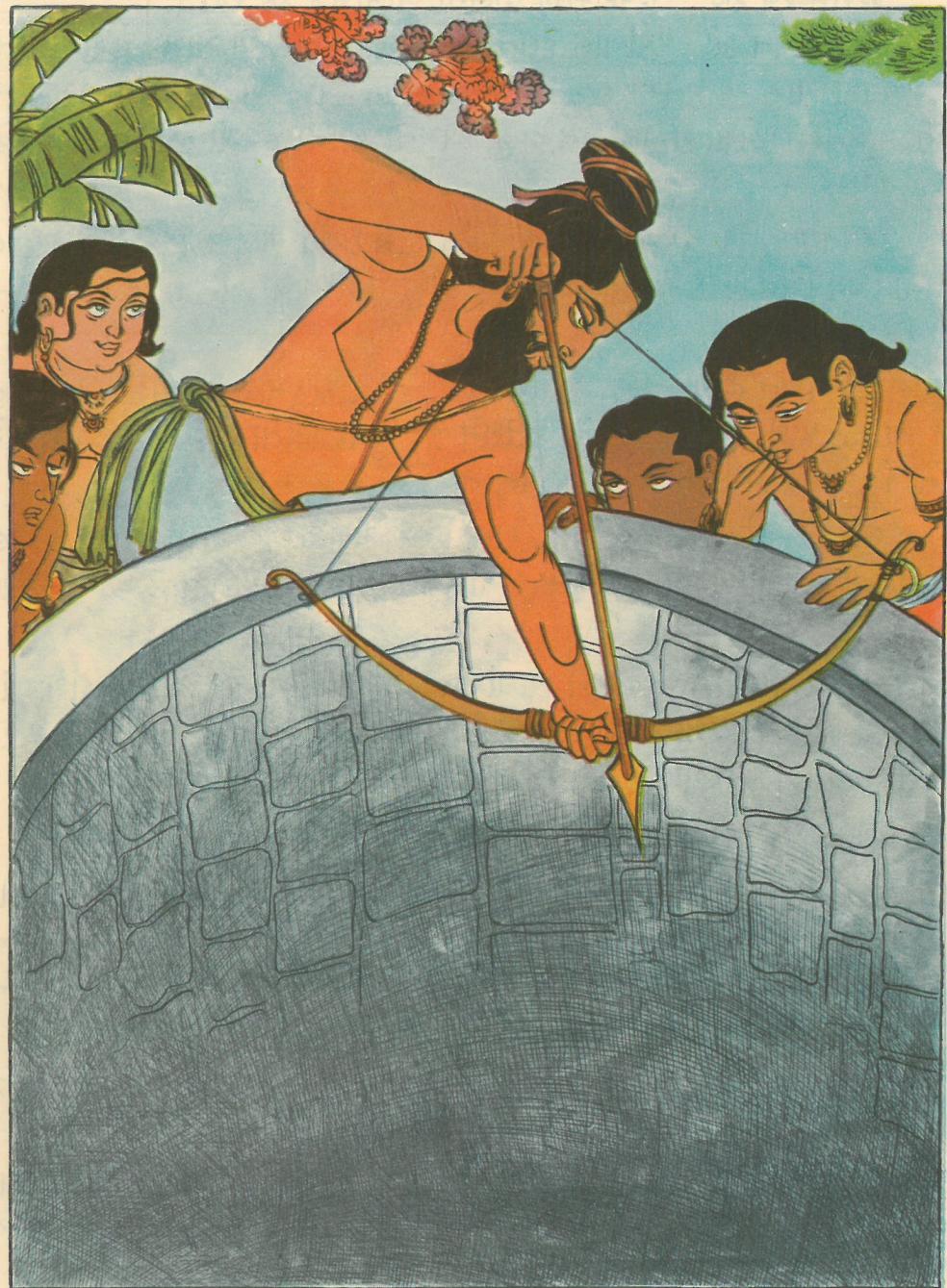
દરદ્રિતાથી પીડાતા દ્રોષુને બાલમિત્ર દુપદ યાદ આવ્યો. એ તો હોંશે હોંશે દુપદને ત્યાં જવા જીપદ્યા. સાથે પત્ની કૂપી અને પુત્ર અશ્વત્થામા હતાં. પણ અરે ! દુપદ તો જણે દ્રોષુને એણખતોયે ન હોય એમ વર્તવા લાગ્યો.

દ્રોષુ કહે, “મિત્ર, આશ્રમમાં આપણે સહાધ્યાયી હતા એ યાદ છે ?”

દુપદ કહે, “મુનિજ, બાળપણુની વાત ગઈ. કયાં તમે દરદ્રિ મુનિ અને કયાં હું રાજ દુપદ ? આપણી વર્ચ્યે મૈત્રી ન સંભવે. મૈત્રી તો સમાન કક્ષાના લોકોની જ હોય. જોઈએ તો એ-ચાર દિવસ રહો. ખાચો પીએ. પણ મિત્રતાની વાત ભૂલી જાઓ.”

દ્રોષુને ધણ્યું હુંઘ થયું. ગુસ્સોયે આવ્યો. કહે, “રાજનું, મારે તમારું લોજન કે દક્ષિણા કંઈ ન જોઈએ. હું તમારો સમોવડિયો થઈશા ત્યારે તમારી મૈત્રી માગીશા.” એમ કહી પત્ની અને પુત્ર સાથે દ્રોષુ પાંચાલ દેશમાંથી નિકળી ગયા. ગયા હસ્તિનાપુર. એમના મનમાં હતું, ‘કોઈ સારું રાજકુલ મળે તો ઉત્તમ શિષ્યો તૈયાર કરીને દુપદને ખર્ચર પાડી દઉં.’

દુપદના અવિવેકી અભિમાને અને દ્રોષુના કોધે પાછળથી મોટો વિનાશ સરજ્યો. દુર્ગણુનું પરિણામ બુરાં જ હોય.

દ્રોષુ કુરુકુમારોને મહયા

હસ્તિનાપુર આવી દ્રોષુ કૃપાચાર્યને ત્યાં રહ્યા. એક વખત વિચારમાં તે વનમાં કુરતા હતા ત્યાં એમણે કંઈક શોરખકોર સાંભળ્યો. એમણે જેથું તો કુરુકુમારો બેગા મળીને કશુંક શોધતા હતા. વાત આમ હતી.

કુરુકુમારો અહીં ગિલ્લીદંડા રમવા આવેલા. રમતાં રમતાં એમની ગિલ્લી નજીકના એક ફૂવામાં જઈ પડી. જાંડા ફૂવામાંથી ગિલ્લી કેમ કરી કાઢવી ?

એટલામાં એમણે દ્રોષુને જેયા. શ્યામ રંગના, ચિન્તાથી કૃશ ઘનેલા દ્રોષુના મુખ પર વિદ્યાનું તેજ અગારા મારતું હતું. સૌ કુમારો એમને વીંટળાઈ વજ્યા. કહે, “ભગવનું, અમારી ગિલ્લી ફૂવામાં પડીગઈ છે. જરા કાઢી આપશો ?”

દ્રોષુ કહે, “અરે ! તમે ક્ષત્રિયો ધનુર્વિદ્યા જાણો છો તો એક ગિલ્લી ઘણાર કાઢી શકતા નથી ?” ભીમ કહે, “ભગવનું, અમે તો નાના છોકરા છીએ. તમને આવડતું હોય તો કાઢી આપો ને ?” દ્રોષુ કહે, “હું ગિલ્લી તો કાઢી આપું. પણ તમારે મારા દરરોજના બોજનની વ્યવસ્થા કરવી પડે.” યુધિષ્ઠિર કહે, “જરૂર ભગવનું, અમે ભીષમદાદાને કહી વ્યવસ્થા કરાવી આપશું.”

દ્રોષુ કહે, “તો ભલે. જુઓ આ મારી વીંટી પણ હું ફૂવામાં નાખું છું. ગિલ્લીની સાથે વીંટી પણ ઘણાર કાઢીશ.” કહી દ્રોષુ વીંટી ફૂવામાં નાંખી. પછી તેમણે મૂઠી ભરી ધાસ લીધું અને કંઈક મંત્ર ભણીને ધાસ ફૂવામાં ફેંક્યું. સૌ કુમારોના આશ્ર્ય વર્ચ્યે ધાસનાં તણુખલાં એક ખીજ જેડે સંકળાઈ ગયાં. છેલ્લું તણુખલું ખીલીની જેમ ગિલ્લીમાં પેસી ગયું. દ્રોષુ તણુખલાંની સાંકળથી ગિલ્લી ફૂવામાંથી ઘણાર કાઢી.

કુમારો કહે, “પેલી વીંટીયે કાઢો ને ?”

દ્રોષુ ધનુષ્ય બાણ લીધાં. મંલ ભણીને તીર માર્યું. તીર વીંટીને લઈ ઘણાર આવ્યું.

કુમારોના આશ્ર્યનો પાર ન રહ્યો. એમને થયું, “આવા ઉત્તમ આચાર્ય મળે તો કેવું સારાં ! મોટા ધતુર્ધારી થઈ જવાય.” એમણે દ્રોષુને કહ્યું, “ભગવનું, અમને આવી વિદ્યા શીખવો ને ! દ્રોષુ કહે, “ભીષમની ધર્છા હશે તો શીખવીશ.”

ભીષે ઘધી વાત જાણી. એ તો આવા આચાર્યની શોધમાં જ હતા. એમણે દ્રોષુને માન સાથે યોલાવીને કુરુકુમારોના શિક્ષણુનો ભાર સ્વીકારવા એમને વીનવ્યા એમને સુંદર નિવાસ આપ્યો. હવે દ્રોષુ ગુરુનો પુત્ર અશ્વત્થામા પણ કુરુકુમારોની સાથે જ અધ્યયન કરવા લાગ્યો.

કુસુમારોનું શિક્ષણ

ગુરુ દ્રોષે કુસુમારોના શિક્ષણનું કામ આરંભ્યું. એમણે નિશ્ચય કરેલો કે કુસુમારોને યુદ્ધ વિદ્યામાં કુશળ બનાવીને એમની સહાયથી દુપદ રાજને પરાજિત કરી એની ઉદ્ઘતાઈનો બહલો જેવો.

એક વખત એમણે એકાન્તમાં કુસુમારોને ચકાસી જેવા સારુ કહ્યું, “તમે ઉત્તામ કુળમાં જન્મ્યા છો, ઉત્તામ સંસ્કારવાળા છો. હું મારી સર્વ વિદ્યા શીખવીને તમને કુશળ યોદ્ધાએ બનાવીશ. પછી તમારે મારું એક કામ કરવાનું છે. બાલો, કરશો ?”

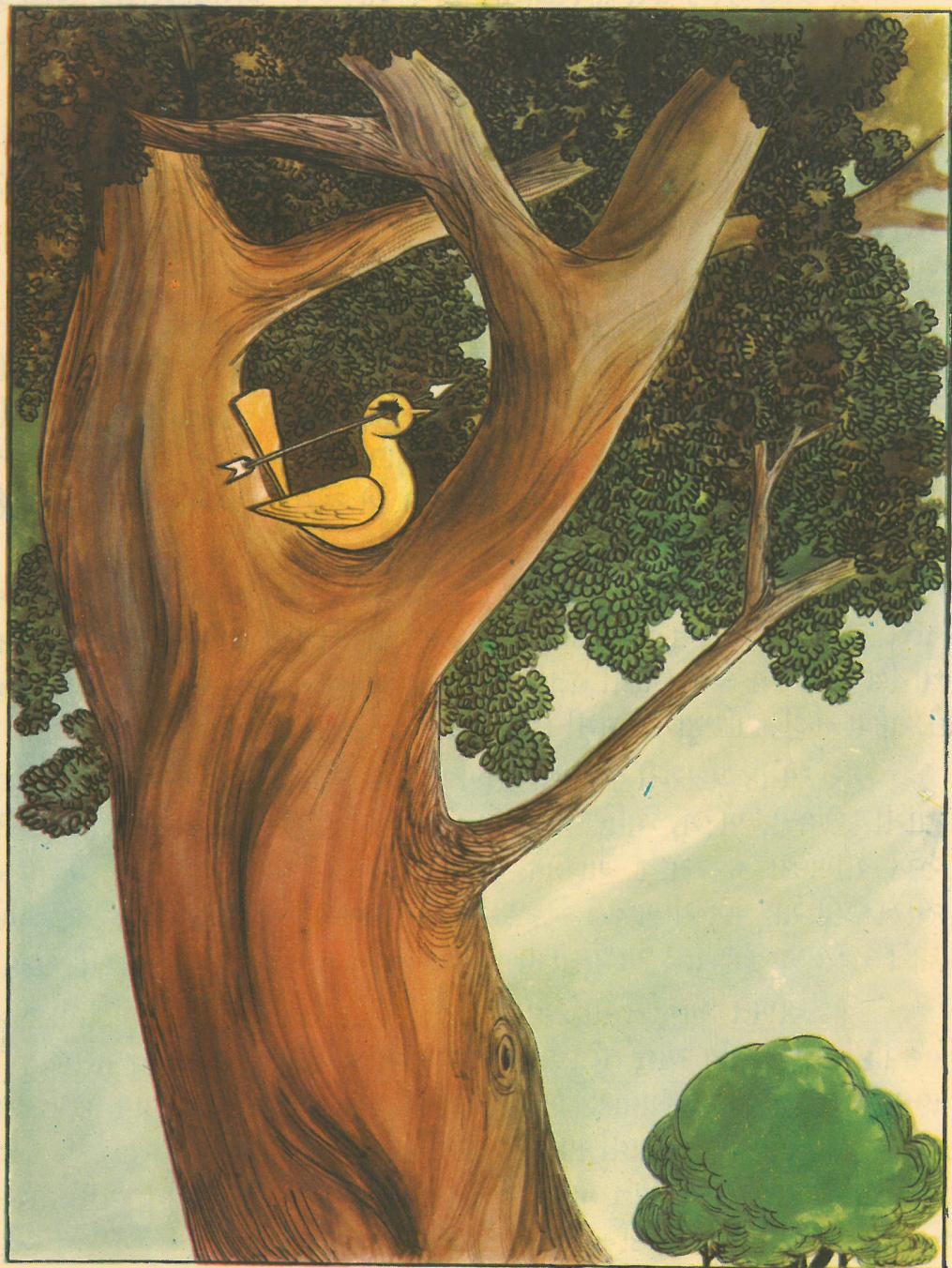
બિજ કુસુમારો તો ગુરુને કંઈ જવાય ન આપી શક્યા, પણ અજૂને તરત જ ઉત્તર આપ્યો, “આપ જે કહેશો તે હું કરીશ.” અજૂનનો ઉત્તર સાંભળી ગુરુ એના પર ધણ્ણા પ્રસન્ન થયા. ત્યારથી ગુરુનો અજૂન વિરોનો પક્ષપાત વધી ગયો. હવે ગુરુ ખૂબ કાળજ લઈ અજૂનને ભણાવવા લાગ્યા. ગુરુ પ્રત્યેની અનન્ય ભક્તિ અને શ્રદ્ધાને લીધે અજૂનની વિદ્યા ઝૂણી. એ એના સમયનો મહાન ધનુર્ધારી યોદ્ધો થયો.

પછી તો અનેક રાજકુમારો દ્રોષુ ગુરુ પાસે વિદ્યા ભણુવા આવ્યા. યાદ્વ કુમારો અને સૂતપુલ તરીકે ઓળખાતો કર્ણ પણ તેમના શિષ્ય બન્યા. પણ આ ખધા શિષ્યો કંઈ ક અભિમાની હતા તેથી તેઓ અજૂન જેવા અનન્ય ગુરુભક્ત થઈ શક્યા નહીં. પરિણામે તેમની વિદ્યા અજૂન જેટલી સફુળ થઈ શકી નહીં.

ગુરુ અનેક પ્રકારની યુદ્ધવિદ્યા શીખવતા. અશ્વ ગન રથ વગેરે પર આરોહણ કરવાની કુશળતા, ખરુંગ, મુષ્ઠ વગેરેનાં દ્વંદ્વ યુદ્ધ, સંકુલ યુદ્ધ વગેરે પ્રકારો તો ગુરુએ શીખવ્યા જ. સાથે આગનેય, વાણણ, વાયવ્ય વગેરે પ્રકારના મંત્રયુક્ત શસ્ત્રાસ્ત્ર પ્રયોગો પણ શીખવ્યા. જેકે અત્માસ્ત્ર, નારાયણાસ્ત્ર વગેરેનું રહસ્ય એમણું ખધાને ન શીખવ્યું. માત્ર અશ્વત્થામા અને અજૂન જ આ વિદ્યા શીખી શક્યા.

એક વખત અજૂન સાંજે વાળુ કરતો હતો તેવામાં પવનને લીધે હીવા એલવાઈ ગયા. છતાંય અજૂનનો કોળિયો મોડામાં જ જતો હતો. અજૂનને થયું કે અભ્યાસ હોય તો જેમ ખાવામાં ભૂલ થતી નથી અને ખરાખર ખવાય છે તેમ જ શસ્ત્રાસ્ત્ર પણ ખરાખર ચલાવી શકાય. પછી તો અજૂન અંધારામાં શાખદ્વેધ કરતાં શીખી ગયો. ગુરુએ આ વાત જણી. એમણે ખુશ થઈને શાખદ્વેધનું બધું રહસ્ય તેને શીખવી હીધું. મનને કેન્દ્રિત કરી અભ્યાસ કરવામાં અજૂનનો જેટા ન હતો. ગુરુએ તેને આશીર્વાહ આપ્યો, “તું અદ્વિતીય ખાણાવળી થઈશો.”

ગુરુનો આશીર્વાહ ઝૂણ્યો. અજૂન એના સમયનો ઉત્તામ ખાણાવળી બન્યો.

કુરાકુમારોની પરીક્ષા

ગુરુ દ્રોષુ પાસે કુરાકુમારોનું શિક્ષણ ચાલુ હતું. શરીરે બળવાન ભીમ અને દુર્યોધન ગદાયુદ્ધમાં કુશળ બન્યા. સહદેવ નકુલ ખડ્ગયુદ્ધમાં પ્રવીણ થયા. કર્ણ, અર્જુન અને કેટલાક યાહવ કુમારો કુશળ ધનુર્ધારી બન્યા. રથયુદ્ધ અને સંકુલયુદ્ધમાં અર્જુનનો કોઈ સમેવાહિયો ન હતો. એનામાં પ્રત્યુત્પન્નમતિ હતી અને યોગ્ય સમયે યોગ્ય શક્તિ વાપરવાનો નિર્ણય સત્ત્વર કરી શકતો. અધ્યત્થામા સર્વવિદ્યાઓનું રહસ્ય જાણું હતો.

હવે ગુરુને થયું કે એક એચિન્તિ કસોટી કરવી જોઈએ. એમણે એક શિદ્ધપી પાસે એક ગીધ પક્ષી બનાવડાવ્યું. જાણે જીવતું જ હોય એવું. ગુપ્તયુપ એક વૃક્ષ પર એને ગોઠવી દીધું. બધા કુરાકુમારોને ભેગા કર્યા.

ગુરુ કહે, “જુએા, પેલું બેદું પક્ષી. જોડિં તો, તમારામાંથી કોણું એને વીંધે છે? તૈયાર રહો. હું કહું ત્યારે જ તીર ચલાવવાનું છે.” પછી એમણે યુધિષ્ઠિરને આગળ બોલાવ્યો.

ગુરુ કહે, “ગીધને બરાખર જોઈ નિશાન લે.” યુધિષ્ઠિર દક્ષ થઈ જાબા રહ્યા. ગુરુએ પૂછ્યું, “સામેનું વૃક્ષ, અહીં જાબેલા અમે બધા તને દેખાઈએ છીએ?” યુધિષ્ઠિર કહે, “હા, સધળું દેખાય છે.” ગુરુના મુખ પર ઘેણનો ભાવ આવી ગયો. બોલ્યા, “હઠી જ અહીંથી.” યુધિષ્ઠિર વીસે મોઢે ત્યાંથી હઠી ગયા. એમ ઘણા કુમારો ગુરુની કસોટીમાં અસક્ષળ નીવજ્યા.

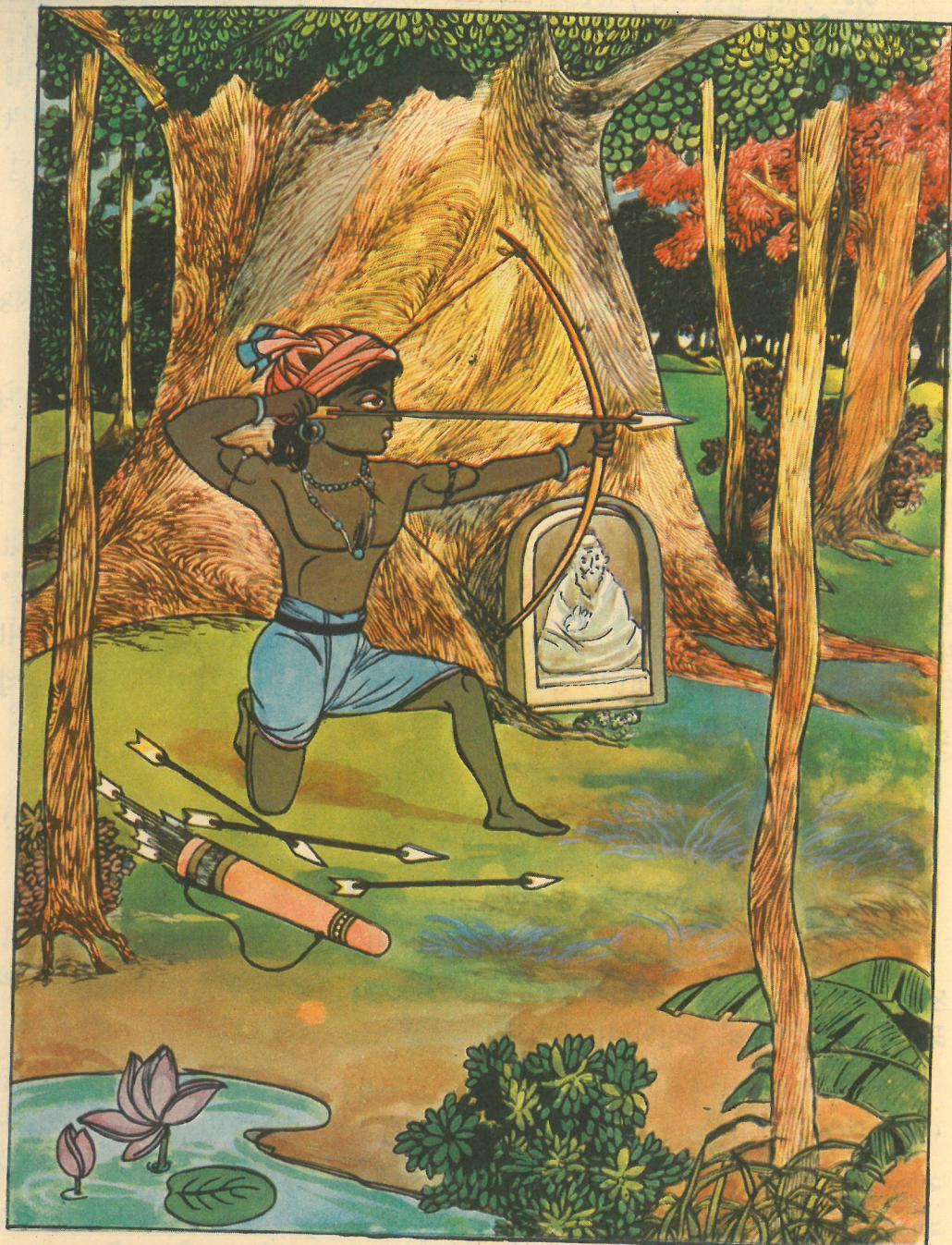
હવે અર્જુન આવ્યો. ગુરુએ કહ્યું, “સિદ્ધ. નિશાન લે.”

અર્જુને દક્ષ થઈ નિશાન લીધું. ગુરુ કહે, “અમને સૌને તું જુએ છે?”

અર્જુન કહે, “ના. હું તો માત્ર પક્ષીનું મસ્તક જ જોઈ શકું છું.”

ગુરુના મુખ પર હર્ષ છવાઈ ગયો. બોલ્યા, “છોડ બાણ.” અને સનસનાઈ કરતા અર્જુનના બાણો પક્ષીનું મસ્તક છેદી નીચે પાડ્યું. ગુરુ અર્જુનને લેઠી પડ્યા. એનું મસ્તક સૂંધ્યું. આશીર્વાદ આપ્યા.

ફરી એક વખત ગંગામાં નાહતાં એક મગરે દ્રોષુનો પગ પકુઝ્યો. ગુરુ કહે, “ખ્યાવો, ખ્યાવો. આ મગર મને એંચી જય છે.” બધા કુમારો ઉધાઈ ગયા. પણ અર્જુને સત્ત્વર સાત બાણું એટલા તો બળથી માર્યાં કે પાણીમાં જ મગર કપાઈ ગયો. અર્જુન દ્રોષુની ખીજ કસોટીમાં પણ ઉતીર્ણ થયો. ગુરુને એની કુશળતાની એટલી તો ખાતરી થઈ ગઈ કે એમણે કહ્યું, “એઠા, વખત આવ્યે મારી સામે યુદ્ધ કરજે એટલું તારી પાસે માગી લઇં છું.”

એકલવ્ય

કુરાહેશની સીમા પર રમણીય વનપ્રહેશ હતો. બિલ્લ જાતિનું એ નિવાસ સ્થાન. આ વનવાસીઓના રાજ હતા હિરણ્યધનુ. હિરણ્યધનુ જાયરા બાણુવળી. એમને એક મુત્ર હતો. તેનું નામ એકલવ્ય.

શરનાસ્ત્રના આચાર્ય દ્રોષુ આખા આર્થાવર્તમાં પ્રસિદ્ધ હતા. હસ્તિનાપુરમાં એ હાલ રાજકુમારોને ભણું વે છે. એ જાણી રાજકુમાર એકલવ્યને એમની પાસે વિદ્યા ભણુવાની ધર્યા થઈ. રાજકુમારે પિતાની અનુમતિ માગી.

હિરણ્યધનુ કહે, “કુમાર, દ્રોષુ ઉત્તમ શિક્ષાગુરુ છે એ ખરાં, પણ હાલ એ કુરાકુલમાં છે. કદાચ ત્યાં તને સ્થાન ન મળે તો નિરાશ ન થતો. ગુરુ પ્રત્યે ભક્તિ હોય તો જ વિદ્યા મળે, એ વાત વીસરતો નહીં.”

એકલવ્ય કહે, “હું ગુરુને વીનવીશ. અને કદાચ હસ્તિનાપુરમાં મને સ્થાન ન મળે તો તેથી નિરાશ નહીં થાડિં. ગુરુ પ્રત્યેની મારી ભક્તિમાં કશોય ઝર નહીં પડે.”

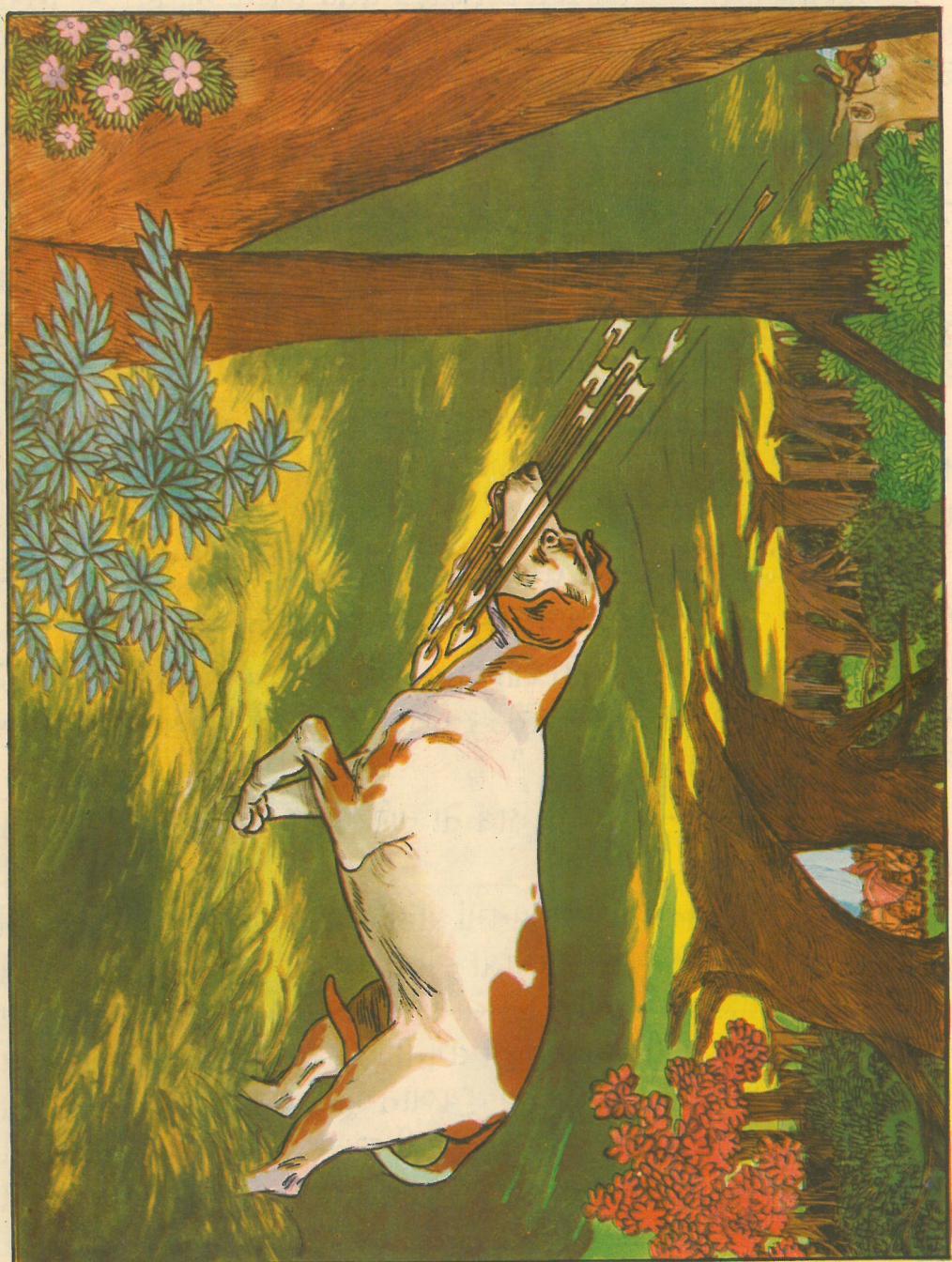
પિતા કહે, “ભલે કુમાર, તમારી નિષ્ઠા જેઈ હું પ્રસન્ન થયો છું. મારા આશીર્વાદ છે કે તમે પ્રસિદ્ધ બાણુવળી થરોા.” પિતાએ કુમારને વિદ્યાય આપી.

એકલવ્ય હસ્તિનાપુર પહોંચ્યો. દ્રોષુ ગુરુ પાસે જઈ અભિવાહન કરીને વિનંતી કરી, “મને આપના શિષ્ય તરીકે સ્વીકારો.” ગુરુ દ્વિધામાં પડ્યા, અહીં આ બિલ્લ રાજકુમારને કેમ કરી રાખવો?

ગુરુએ કહ્યું, “ભાઈ, અહીં હાલ તો તારે માટે સ્થાન નથી. આગળ ઉપર વાત.”

નિરાશ થયા વિના એકલવ્ય વનમાં પાછો કર્યો. એણે ગુરુ દ્રોણુની માટીની મૂર્તિ બનાવી. પ્રતિમાને ગુરુપદે સ્થાપી એના સાનિધ્યમાં એણે ધનુર્વિદ્યાનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો. ધનુર્વિદ્યા તો બિલ્લોને માતાના દૂધમાં મળે. એકલવ્યમાં ધનુર્વિદ્યાની કોઠાસૂઝ હતી, અભ્યાસની લગની હતી અને ગુરુ પ્રત્યે ભક્તિભર્યો આદર હતો. ખાવાપીવાનું કેનાહવાધોવાનું ભાન ભૂલોલી એણે અભ્યાસ આરંધ્યો. અભ્યાસમાં એટલો ઘધો મળ્યો મળ્યો રહ્યો કે શરીરની દરકાર ન કરે. આવા તપપૂર્વકના અભ્યાસને લીધે એકલવ્ય સિદ્ધહસ્ત બાણુવળી થયો. હલકે હાથે નિશાન તાકવાની વિદ્યા—ધનુર્લાઘવ—તો એકલવ્યની જ.

અભ્યાસ કરતાં એકલવ્ય એટલો તો દુઃખો અને કાળો પડી ગયો. કે વનમાં દ્રોણગુરુ એને મજયા ત્યારે પહેલાં તો તેને એણખી પણ ન શકેલા.

એકલવ્યનું ધનુર્લાંઘવ

વનમાં ગુરુ દ્રોષુની પ્રતિમાની સામે, જાણે ગુરુ સાક્ષાત્ પોતાને શીખવતા હોય એવી શ્રદ્ધા સાથે એકલવ્યનો ધનુર્વિદ્ઘાનો અભ્યાસ ચાલુ હતો. એવામાં એક ધટના ઘની.

એક વખત હસ્તિનાપુરના રાજકુમારોને લઈ ગુરુ દ્રોષુ વનબ્રમણે નીકળેલા. અરિથર લક્ષ્ય વીંધવાનો અભ્યાસ વનમાં થાય, એ ઉદ્દેશ્યથી ગુરુ રાજકુમારોને વનમાં શિકારે લાવેલા. વળી નવા વાતાવરણમાં શિષ્યોનો ઉત્સાહ નવો થાય એ પણ ગુરુ જાણુતા હતા.

વનમાં આવીને કુણકુમારો છુદ્ધાધ્વાયા વિચરવા લાગ્યા. કુમારોની સાથે નીવહેલા શિકારીઓ અને શિકારી ઝૂતરાઓ હતા. શરૂઆતમાં તો આનંદભ્રમણ ચાલ્યું. પછી નાના મોટા શિકાર માટે સૌ વનમાં જોંડે પેઠા.

કુમારોની સાથેના એક ઝૂતરાને કરીક તીવ્ર ગંધ આવી. ઝૂતરો ગંધની દિશામાં ભસતો ભસતો હોયો. કેટલાક કુમારો ઝૂતરાની પાછળ હોયા. ઝૂતરો પહોંચ્યો એક મેદાનમાં. અહીં એકલવ્ય ગુરુની પ્રતિમા પાસે ધનુર્વિદ્ઘાનો અભ્યાસ કરતો હતો. અભ્યાસમાં મળ એકલવ્યનું શરીર પરસેવાથી અરડાયેલું હતું. પરસેવાની તીવ્ર વાસથી ઝૂતરો ઉશ્કેરાયો હતો.

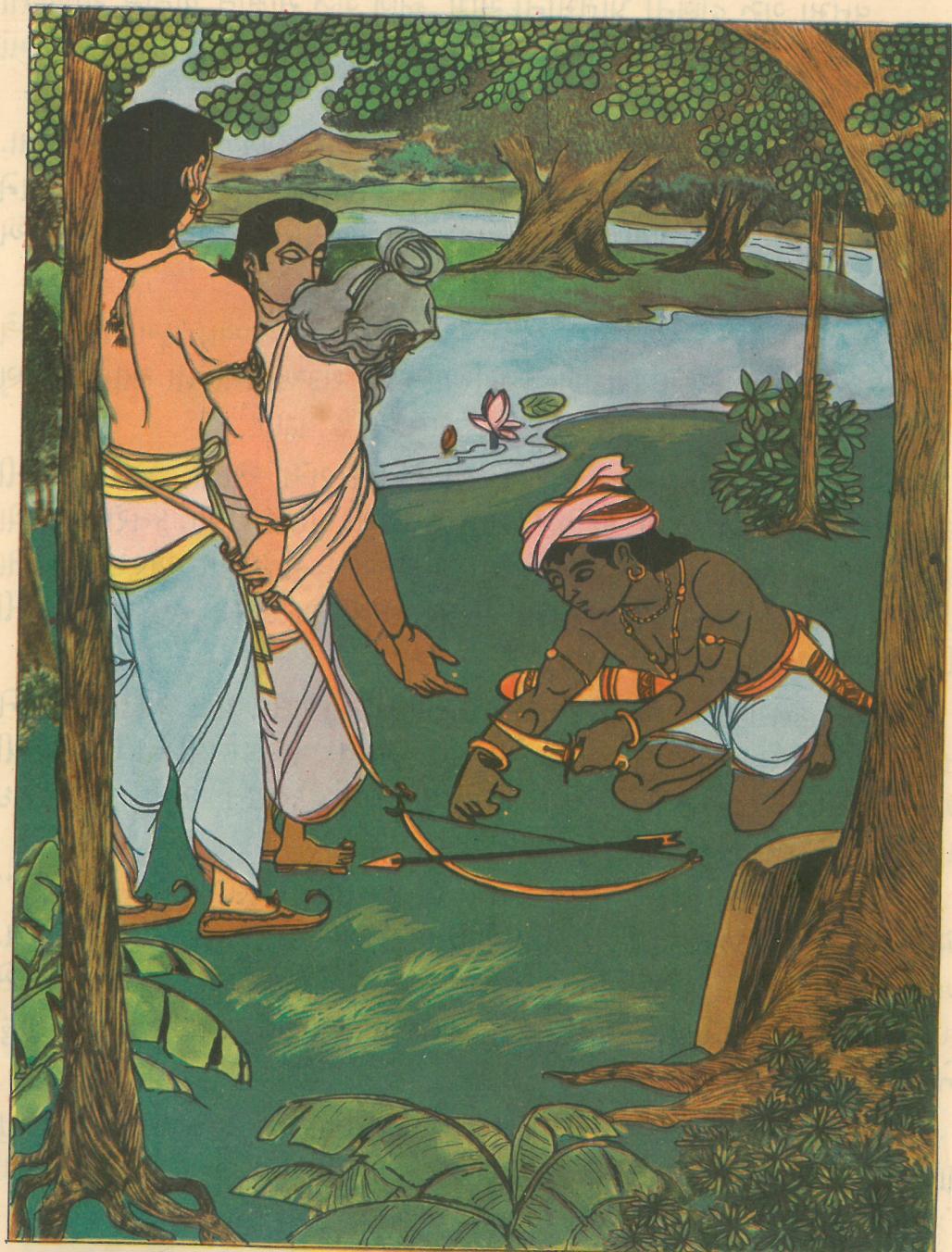
પણ ઝૂતરાના ભસવાથી એકલવ્યની સાધનામાં ખલેલ થવા માંડી. ઝૂતરાને ભસતો બંધ કરવા સારુ એકલવ્યે એક સાથે સાત બાણ એવી તો હળવાશથી છાઉયાં કે સાતેય બાણ ઝૂતરાના મોઢામાં ગોઠવાઈ ગયાં. ઝૂતરાનું ભસવું બંધ થઈ ગયું. દુઃખી ઝૂતરો કુમારોની પાસે પાછે ફર્યો.

કુમારોના આશ્ર્યનો તો પાર ન હતો, “આવું ધનુર્લાંઘવ કોનું હશે ?” એમણે તો ગુરુને વાત કરી. શોધતા શોધતા સૌ એકલવ્ય પાસે આવી પહોંચ્યા. અજૂન સૌની પાછળ હતો. એના મનમાં હતું, ‘આવું ધનુર્લાંઘવ તો મારી પાસે પણ નથી. અને ગુરુ તો કહેતા હતા કે હું અદ્વિતીય બાણુવળી થશિ.’ એનું મોઢું નિસ્તેજ હતું.

ગુરુએ જાણે એને ખાતરી આપતા હોય તેમ એની સામે જેયું. ઝૂતરાનું મોઢું બંધ કરનાર ધનુર્ધારીનું હસ્તલાધવ એમણે માપી લીધું હતું. એમણે મનમાં કંદ્ધક નિશ્ચય કર્યો અને આગળ વધ્યા.

એકલવ્ય આશ્ર્યચક્રિત બનીને ગુરુને આવતા જોઈ રહ્યો હતો.

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ

એકલબ્યની ગુરુદ્વિક્ષણા

ગુરુ દ્રોષુ જાણવા ઈચ્છતા હતા કે આવો હસ્તલાધવવાળો કુશળ બાણવળી કોણ હતો. અર્જુન જાણવા માગતો હતો કે ગુરુની કૃપા મેળવનાર પોતાના કરતાં વધારે કુશળ ધનુર્ધારી કોણ હતો. ગુરુના મુખ પર જિજ્ઞાસા અને રોષ હતાં. શિષ્યના મુખ પર ઉદ્ઘેર અને કંઈક નિરાશા હતાં.

થોડે દૂર મેદાનમાં એક યુવક તીર ચલાવી રહ્યો હતો. અંગ કૃશ, શરીર ઘેરકારીને લીધે ગંદું અને પરસેવાથી ખરડાયેલું, લદ્દુરિયાં થઈ ગયેલા વાળ, તેજરસી આંખો અને અંગો અંગમાં સ્કુર્તિવાળા આ યુવકને પહેલાં તો ગુરુ દ્રોષુ એણાખી જ ન શક્યા.

સૌ નજીક આવ્યા. ગુરુની સામે ભક્તિભાવે નીરખી રહેલો એકલબ્ય ગુરુના પગે પડ્યો. નિવેદન કર્યું, “હું રાન હિરણ્યધનુનો પુત્ર અને આપનો શિષ્ય એકલબ્ય આપને પ્રણામું છું.”

ગુરુ તો સાંભળીને આશ્ર્યમાં જ પડી ગયા, “આ એકલબ્ય ? કયાં પેદો ગઈલા શરીરવાળો, સ્વરસ્થ સ્વભાવવાળો એકલબ્ય અને કયાં આ એકલબ્ય ?” ગુરુ સમજ ગયા કે કઠોર પરિશ્રમ અને અલ્યાસની સાધનામાં રત આ યુવકે શરીરની દરકાર કરી નથી. એમનું હૈયું વાતસલ્યથી ભરાઈ ગયું.

ગુરુએ પૂછ્યું, “કુમાર, કોણ શીખવે છે આવી સરસ ધનુર્વિંદા ?”

એકલબ્ય ગુરુની પ્રતિમા સામે આંગળી ચીંધતાં કહ્યું, “બીજું કોણ ? આપ જ. આપની આ પ્રતિમા મને પ્રેરણા આપે છે. કોક વખત જણે આપ જ સાક્ષાત્ આવો છો. આપનો જ શિષ્ય છું.”

ગુરુના મુખ પર વેહનાની એક લહેર ફરી વળી. પણ મનને કદણું કરી એમણે કહ્યું, “ધન્ય કુમાર, તમારી ગુરુભક્તિ અને બાણસિદ્ધિ. મારા તમને હૃદયના આશીર્વાદ છે. કહો હવે, હું માણું તે ગુરુદ્વિક્ષણા આપશો ?”

એકલબ્યના મુખ પર ધન્યતાનો ભાવ ઝણકી ઊઠ્યો. ગદ્યાદ કંઠે એ બાલ્યો, “હું આજે ધન્ય બન્યો. મારું શિષ્યત્વ સહૂળ થયું. આપ આજ્ઞા કરો.”

ગુરુ કહે, “કુમાર, નિશ્ચયપૂર્વક કહો છો ?”

એકલબ્ય ગુરુની પદરજ મસ્તકે ચદ્રાવતાં કહ્યું, “આપ આજ્ઞા કરો.”

ગુરુ કહે, “તો પછી તારો જમણો અંગૂઠો ગુરુદ્વિક્ષણામાં આપ.”

અને મુખપર સ્વાર્પણની સ્વરસ્થતા સાથે એકલબ્ય જમણો હાથનો અંગૂઠો કાપી ગુરુચરણે ધર્યો.